

DE GIDS

OF

DE VERRASSING VAN BERGEN OP ZOOM IN MAART 1814.

EENE OORSPRONKELIJKE BIJDRAGE TOT DE GESCHIEDENIS
VAN DIEN TIJD, UIT ECHTE BRONNEN OPGEMAAKT.

DOOR

H. MARONIER.

TE ROTTERDAM, BY
A. WYNANDS.
1836.

DE GIDS
OF
DE VERRASSING

VAN
Bergen op Zoom

IN MAART 1814.

Eene Oorspronkelijke Bijdrage tot de Geschiedenis van
dien tijd, uit echte bronnen opgemaakt.

door

H. Maronier.

Bl. 71.

Te ROTTERDAM, bij
A. WIJNANDS.

1856.

De bij dit boek gevoegde kaart kan helaas niet in die omvang worden opgenomen als voor een goede bestudering wenselijk is.

Een meer gedetailleerde grootte is onder meer te vinden op de [website van de Geschiedkundige Kring](#) van Bergen op Zoom en omstreken.

[Enige genealogische informatie](#) met betrekking tot de hoofdpersoon van dit boek, Gerrit Visser en diens gezin is te vinden op de website van het Westbrabants Archief te Bergen op Zoom.

Over dit onderwerp zijn meerdere publicaties verschenen, die alle een verschillend licht op de gebeurtenissen in de nacht van 8 maart 1814 doen schijnen. Dit lijkt afhankelijk van de positie van de scribent in deze strijd. Het naschrift achterin deze publicatie van 1836 duidt hier reeds op. Een later dan deze, verschenen publicatie van JG van Gorkum toont echter een objectiever beschrijving door een zeer nabij betrokken militair. Ook zijn meerdere artikelen verschenen in de Waterschans, tijdschrift van de Geschiedkundige Kring te Bergen op Zoom en op de website van deze Kring. Een groot aantal van deze publicaties kunnen [via deze website](#) worden gedownload.

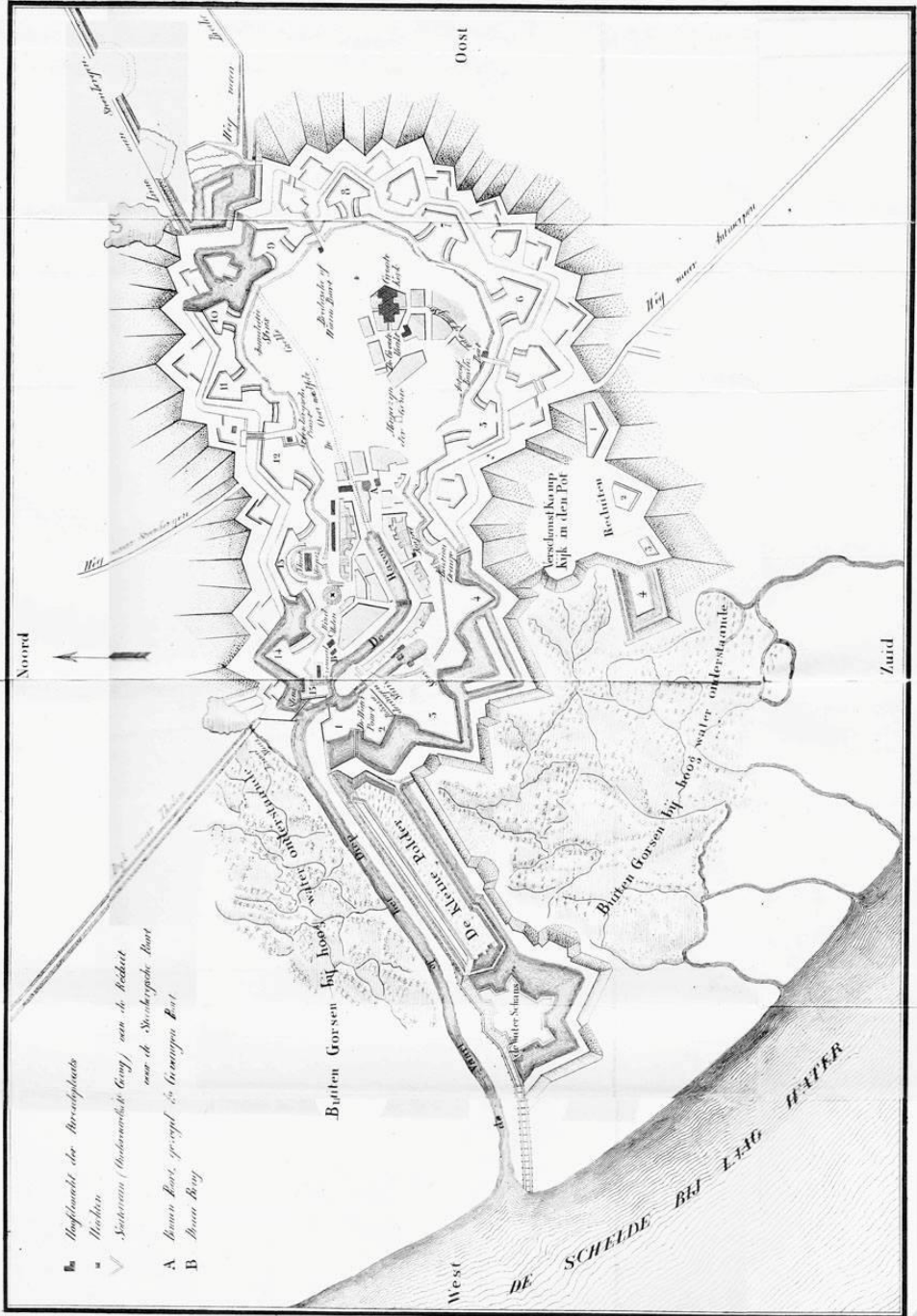
Een [facsimile van de oorspronkelijke publicatie](#) is ook op het web te vinden.

Inhoud

Inhoud	4
Voorrede	6
Inleiding	8
Bergen op Zoom	14
Gerrit Visser	24
Ontwerp en uitvoering	29
Den nacht van den 8 maart 1814	52
Nederlaag der Engelschen	76
Vissers zorgvolle toestand na den 8 maart	93
De dag der bevryding	137
Bijzonderheden nopens Visser na zijne bevrijding	153
Bijlage	166
De rapporten bevattende van den generaal Graham	166
Dépêches van den generaal Graham	167
Afschrift der geslotene overeenkomst	172
Naschrift	176

SLEETS VAN DE VESTING BERGEN OP ZOOM.

- Hoofdwacht der Borselooplaats
- Bastion
- ▽ Schuitvaart (Aankomst van de Gey) van de Reddich van de Schiedersche Boort
- A Binnen Boort, groep van de Gey van de Schiedersche Boort
- B Binnen Boort

Voorrede

Geen verdichtsel, of zogenaamde Geschiedkundige Roman wordt in deze bladen het Nederlandsch Publiek aangeboden. Dwaas zou het zijn, de verbeelding te doen werken omtrent ener tijdvak, hetgeen nog tot onzen eigen leeftijd behoort en dus nog in zo veler geheugen is; daarin verdichte personen ten toneele te voeren, welke nimmer bestonden, of gebeurtenissen, die werkelijk plaats grepen, en waarvan nog de getuigen in leven zijn, te vervalschen en in een van de wezenlijkheid verre afwijkend licht voor te stellen. Dit moge den bekwamen Romanschrijver vergund zijn, omtrent zodanige hoofdtrekken der Geschiedenis, die reeds onder het stof der eeuwen bedolven, tot het verledene behooren; de tijdgenoot heeft het regt de waarheid te vorderen, zonder opsmuk en ijdel ten toone te stellen, zonder verminking en plooiing, naar de grillige luim en het spelend vernuft des Schrijvers. Deze is het dan ook, welke de Lezer hier vinden zal. Naar de eigene opgaven van hem, die in dit Geschiedverhaal de hoofdrol speelt, -- maar de eigene ondervinding tevens, in de hagchelijke oogenblikken, die in hetzelfde worden voorgesteld, -- werden door zijnen oudsten zoon zelve de aantekeningen vervaardigd, welke ten grondslag van dit geschrift hebben gestrekt. De vorm en inkleeding moge later zijn gewijzigd geworden, toen het denkbeeld de algemeenmaking voor het Nederlandsche Publiek zou worden verwezenlijkt; de bouwstoffen zelve bleven dezelfde, en met stipte nauwkeurigheid is, bij de ontwikkeling der daadzaken, de waarheid tot in de geringste bijzonderheden in het oog gehouden; zonder dat men ergens, ter opwekking van meerdere belangstelling, tot eenige verziëring van bijomstandigheden de toevlugt genomen heeft. Menig ingezet van Bergen op Zoom bestaat er gewisselijk nog, in wiens geheugen die benaauwde dagen van 1814 nog niet zijn uitgewischt, of die althans, bij de lezing dezer bladen, zich het gebeurde weer levendig

zal voor den geest zien gebragt, en de echtheid van het hier ter neder gestelde kunnen bevestigen.

Door den sluijer op te heffen, die over den waren toedragt der zaak, bij het toenmaals voorgevallene, gespreid ligt, eene bijdrage te leveren tot de belangrijke Geschiedenis onzes Vaderlands in die dagen, is het doel der uitgave van dit werkje, met den wensch tevens, dat het eenigermate strekken moge, om ter dankbare vereering des Nederlanders de nagedachtenis te doen leven eens mans, wiens heldhaftige onbaatzuchtige zelfopoffering, en doorgeworstelde gevaren, zulks alleszins verdienen, ofschoon hij-zelf, sinds lang ten Grave gedaald, die aardsche hulde niet meer behoeft.

Ontvang dan, Landgenooten! Welwillend dit geschrift, welks zamenstelling den Schrijver aangename oogenblikken heeft verschaft, in de hoop, dat zijne poging U niet ongevallig zijn mogt, en eenigzins het doel te bereiken, dat bij de uitgave beoogd werd.

Rotterdam M.

October 1836

Inleiding

Te allen tijde en onder alle volken, was de liefde tot het Vaderland de prikkel tot ongewone kracht-inspanning, grootsche heldendaden en schitterende feiten van moed en volharding, die de dreigendste gevaren onverschrokken deed trotseren, en niet zelden tot de verhevenste zelfopoffering besluiten.

Ontelbaar zijn de voorbeelden hiervan in de jaarboeken der Geschiedenis bewaard, en menige bladzijde vullen zij van die onzes dierbaren Vaderlands. Mogt al menigeen onopgemerkt en onbeloond voor zijne den lande bewezene diensten zijn leven eindigen, de ondankbaarheid – of liever onverschilligheid – des tijdgenoots werd vergoed door de regtmatige hulde der nakomelingschap, die met achting en eerbied zijnen naam noemde, en den verdienden na-roem hem schonk voor datgene, wat door den gelijklevenden niet op den regten prijs was geschat geworden. Doch waar ook die miskenning van verdiensten mogt plaats grijpen, men zal haar voorzeker *Nederland* niet als eene vlek aanwrijven, daar hetzelfde immer veeleer te kwistig dan te karig met lof en beloning zich toonde, en ook zoodanige daden, die slechts de vrucht waren eener oogenblikkelijke opwelling en driftsvervoering aan de vergetelheid ontrukte. Om van geene vroegere tijden te gewagen, getuige hiervan alleen het laatst doorleefde, voor *Nederland* zoo schitterend, tijdvak na den opstand der Belgen. Niet enkel de namen der doorluchtige aanvoerders en andere verdienstelijke legerhoofden staan in de Geschiedenis opgeteekend, maar ook die van derzelve onderhoorigen, welke door eene enkele stoutmoedige daad zich boven anderen onderscheidden. Niet enkel zal de naam van Van Speyk ¹⁾ nog met eerbied en bewondering door het nageslacht worden genoemd, en zal het den grijzen Chassé den

---

¹ [Jan van Speyck](#) liet zijn kannonneerboot ontploffen en kwam daarbij zelf om. Wellicht uit nationaliteitsoverwegingen geromatiseerd: “Dan liever de lucht in”.

verschuldigden lof en eere toezwaaijen; maar het zal ook de namen kennen van Van Leuven, Hobeyn, Evertsen ²⁾ en anderen, waarvan door den tijdgenoot, naar verdiensten, eervolle melding is gemaakt geworden. – Vanwaar – mag men daarom te regt vragen – is dan de naam eens mans der geschiedenis geheel vreemd, die in het gedenkwaardige tijdstip onzer verlossing van Frankrijks overheersching, en der wederkomst hier te lande van het Vorstelijk Huis van Oranje, door gloeiende vaderlandsliefde gedreven, een feit durfde ondernemen, waarvan de uitslag hoogst onzeker was en bij zoo mogelijke mislukking hem aan de grootste gevaren, aan eenen onvermijdelijken dood, bloot stelde; een feit, dat niet de vrucht was der opgewondene geestdrift van een enkel oogenblik, hetgeen zoo meenigeen tot eene stoutmoedige daad aandrijft, waarvoor hij, indien er gelegenheid tot rijp beraad ware, angstvallig zou terug deinzen, maar dat vooraf wel gewikt en gewogen was geworden, en in de eerste uitvoering, of liever de voorbereidselen er toe, evenveel beleid en omzigtigheid, als bij de latere volvoering moede en standvastigheid vereischte: ja dat na de onvoorziene mislukking den vaderlandlievenden edelen Nederlander in de gevaarvolste omstandigheden bragt en zijn leven elk oogenblik op het spel zette. Van waar komt het, dat geene algemeene belangstelling der gebeurtenis, waarvan hij de hoofdaanlegger was, in het helderste daglicht stelde, en aan zijne verdiensten regtmatig verworden hulde bewezen werd; en dat zelfs die gebeurtenis als 't ware slechts met eene oppervlakkige vermelding bij de geschiedenis dier tijden wordt herdacht? – Is het, omdat zij in het niet verdween in den maalstroom der meer algemeen werkende voorvallen, welke toen geheel Europa schokten en overal staatsomwentelingen te weeg bragten, die van grooten omvang bij derzelve vestiging en ver uitzierende gevolgen in de

---

² Van Leuven, Hobeyn zie [link](#); [Evertsen](#)

toekomst waren? Maar dat kon toch het geval niet zijn in ons eigen Vaderland, ten welks behoeve het gebeurde plaats greep; en veeleer moet de onverschilligheid hieromtrent worden toegeschreven aan onbekendheid met den waren toedragt der zaak, die dezelve verkeerdelijk deed beoordeele; zoowel als aan met de waarheid strijdige geruchten, die deswegen later werden verbreid, en de valsche oogpunten, waaruit men haar beschouwde; welk een en ander ten gevolge had, dat een schitterend wapenfeit om deszelfs ongelukkigen uitslag van de ongunstigste zijde werd beschouwd en beoordeeld, en de naam geheel niet genoemd des mans, die de aanleidende oorzaak was, dat hetzelfde gebeurde.

Doch niet de uitkomst, hoedanig die dan ook zijn moge, maar wel de beweegredenen, het eigenlijke doel, beslist over de waarde eener daad, en doet alleen dezelve naar behooren schatten. de verrassing van Bergen op Zoom in Maart 1814 behoort tot de gebeurtenissen in het heilvolle tijdvak onzer verlossing van het Fransche dwangjuk; hij, die dezelve te weeg bragt, maakte zich verdienstelijk bij geheel *Nederland*, en ofschoon al de uitkomst niet aan zijne streelende verwachting beantwoordde, deze was onafhankelijk van zijne vaderlandlievende bedoelingen; het lag niet aan hem die anders te wijzigen, noch werd zij eenigermate door hemzelve bewerkt; zijne daad bleef in alle opzigten dezelfde, die zij voor den onbevooroordeelden beschouwer zou zijn geweest, wanneer zij met den schitterendsten uitslag ware bekroond geworden; en pligt wordt het zelfs voor hem, die met den waren toedragt der zaken bekend is, eene gebeurtenis geheel aan het licht te brengen, die in een geheimvol duister is gehuld gebleven, en van onverdienden blaam den naam te zuiveren eens mans, die wel grootendeels onbekend bleef, maar wiens gedrag evenwel, in stede van de achting, waarop hij van wegen zijne Landgenooten mogt aanspraak maken, bij velen tot eene verkeerde

uitlegging heeft aanleiding gegeven, en door hen uit een ongunstig oordeel is beoordeeld geworden.

Te bejammeren is het, ja diep grievende voor den mensch, die uit de edelste beginselen met raad en daad zijnen natuurgenoot bijstaat, wanneer hij veroordeeld wordt, omdat zijne handelswijze eene uitkomst opleverde, die geheel tegenstrijdig was met zijne billijke verwachtingen, en daardoor een tegenovergesteld onheil te weeg bragt, hoezeer het geheel buiten zijne magt was dat onheil in eenigerlei opzigt te leningen of te voorkomen; en hoe zielgrievend moet het dan niet den vaderlander zijn, die, alleen het heil van zijn land beoogende, en goed en bloed daarvoor ten offer brengende, zich miskend en vergeten ziet, ja zelfs bij niet weinigen zijne daad van den zwartsten kant beschouwd, door sommigen met den naam van lage landverraderij ziet gebrandmerkt.

En dit was evenwel het lot van hem, die in den jare 1814 den Engelschen tot gids verstrekte, om hen binnen eene onzer sterkste vestingen te voeren. Doch hoe geheel en al verliest men daarbij den toestand uit het oog, waarin zich Nederland destijds bevond, en de betrekking waarin het stond tot de oorlogvoerende partijen. Wie was er, die Frankrijk als vriend en bondgenoot, en de geallieerde, tot fnuiking van deszelfs overheersching voortrukkende Mogendheden als vijanden van ons Vaderland beschouwde? Wie, die diensten aan het eerste bewezen edel en pligtmatig, medewerking tot begunstiging der laatsten laaghartig en verraderlijk noemen durfde?

Zoo zou ook de blaam van verraad kleven op den hoog geschatten vaderlandlievenden Graaf van Hogendorp, die het sein tot den afval van het Fransche bewind gaf, door het eerst de Oranje-leus op zijne borst te doen schitteren, of op het edele Driemanschap, dat zich aan het hoofd des Provisionelen Bestuurs plaatste en, als de stem en het uitdrukkelijk verlangen der Natie, den oudsten der afstammelingen van

het Oranje-Huis aan het roer van Staat binnen Nederlands landpalen riep: - zoo zou diezelfde smet de daad van een ieder bezoedelen, die destijds, in minderen stand geplaatst, de wapenen aangordde, om het oogenblik te helpen verhaasten, waarnaar een elk met brandend verlangen uitzag, en de pogingen te bevorderen van hen, die als verlossers en bevrijders den vaderlandschen grond betraden. Doch verre verwijderd was en is nog de Natie van zulk een dwaas oordeel, en heeft al verregaande miskenning bij eenigen zijner Landgenooten den gids der Engelschen bij de verrassing van Bergen op Zoom in zulk een hatelijk daglicht geplaatst, zij, die eenigermate met den toedragt dier gebeurtenis bekend zijn, of getuigen der daarbij plaats gegrepen omstandigheden waren, herdenken met achting en dankbaarheid hunnen verdienstvollen Landgenoot, en brengen zijner nagedachtenis eene regtmatige hulde toe, gelijk hij zelf hoogst tevreden was over de ondubbelzinnige blijken van erkentelijkheid, hem door zijne medeburgers, de ingezetenen dier stad, die hij aan de magt van den Despoot poogde te ontweldigen, in ruime mate bewijzen, toen de later gevolgde overgave dier vesting hun vergunde aan het gevoel van hun hart onbewimpeld te voldoen.

Niemand zal daarom, vertrouw ik, mijne poging wraken, om in het volle daglicht der waarheid eene gebeurtenis te stellen, die in de geschiedenis onzer toenmalige verlossing eene niet onbelangrijke plaats bekleedt; noch onder de bijdragen tot de Geschiedenis van dien tijd eene plaats ontzeggen willen aan het verhaal der lotgevallen eens mans, die aan dat bloedig drama een zoo veel beduidend aandeel had, en daarvoor met zoo vele gevaren moest worstelen.

Waarheid is de drijfveer des Schrijvers; geen verdichting bestuurt zijne pen, noch eenigerlei bijjoegmerk heeft daarbij den minsten invloed. Reeds sedert een geruim aantal jaren rust bij zijne, hem weinige dagen voorgegane, getrouwe echtgenoot de man in het graf, welke de

hoofdpersoon van dit geschrift uitmaakt, en die, warsch van allen lofbejag, de openbaarmaking zijner en zijn zoons aanteekeningen nopens de belangrijkste gebeurtenis zijns levens immer zou hebben verhinderd, daar hij hiertoe alleen na zijnen dood vrijheid gaf. De Nederlander ontvange dan deze bladen als eene getrouwe bijdrage tot de Geschiedenis zijns lands, welker doel alleen is regt te doen wedervaren aan de verdiensten eens waardigen landgenoots, en moge het waarachtig tafereel van zijn uittreding uit de benaauwendste omstandigheden en het dreigendste doodsgevaar, daarbij tevens het geloof bevestigen in die alwijze Voorzienigheid, zonder wiens wil geen haar van ons hoofd wordt gekrenkt, en die, hoezeer 's mensen weg ook duister zij, alle menschelijke pogingen krachteloos maakt, maar redding en uitkomst geeft te zijner tijd.

Bergen op Zoom

De man des bloeds was gevallen. Den forschen adelaar van Frankrijk, die zich trotschelijk over Europa verhief, en zijne breede klauwen naar de kroon der wereld uitstreckte, waren bij Moscou brand de wijd uitgeslagene vleugelen verzengd; toen had de nijpende Noordervorst hem, verstijfd en verkleumd, doen afdeinzen en naar zijn roofnest vlieden, van waar hij nog eens zou opdagen, om den laatsten worstelstrijd te voeren tot behoud van hetgeen hij wederregetelijk had overweldigd. Op Ruslands sneeuwvlakten en ijsvelden lag in de ijzeren armen des doods het schoonste leger, dat de geweldenaar ooit had aangevoerd en waarmede de verovering van een werelddeel een kinderspel had geschieden, of het was in de golven der Berezina verzonken. De bloem van Frankrijk – helaas! Dit heette toen in vollen nadruk de bloem van bijna geheel Europa, dat aan de zegekar des gelukkigen veroveraars gekluisterd was, - lag dáár nedergeveld, waar de stem des Almagtigen den trotschen Albeheerscher het “Tot hier en niet verder!” met donderende kracht had toegeroepen. De waan zijner onoverwinnelijkheid was als een hersenschimmig droombeeld vervlogen; Europa zag de verlossing in het verschiet uit den nacht van grievend wee en ellende opdagen, en deszelfs volken grepen eenstemming de wapenen op, om dat gewenschte oogenblik te bespoedigen.

Nadat Napoleon, onder de meest onheilspellende teekenen van hetgeen er tegen hem werd gebroed, het voor hem zoo noodlottige jaar 1812 had zien eindigen, was de zege van zijne wapenen afgewend en zag hij den troon zijner alleenheerschappij door eigene zwaarte meer en meer waggelen, tot dat deze eindelijk geheel instortte. Wel mogt hij nog alles bijeenzamelen wat mogelijk was, om de alle dammen vernielenden voortbruisenden stroom weerstand te bieden; voor een oogenblik kon hij dien in zijn geweldige vaart ophouden,

maar hem te stuiten vermogt hij niet. Hij-zelf en zijne fiere Maarschalken, de getrouwe deelgenoten van zijnen oorlogsroem, deden nog wonderen van dapperheid, en de laatste krijgsbewegingen van den rondom bestookten ouden leeuw riepen de dagen zijner jeugd weder voor den geest terug, waarin hij zich met pas ontwikkelde kracht en levendigen geest op de velden des doods han doen kennen; doch zijne ure was gekomen; niets vermogt aan de heldenscharen van het Noorden de lauweren te ontwringen in de n heiligen strijd, die voor de zaak der menschheid, voor vrijheid en regt, tegen geweld en onderdrukking was aangevangen, en na elke vernieuwde worsteling drongen zij de Fransche krijgsbenden al meer terug naar hunnen eigen bodem, dien zij eindelijk zelve zegevierend betraden.

Nederland zag in gespannen verwachting dien strijd aan, en vernam met blijde ontroering, hoe al meer en meer de overwinnende bondgenooten de grenzen naderden en ook hare bevrijding van het met verkropten weerzin gedragen juk der overheersching aanstaande was.

In het midden van de Slagtmaand ³⁾ brak de onvergetelijke ure aan, die ons Vaderland riep tot een nieuw onafhankelijk volksbestaan. Eenige moedige vaderlanders gaven het teeken tot den opstand, en weldra werd dezelve algemeen. De Oranje-leus schitterde op ieders borst en onze eigene nationale vlag wapperde weer van alle torens; de satellieten des dwingelands vloten, meer verschrikt over den ontwaakten volksgeest, dan gedwongen door de kracht van wapenen, die nog niet aanwezig waren om hen te bestrijden, of wierpen zich hier en daar in de versterkte vestingen, die zij bezetteden, en aldaar nadere bevelen afwachtten, of zij dezelve door eenen manmoedig en tegenweer tegen alle aanvallen tot het uiterste zouden pogen te

---

³ November.

behouden, dan wel aan den drang der omstandigheden toegeven en ontruimen.

Onder deze vestingen behoorde ook het, reeds door zijne natuurlijke ligging allergunstigst ter verdediging gelegen, Bergen op Zoom, welks vestingwerken daarbij tevens een blijvend gedenkteeken zijn van het uitstekend genie van den beroemden Vestingbouwer Koehoorn. Vermaard in de vroegere geschiedenis des lands om menigvuldige belegeringen, waarin het de belegeraren niet mogt gelukken noch door bestorming, noch door verrassing, er zich van meester te maken, wekt het nog tegenwoordig de bewondering op om zijne uitgestrekte, doelmatig aangelegde, en bij een talrijk en welgezind garnizoen schier als onneembaar te beschouwen werken.

Inmiddels was Bergen op Zoom, bij het uitbreken der opstand, en zelfs toen nog, toen de geallieerde troepen al nader en nader aanrukten, niet van een genoegzaam garnizoen en al wat verder tot eene geregelde verdediging der vest(ing) behooren mogt, voorzien, zoodat de inwoneren zich met het verblijdend uitzigt streelen konden kan den knellenden toestand des belegs te zullen blijven bevrijd, om met hunne overige Landgenooten weldra in het genot te deelen der herboren vrijheid. Er bevonden zich slechts enkele detachementen Mariniers, en eenige onvoltallige kompagnien Veteranen, waaronder een kompagnie artilleristen, die met elkander naauwelijks eene sterkte van 800 man uitmaakten.

De Generaal en Chef in Antwerpen, welke belangrijke plaats niet dan in het uiterste oogenblik mogt worden opgegeven, daar zij, uit een krijgskundig oogpunt beschouwd, niet enkel van het hoogste gewigt was, en aan welker werken millioenen schats waren ten koste gelegd, maar waar zich ook bovendien de vloot bevond, benevens een groot aantal wel voorziene magazijnen; doch hij bezat insgelijks geene genoegzame magt om daaraan te kunnen voldoen, en liet daarom niet alleen de kleinere sterkten, als Willemstad, Steenberg, en

Geertruidenberg, Tholen en andere, maar ook het meer gewichtige Breda, na alvorens er het grootste gedeelte der materiële verdedigings-werken te hebben doen vernielen, ontruimen, om met derzelver bezettingen zijne geringe magt te versterken; en evenzeer was reeds het plan gevormd, om ook Bergen op Zoom op te geven, door het zwakke garnizoen die vesting te doen verlaten en het met dat van Antwerpen te vereenigen.

Napoleon echter, die niets wilde afstaan, maar wien elke duim breed gronds moest worden ontworpen, had niet zoodra kennis gekregen van de door den Graaf De Caen gegeven bevelen omtrent het ontruimen der vestingen, of hij ontnam hem het bewind, gelastte hem Antwerpen te verlaten en benoemde in zijne plaats den Hertog van Plaisance, met bepaalde bevelen, om Bergen op Zoom tegen de geallieerden te verdedigen, en de ontruimde plaatsen, maar bovenal Breda, te hernemen, met inbegrip zelfs in zijnen dollen overmoed, van Hellevoetsluis, welks reede alreeds met Hollandsche en Engelsche schepen was overdekt. – Aan de herneming der reeds verlaten vesten kon echter wel niet meer worden gedacht, nadat de onderneming tegen Breda, dadelijk bewerkstelligd, na de aankomst te Antwerpen van versche versterkingstroepen uit Frankrijk, op eene schadelijke wijze was mislukt, doch het bezit van Bergen op Zoom kon Hollands bondgenooten nog worden betwist, en hieromtrent werden dan ook dadelijk bevelen gegeven. De Generaal Bizannet, aldus sedert verscheidene jaren gevestigd, werd met het opper-kommando, als Gouverneur der vesting, belast en de stad op den 13 december door hem in staat van beleg verklaard. Dien zelfden avond werd er eene poging gedaan ter overweldiging der Bredase poort, bestuur door Hollandsche officieren, die uit Fransche dienst ontslagen waren, en kennis droegen van den zwakken staat van het garnizoen, doch die ongelukkig niet met een gewenscht gevolg werd bekroond. Vier dagen later werd de vesting door een Engelsch Kolonel in naam van Zijne

majesteit opgeëischt, doch zulks met een stellige weigering beantwoord, waarna reeds den volgenden dag eene versterking van 800 man der jongste ligting uit Antwerpen Bergen op Zoom binnenrukte, en vadaar nu ook verder alles werd aangewend, om zo veel doenlijk die vesting van manschappen, krijgsbehoeften en levensmiddelen, tot het doorstaan van een geregeld beleg te voorzien; zoodat eerlang de bezetting tot eene sterkte van omtrent vier duizend manschappen was vermeerderd, welke echter door ziekten en desertie later aanmerkelijk verminderde, zoodat er, bij de overrompeling door de Engelschen niet meer dan ruim 2700 man van onderscheiden wapen de bezetting uitmaakten.

Zoo was de hoop, om spoedig in het gelukkig lot des reeds bevrijden Landgenoots te deelen, die meenig vaderlandlievend hart van Bergen op Zooms ingezetenen had gestreeld, ten eenemale vervlogen, en het uitzigt op verlossing van het ondragelijk vreemde juk weer verre geweken.

In de helft van de Slagtmaand had de mare van het voorgevallene te 's Hage en Amsterdam met de vruchtbare gevolgen van dien, door de als eene elektrieke vonk zich ras overal verspreidende geestdrift de gemoederen ruimer doen ademhalen in de verwachting der naderende bevrijding; in de helft van Wintermaand ⁴⁾ bekleemde de onvoorzien staat van beleg verklaring aller hart door de onzekerheid van het nog te verduren lot, eer eindelijk het uur van redding dagen mogt. En de uitkomst bewees al ras, dat men niet zonder schroom de gevolgen duchtte, welke in dezen toestand van zaken voor Bergen op Zooms ingezetenen niet konden achterblijven. Drukkende contributiën werden er nu uitgeschreven, en den inwoneren gelast, op straffe hen bij verzuim de vesting te zullen doen ontruimen, dat elk, naar

---

⁴ Halverwege januari.

evenredigheid der talrijkheid van zijn gezin zich van eenen geruimen levensvoorraad zou voorzien, terwijl daarbij tevens de aankomst der versterkings-troepen elk nog den last eener zwaardere voortdurende inkwartiering torschen deed. Van de zijde van het garnizoen werden dagelijks uitvallen gedaan, om de omstreken af te stroopen, en de rondom wonenden landman van zijn vee en allerlei eetwaren, tegen overgifte van niets beduidende reęus, te berooven: al hetwelk, benevens honderden wagens met mond- en krijgsbehoefden onophoudelijk de stad ingevoerd en in de magazijnen opgestapeld werd. Binnen de stad kreeg alles het oorlogzuchtigst aanzien. Van den morgen tot den avond werden de jeugdige conscrits onder de nieuw aangekomene troepen in de wapenhandel geoefend: gedurige wapenschouwingen hadden er plaats; allerlei voorzorgen werden er genomen en nieuwe verordeningen gemaakt, die den stempel droegen van het vast besluit, om tot het uiterste oogenblik de vesting in bezit te houden.

Al spoedig werd de blokkering der vesting door eenige Russische en Pruisische troepen aangevangen, doch eerst later door de Engelschen, welke in Zeeland waren geland, onder opperbevel van den Generaal Graham voltooid. Deze naauwe insluiting, gevoegd bij het vermoeden, waartoe de verbazende aanvoer van levensmiddelen aanleiding gaf, dat de Franschen-zelve zich voor veel langeren tijd hadden geproviandeerd, dan zulks den ingezetenen was gelast en vergund, deed den prijs van alle levensbehoeften tot eene zoodanige hoogte stijgen, dat derzelve duurte hoe langer hoe drukkender werd, terwijl door den stilstand van een overgroot aantal vakken van bestaan voor den behoefligen schier niets te verdienen viel, en de betrekkelijk geringe waarde van alle niet volstrekt tot levensonderhoud dienstige artikelen, bij derzelve verminderden aftrek, het menigen huisvader moeilijk maakte, om en de knevelarijen der Franschen te voldoen en in den dagelijkschen nooddrift der zijnen te voorzien. Tot ledigheid

gedoemd, zag de nijvere handwerksman zich dagelijks meer in de onmogelijkheid, om de behoefte van gade en kroost te bevredigen, en gevoelde het grievende bewustzijn van zulks eenig en alleen te moeten wijten aan de overheersching van eenen verfoeiden vreemdeling, aan wiens ijzeren scepter reeds het grootste deel van zijn Vaderland was ontruikt, om zich in de herwonnen vrijheid te verheugen. Nauwelijks meer meester in zijne vreedzame woning, was hij dagelijks blootgesteld aan lage onwaardige behandeling der slaven van zijnen onderdrukker, die nog daarenboven hem gedurig tot werkzaamheden dwongen, welke geen ander doel hadden, dan om hem nauwer in te kluisteren, en alle pogingen te verijdelen, die ter zijner bevrijding mogten worden in het werk gesteld.

Op die wijze vervolgen twee bange wintermaanden, waarvan de dagen werden gekenmerkt door rustelooze oefeningen der bezetting, de nachten door verdubbelde waakzaamheid en voorzorgen. Ofschoon de plaats gehad hebbende desertie, vooral onder Walen en Vlamingers, en vrees voor vernieuwing daarvan, niet toeliet, om, gelijk in den striksten zin vereischt werd, alle posten der vesting behoorlijk te bezetten, was het getal dergenen, die niet onbezet konden blijven, evenwel aanmerkelijk genoeg, om de dienst der betrekkelijk zwakke bezetting te verzwaren, welke nog door de aanhoudende vorst, die het gedurig openhouden der buitengrachten vorderde, te meerdere inspanning en moeite vorderde. Doch des avonds, tegen het slaan van den taptoe, werden alle wachten verdubbeld; er werden troepen in bivouak geplaatst, onder barakken van planken, die op de wallen waren opgebouwd. De nachtwachten en aldus gebivouakkeerde troepen keerden niet dan des morgens, wanneer de dag ten volle was aangebroken, in de kazernen terug; menigvuldig waren de nachtrondes en patrouilles; en piketten, welke op voorpost waren gekommandeerd, moesten nog op het eerste alarm, zonder af te

wachten dat er alarm geslagen werd, oprukken en alle posten versterken. Er werd dus niets verzuimd, om alle verrassing voor te komen of te verijdelen; doch rustig en zonder dat er iets bijzonders tusschen de belegeraars en belegerden voorviel, was reeds de maand Februarij des jaars 1814 ten einde geloopt, en alles scheen aan te duiden, dat het beleg zich enkel tot eene naauwe blokkade bepalen zou, tot dat de loop der gebeurtenissen de overgave der vest bij verdrag gebiedend zou vorderen.

De Engelsche krijgsmagt, die rondom Bergen op Zoom gelegd was, en vooral te Tholen, Steenberg, Wouw, Rozendaal en Halteren in grooten getale lag, had zich zelfs in den beginne van Maart meer verwijderd, en scheen naar den kant van Antwerpen te willen zamen trekken. De Generaal Graham, welke er het opperbevel over voerde, had zijn hoofdkwartier verplaatst naar Kalmthout, het middelpunt tusschen Antwerpen, Bergen op Zoom en Breda; alwaar zijne communicatien met laatstgenoemde plaats en Rosendaal natuurlijk wel open bleven, en hem van Tholen en de Willemstad toevoer van krijgsbehoefden kon worden aangevoerd, doch hij scheen de insluiting der vesting te veronachtzamen, en zelfs den toegang der omstreeks wonende landlieden, tot invoer van levensmiddelen in dezelve, te begunstigen.

Het was toen, dat onvoorziens binnen Bergen op Zooms wallen die gebeurtenis plaats greep, waarvan alleen de hoofdzaken, en dat nog wel zeer oppervlakkig en onvolledig bekend zijn, terwijl deze reeds zoo veel onwaarschijnelijks in zich bevatten, dat zij hem, die met den waren toedragt der zaak onbekend is, ongelooflijk moet voorkomen en allen twijfel omtrent derzelve echtheid doen opvatten, hoezeer dezelve maar al te werkelijk hebben plaats gegrepen. De geschiedenis-zelve heeft daaromtrent ook later geene voldoende opheldering gegeven; hetgeen niet vreemd kan voorkomen, daar de geschiedschrijver echte bouwstoffen behoeft, waarop hij zich kan verlaten, en deze geheel en

al ontbraken. – In de schaal der gewigtige gebeurtenissen voor Europa en ons Vaderland legde destijds eene mislukte krijgsonderneming luttel gewigts en deze werd spoedig vergeten: al ware het maar om den onverdienden blaam, dien het logenachtig gerucht en kwaadwilligheid weldra hechtte op de uitvoerders derzelve. Niemand zal echter ontkennen, dat die onderneming van eenen bijzonderen aard was en alleszins verdiende in haren oorsprong en gevolgen naauwlettend te worden gekend.

Dat eene vesting, die met alle regt voor eene der sterkste van Europa gehouden worden, - ingesloten door Engelsche keurtroepen, meestal Koninklijke Britsche Garde, van wier onverschrokken moed Bajadoz en Ciudad-Rodrigo ten getuigen konden verstrekken, en die nu zegevierend uit Spanje waren terug gekeerd, terwijl derzelve aantal dat der bezetting verre overtrof, - door deze op een onverwacht tijdstip, bij verrassing en genoegzaam zonder slag of stoot, werd genomen; zoodanig dat zij reeds in de eerste oogenblikken het Arsenal en Kruidmagazijn bezetteden, waardoor later te midden van het gevecht de belegerden werkelijk gebrek hadden aan krijgsbehoefden, en zij daarbij van de vijftien, de stad in het rond insluitende, bastions er elf overmeesterden, zoodat zij van het vrije bezit der vesting genoegzaam verzekerd waren; maar toen de allereerste pligten in zoodanige omstandigheden geheel verwaarloosden, en hierdoor na een hardnekkig gevecht, dat met afwisselende kansen eenige uren aanhield, eindelijk hunne schitterend aangevangen en door den besten uitslag bekroonde onderneming in eene volslagen mislukking en algemeene nederlaag zagen eindigen: - dit is eene ongelooflijk schijnende daadzaak, welke echter in den nacht van den 8^{en} en den morgenstond van den 9^{en} Maart werkelijk binnen de wallen van Bergen op Zoom plaats had. De zonderlingheid en het onbegrijpelijke eener zoodanige uitkomst heeft tot velerlei geruchten

nopens de oorzaak daarvan aanleiding gegeven, en vrij algemeen voedsel gegeven aan de meening, dat dronkenschap, waaraan zich de overwinnaars hadden overgegeven, hunnen val had te weeg gebracht. De oorspronkelijke steller evenwel der aantekeningen, welke in dezen ten leidraad verstrekken, zelf bewoner geweest van een der huizen in het kwartier der haven, waar de Engelschen binnenvielen, verklaart dit gevoelen bezijden de waarheid en van allen grond ontbloot. Niet onmogelijk is het, dat eene enkele wacht, die in het Schippershuis nabij de Waterpoort was geplaatst, zich daaraan schuldig maakte, doch het vergrijp van hoogstens twintig personen kon den uitslag niet wijzigen eener onderneming, waaraan eenige duizenden deelnamen, en die zich daarenboven van dat punt verre verwijderd bevonden. Er bestond weinig mogelijkheid, dat dit misbruik zich verder had kunnen uitstrekken, ten zij de Engelschen-zelve het daartoe benooodge hadden meegebracht, want onder de huizen, waarin zij toenmaals zijn binnen gedrongen, was er slechts één, in sterken drank nering doende, en hoezeer al de burgers zelve daarvan in hunnen woningen niet geheel verstoken waren, was die voorraad echter bij den verdubbelde hoogte gestegen prijs, van weinig aanbelang, terwijl door velen der inwoners kan worden getuigd, dat, wanneer den aanvallers drank werd aangeboden, zulks door hen geweigerd werd. Ten onregte heeft daarom het logenachtig gerucht dien blaam geworpen op de dapperen, welke alstoen het onderspit delfden; de waarschijnlijke oorzaak hiervan moge de lezer zelf opmaken, na de lezing der plaats gehad hebbende bijzonderheden, in het tafereel van hetgeen den man bejegende, die daarbij onafgebroken tegenwoordig was, nadat hij er de voornaamste aanleidende oorzaak toe was geworden, en met wiens lotgevallen hierbij wij ons verder onafgebroken zullen bezig houden, met invlechting van het geschiedverhaal der verdere, daartoe betrekking hebbende, gebeurtenissen.

Gerrit Visser

Gerrit Visser, (de hoofdpersoon van het onderhanden verhaal) zag in Holland, in het aan den mond van den Yssel gelegen dorp, het eerste levenslicht. Gesproken uit ordenlijke ⁵⁾ burgerouderen, kon hij op zijne afkomst geen anderen roem dragen, dan dat hij uit een wel nederig maar niettemin braaf geslacht afstamde, en hetzelfde gold ook van haar, met welke hij, in den jare 1800, zich door den echt vereenigde. Scherp van uitzigt, ja zelfs stuurs voorkomen, hetgeen door de indrukken, welke de kinderziekte op zijn gelaat had achtergelaten ⁶⁾, en zijne zware bakkebaarden niet werd verminderd, zat echter bij hem het hart op de regte plaats, en wanneer men hem van nabij had leeren kennen, dan werd weldra dat norsche terugstootende voorkomen door innemendheid en gullen omgang vervangen. Nimmer verzuimde hij de gelegenheid, waar zich deze aan hem voordeed, om zijnen evenmensch de behulpzame hand te bieden, en snelde hij gaarne zijnen natuurgenoot met raad en daad te hulp, waardoor hij menigwerf zijn tijdelijk slechts burgerlijk fortuin in de waagschaal stelde; doch nooit kon hij met onverschilligheid koelbloedig eenige verongelijking aanzien, en vooral niet in lateren tijd, wanneer deze eenen landgenoot werd aangedaan door een lid dier gehate Natie, welke zijn Vaderland in ketenen gekluisterd hield; want een hoofdtrek van zijn karakter was gloeiende liefde voor zijn Vaderland, trots op de daden der roemwaardige voorvaderen, en een levendige zucht voor de vrijheid des volks, die met den hevigsten afkeer voor onderdrukking en dwingelandij gepaard ging. Meer dan eens leerde men hem, in de laatste jaren der Fransche Overheersching van die zijde kennen: zoo welwillend, vriendelijk en wellevend, hij ook in zijn gewoon dagelijksch bedrijf was, zoo onhandelbaar en geducht was hij tevens, wanneer

---

⁵⁾ ordentelijke

⁶⁾ Met deze kinderziekte kan worden bedoeld mazelen, rodehond of pokken.

zijne drift door bovengenoemde omstandigheid was opgewerkt geworden. Hij ontzag alsdan geene overmagt of geweld, veel minder eenig gevaar, en oogste daarvoor menigmaal de dankbaarheid zijner stadgenooten, wier achting hij in volle mate bezat. – En bezat hij alzoo een echt mannelijk Nederlandsch karakter, hij mogt zich in het bezit eener, als vrouw evenwaardige, echtgenootte verheugen. Gevoelvol van aard, beminde zij met innige tederheid het voorwerp harer keuze, waaraan zij met hart en ziel was gehecht. Uit godsdienstige overtuiging was zij bij elke wending des lots lijdzaam en onderworpen aan de hoogere beschikking, die hetzelfde regelde, en bouwde in alles wat haar onvoorziens trof, immer op haren Hemelschen Vader, van wien alleen zij sterkte in het lijden, hulp, troost en uitkomst verbeide. Wij zullen in het vervolg zien, hoe hare verwachting haar hierin niet bedroog, en hoe zij, daardoor gesterkt, in gevaarvolle oogenblikken eene sterkte van geest en vastberadenheid heeft aan den dag gelegd, die men bij eene vrouw van zulk een zacht karakter geenszins zou hebben gewacht.

Bijzondere familie-aangelegenheden waren oorzaak, dat de jonge echtgenooten nog in hetzelfde jaar hunner vereeniging de plaats hunner geboorte verlieten en zich te Bergen op Zoom nederzetterden, alwaar sedert een zestal kinderen het geluk van hunnen echt volmaakten. In eene ruime mate genoten zij hier de achting hunner medeburgeren, terwijl zij, welke staatsorkanen ook later over geheel Europa, en daarbij niet minder over ons dierbaar Vaderland mogten woeden, zich nogtans in het genot van een wel burgerlijk maar evenwel onbekrompen bestaan mogten verheugen.

De gebeurtenissen van het jaar 1813 evenwel, maar vooral het in staat van beleg stellen der vesting, oefende, bij vele anderen, ook zulk ene nadeeligen invloed uit op het beroep des mans, die als zeilmaker alleen in levendig vertier en vrije vaart de middelen van bestaan

vinden kon, dat hetzelfde weldra geheel en al stil stond; terwijl daarbij tegelijkertijd de door hem te dragen lasten vermeerderden; daar de geldheffingen, door het Despotiek Bewind uitgeschreven, te dien tijde nog maar alleen van de bewoners der bezette vestingen konden worden ingevorderd en nu meer verdubbeld en met hevigheid werden geëischt. Hierbij kwam nog de drukkende en voortdurende inkwartiering, welke zijn gezin, gedurende den geheelen tijd, dat de insluiting der vesting duurde, met vier personen vermeerderde.

Onder deze laatsten bevond zich er een, van wien wij, daar hij in het vervolg meer zal voorkomen, bijzonder gewag moeten maken. Het was een zekere Sergeant, bij hen onder den naam van August bekend. Van fatsoenlijke afkomst en wel opgevoed, gedroeg hij zich altijd zeer bescheiden en welwillend: menigwerf wist hij op eene gepaste wijze den moedwil zijner kameraden te beteugelen, en gaf later, zelfs in gevaarvolle oogenblikken, de treffendste bewijzen, dat het welzijn van het huisgezin, waar hij inwoonde en altijd op eene heusche wijze was behandeld, hem nader aan het hart lag, dan men wel immer van eenen Franschman zou hebben durven verwachten. Doch hoezeer ook Visser tegen alles wat slechts Fransch heette, was vooringenomen, en hoezeer de omstandigheden nog niet waren voorgekomen, om August in laatstgemelde hoedanigheid te leeren kennen, had hij hem evenwel altijd met achting en goedwillig behandeld, waartoe wel vooral mag hebben bijgedragen, dat de voorspraak zijner oudste dochter, een meisje van dertien jaren, dat de Fransche taal vrij wel sprak, en nu door omgang zich daarin nog meer bekwaamde, bij den Sergeant nooit tevergeefs werd gebezigd, wanneer deze door een der geburen werd ingeroepen, tot beteugeling van baldadige bejegeningen der bij hen ingekwartierde soldaten. Zijne zwakke zijde had hij echter gemeen met het meerendeel zijner Natie: zij bestond in trots op den roem van 'Frankrijk, de groote Natie', gelijk zij het toen met aanmatigende

stemverheffing immer noemden, en zoo als zij nog heden ten dage den wuften Franschman bezielt en opnieuw eenen Napoleon schier vergoden doet; hetgeen hem tot een eersten ijveraar maakte voor de zoogenaamde eer van zijnen Keizer, door den luister van wiens overwinningen hij met zoo vele duizenden zijner landgenooten was verblind, zoodat hij in felle drift bij de minste aanranding derzelve kon opstuiven, en alles dreigde te vernietigen, wat zich vijandig omtrent den Keizer en zijne Natie uitte of gedroeg.

Zijne drie met hem mede inwonende kameraden, die even als hij den rang van Onder-officier bekleedden, legden in geenen deele die geaardheid aan den dag, welke het karakter van August van eene goede zijde kenmerkte. Wanneer hij de wacht had betrokken, of om andere redenen afwezig was, waren dikwijls hunne onvoegzame gedragingen, die tot beleedigen overgingen, onverdragelijk, doch in zijne tegenwoordigheid gingen zij nooit de palen der welvoeglijkheid te buiten.

Menigvuldig werden deze Franschen bezocht door zekeren Veteraan Latour, een Schermmeester, die hen alsdan in zijne kunst kwam oefenen, en tusschen wien en het hoofd des gezins meermalen woordenwisselingen plaats grepen, die door herhaling steeds heviger werden, daar Visser de man niet was, om zich te betooven voor wezens, welken hij in den grond zijner ziel als onderdrukkers van zijn land eenen diepen haat toedroeg. Dit had vooral plaats, toen de Veteraan het gewoon huishoudelijk vertrek des gezins, dewijl dit een meerdere ruimte aanbood, tot de plaats hunner gemeenschappelijke oefeningen wilde bezigen, en hierin door zijne drie leerlingen ijverig werd ondersteund. Visser wilde dit in geenen deele dulden, en hen bij eene volgende les, tegen zijne uitdrukkelijke weigering aan, in zijn woonvertrek verrassende, nam hij zulk een nadrukkelijk deel aan de scherp partij, dat Latour vloekende het huis verliet, en hetzelve in eene geruime tijd niet weder betrad.

Deze weinige bijzonderheden omtrent het karakter dier personen en het met hen voorgevallene waren noodig vooraf mede te deelen, daar zij de betrekking doen kennen, in welke zij tot den hofpersoon dezer geschiedenis stonden, waarin ook verder, ofschoon dan in een minder belangrijk opzigt, zullen voorkomen.

Ligtelijk is uit ene en ander op te maken, dat Visser, hoezeer bij zijne landgenooten gezien en geacht, in geenen deele op dien voet stond met de Franschen, en van hunne zijde, wanneer hij in eene vijandige aanraking met hen komen mogt, allerminst een heusche behandeling verwachten kon.

Ontwerp en uitvoering

Zoo iemand van Bergen op Zooms ingezetenen het besluit griede, waarbij de vesting in staat van beleg werd verklaard, en het voornemen aan den dag gelegd, om dezelve, het koste wat het wilde, tot het uiterste te verdedigen en zoo lang mogelijk in Frankrijks magt te behouden, dan voorzeker was het onze Gerrit Visser. Reeds had zijn vaderlandlievend hart zich innig verheugd over die gelukkige omkeer van zaken, die den Franschen overmoed fnuikte, Nederland aan deszelfs knellend juk ontrukte, en bij de herwinning van eigen zelfstandigheid, eene plaats hergaf onder de onafhankelijke volken van Europa. De blijmaer ⁷⁾ der gezegende omwenteling van November 1813, die, in weêrwil van alle voorzorgen om zulks te beletten, al spoedig hier was doorgedrongen, had hem levendig getroffen, en mogt de vreugde hierover zich, om de tegenwoordigheid der gehate onderdrukkers, al niet openlijk en onbedwongen mogen uiten, te meer straalde zij door in de vertrouwelijke gesprekken in den kring van het eigen gezin en bij gemeenzame vrienden, en met brandend ongeduld en blijde verwachting zag hij den naderenden dag tegemoet, waarop ook van Bergen op Zooms toren de geliefde Hollandsche driekleur weer wapperen en het fonkelend Oranjelint de borst van deszelfs inwoners versieren zou. Nu was de hoop op de vervulling van dien wensch verzwakt, wie weet voor hoe langen tijd het vurig gewenschte oogenblik verschoven en de blijde verwachting werd, door de stremming van alle communicatie met buitenaf wonenden, vervangen door eene angstige onzekerheid over de verderen voortgang der zaken in het geliefde Vaderland, en den kwellenden twijfel of dit zich meer van het juk der overheersching had losgemaakt, dan of het den Franschen gelukt ware de reeds vrij zich achtende gewesten andermaal te overheeren en onder den vorigen druk terug te brengen.

---

⁷ Blijde mare

Toen echter de vesting door met Holland naauw bevriende bondgenooten aan alle zijden naauw werd ingesloten, bleef er geen twijfel meer over, en de zekerheid was er voor den vaderlandlievenden Nederlander, dat zijn geboortegrond alreeds den weldadigen invloed der herkregegen vrijheid genoot, en onder het bestuur van deszelfs wettigen Souverein was teruggekeerd. Grievende spijt verteerde hem over deze teleurstelling, en het gemis der vrijheid, waarin hij met zijne stadgenooten moest deelen, en het gevolg daarvan was, dat hij weldra niet enkel deelgenoot werd eener zamenzwering tegen de vijanden zijns lands, die nog meesters zijner woonstad waren, maar zelfs daarvan de voorname ontwerper was. – Bergen op Zoom vrij te maken en aan de stedekroon te hechten van het uitgeroepen bewind onder gezag van Oranje was zijn doel, en het middel ter bereiking daarvan meende hij het best daarin te zullen vinden, dat eenige vastbeslotene mannen zamenspannden, verstandhouding met de belegeraars zochten aan te knopen, met hun omtrent tijd, plaats en in acht te nemen omstandigheden overeen kwamen, en alsdan op een vooraf bepaald, daartoe gunstig geacht tijdstip, de wacht van eene der hiertoe dienstig gekeurde stadspoorten overweldigden, zich van dezelve meester maakten en haar openden tot den intogt der hiervoor gereed staande en in hinderlaag liggende bondgenootschappelijke troepen. Een stout ontwerp voorzeker, doch hetgeen welligt met den besten uitslag zou zijn bekroond geworden en den roem van Bergen op Zooms eigene burgerij hebben verhoogd, en gelijk gesteld aan dien hunner voorvaderen, die zoo menigmaal hunne vest aan het geweld van eene vijandelijke magt hadden ontworpen, indien Visser in haar midden een genoegzaam getal deelnemers had kunnen vinden, die niet enkel even welgezind tot het beraamde oogmerk waren, maar ook even vastberaden en met gelijken moed bezielde, om er alles voor in de waagschaal te stellen. Moeijelijk viel het hem daarom, en er verliep eenige tijd mede, eer hij zoo ver slaagde, dat hij een genoegzaam

aantal vertrouwde deelgenooten tellen kon, die tot de uitvoering van het door hem ontworpen plan de behulpzame hand bieden wilden; daar hij verplicht was hierin met de grootste omzigtigheid te werk te gaan, ten einde niet door eene onverhoedsche uitlekking bij de verijdeling van zijn oogmerk ook de veiligheid en het leven van een elk, die er toe zamenspande, in gevaar te brengen.

Even zeer kon echter, door een te lang dralen het gevaar toenemen voor de deelnemers in dit geheim verbond, en was het daarom zaak, zoodra eene gunstige gelegenheid zich opdeed, aan hetzelfde gevolg te geven en krachtdadig het ten uitvoer te leggen.

Hij verklaarde daarom aan zijne vrienden, in hunnen bijeenkomst op den 14 Februarij, dat naar zijn oordeel hun aantal ter volvoering van hun voornemen genoegzaam toereikende was, en het dus ongeraden was dit langer uit te stellen; waarom hij nu gereed was eenen eed van getrouwheid in hunnen handen af te leggen, en wederkeerig verzocht, dat dit ook van hunnen zijde geschieden zou; wanneer hij zich bereid verklaarde, de taak op zich te nemen om heimelijk de vesting te verlaten, ten einde met den Engelschen Opperbevelhebber te onderhandelen en de noodige afspraken te maken, met overlegging aan denzelfen van eene door allen geteekende overeenkomst, waarna hij zou wederkeeren, om gemeenschappelijk met hen te deelen in het gevaar der onderneming zelve.

Onvlamd door de nabijzijnde verwezenlijking van zijn doel, had hij vol geestdrift tot hun gesproken en verwachtte niets minder dan aller goedkeuring en eenstemmige toejuicing, doch, hoewel hij met belangstelling was aangehoord, waren echter de gevoelens, toen het nu tot een vast besluit komen moest, hoogst verdeeld. Terwijl slechts weinigen zijn voorstel goedkeurden, werd het door de anderen grotelijks gelaakt en als overijld beschouwd; en, hoezeer Visser ook met kracht van redenen betoogde, dat het meer dan tijd thans was om te handelen, daar hij zich reeds in de gezindheid van eenen zijner

medeburgeren had vergist, en diens stilzwijgen slechts met groote opoffering van zijne zijde had moeten koopen; ja hoezeer hij hen zelfs dreigde het eedgenootschap bij verdere weifeling van hunnen kant te zullen verlaten, kon hij hen echter niet eenstemmig tot zijne meening overhalen, en was het eenige dat hij verwierf, dat men de beslissing over zijn voorstel aan de meerderheid bij stemming overleide en zich daarnaar gedragen zou. Het was, na de reeds ondervondene tegenkanting, ligtelijk te voorzien, welken uitslag die stemming hebben zou. Bij groote meerderheid werd het voorstel als ontijdig verworpen, en aan een ander, dat bij de tegenbedenkingen geopperd was, de voorkeur gegeven, namelijk om de uitvoering nog veertien dagen te verschuiven, en dien tijd te besteden tot aanwerving van nog een zeker getal medeleden ter deelneming.

Visser, genoegzaam ontwarende, dat alleen de vrees hier den boventoon had, en begrijpende, dat met het verleende uitstel niets werd gewonnen, daar, na verloop van hetzelfde wel andermaal een der talrijke nu geopperde bezwaren op het gevoelen der overigen de overhand behouden zou, waarom het dwaasheid zou zijn langer het gevaar eener mogelijke ontdekking, hetgeen met elken dag grooter werd, roekeloos te tarten, besloot zijne vroeger gedane bedreiging gestand te doen, en verklaarde, dat hij zich bij dezen uitslag aan het verbond onttrok en het beraamde plan wilde beschouwen als nimmer te hebben bestaan.

Vele tegenwerpingen werden er nu wel gemaakt, om hem van besluit te doen veranderen, doch maar al te goed bespeurende, dat deze niet dan welstaanshalve werden te berde gebracht en zijne vrienden op verre na niet in zijne vurige geestdrift deelden, volhardde Visser volstandig bij zijne weigering, die nu ten gevolge had, dat ook de anderen zijn voorbeeld volgden en het eedgenootschap zich dien zelfden avond geheel ontbond; na eene wederzijds aan elkander afgelegde plechtige belofte, dat, zoo lang men onder het beheer des

Franschen Keizers bleef, niemand ooit iets zou vernemen van hetgeen onderling was behandeld geworden, en dat geen hunner, in welk geval ook later betrokken en aan wien het ook zijn mogt, ooit de namen zou kenbaar maken der deelgenooten van het nu opgeheven verbond; waarna de bijeenkomst scheidde en ook door allen die belofte zoo getrouwelijk is nagekomen, dat tot heden toe nimmer iets van het bestaan dezer zamenzwering is uitgelekt.

Niet zeer opgeruimd keert Visser huiswaarts, nu hij zijn wel overlegd en zoo uitvoerlijk plan, met welke spoedige volbrenging hij zich reeds aanvankelijk had verblijd, geheel ziet schipbreuk lijden op de wankelmoedige besluiteloosheid en lafhartigheid dergenen, op welken hij had gemeend zich geheel en al te kunnen verlaten, en gevoelt den fellen spijt, die hem inwendig verteert over deze onvoorziene mislukking van zijn lang gekoesterd voornemen.

In die mismoedige geestgesteldheid heeft hij nog niet lang vertoefd, toen hem berigt wordt, dat dat een Fransch Officier hem wenscht te spreken. Het hoofd nog vol van de gehoudene bijeenkomst, en niet wetende waaraan een zoo laat bezoek toe te schrijven, hetgeen welligt zijnen grond in een reeds plaats gehad hebbende ontdekking hebben kon, laat hij zijn oudste dochter den Officier zeggen, dat hij oogenblikkelijk zal bij hem zijn, en laadt eerst in allerijl een zwaar pistool, hetgeen hij tusschen zijne kleederen verborg, met het stellig besluit, zoo als hij daarna verklaarde, om, wat er gebeuren mogt, in geen geval zich alleen lijdelijk te gedragen. Intusschen was zijn vermoeden ongegrond: de Officier had alleen in last eenige winkelgoederen, tegen reçu, bij hem in ontvangst te nemen en naar het Arsenal te brengen, en de eisch daartoe geschiedde op den gewonen toon des gezags, en met militairen trots. Minder dan ooit was thans Visser gestemd, om aan dien eisch gewillig te voldoen, doch wie weet het niet, dat onze toenmalige overheerschers zich bij

hetgeen ze begeerden, weinig om billijke tegenwerpingen bekreunden, en met geweld namen, wat niet goedwillig werd afgestaan: het was de hoofdtrek van hunnen naar het gebied der gansche wereld strevenden aanvoerder, en getrouwelijk volgden hem hierin zijne afhangelingen. Ook hier stonden op eenigen afstand ettelijke manschappen daartoe gereed, en een enkele wenk was voldoende om hen datgene te doen nemen en wegdragen, wat de eigenaar niet dadelijk gereed was uit eigene beweging aan hun af te leveren.

Verbolgen over eene zoo tergende handelwijze, ijlt Visser dadelijk naar den Gouverneur der stad, en beklagt zich met verontwaardiging en in geene zachte bewoordingen over deze schennis van zijn huisregt, en door dezen op eene schampere wijze bejegend wordende, zonder dat de regtmatigheid zijner klagt eenigzins werd in aanmerking genomen, kon hij zijn overkropt gevoel niet betoomen, maar behandelde den Franschman met zulk eene blijkbare verachting en zonder eenige vermomming zijner denkwijze, dat hierop de ernstigste bedreigingen van de zijde des beleedigden gezagvoerders volgden, waarmede deze hem zijn vertrek deed verlaten.

Hoogst onvoorzigtig en laakbaar was deze onbezonnen handelwijs, die alleen in het driftig karakter des getergden mans en de meerdere prikkeling van zijn gevoel door het dien avond voorgevallene eenige versooning vinden kon.

Nog meer geschokt en vergramd keert Visser nu andermaal in zijne woning, ontlast zijn bruisend gemoed in den boezem zijner getrouwe gade, en verklaart haar in weinige woorden en op den stelligsten toon, dat zijn besluit genomen is, dat hij niet langer onder zulk een geweldenarij leven kan, maar vast en onverzettelijk besloten heeft, om de stad te verlaten en, nu hij door zijne vrienden in het hachelijk ontwerp verlaten was, alleen er zich voor in de waagschaal te stellen,

ten einde Bergen op Zooms ingezetenen de vrijheid uit aller druk te verschaffen, of onder de wallen der stad om te komen.

Met diepe ontroering hoorde zijne liefhebbende echtgenoot deze, in hevige gemoedsaandoening uitgesproken, en tot op de bodem van haar hart haar schokkende woorden. Op eenen stoel ter neder gezegen, gevoelt zij, dat hare krachten haar begeven en zij eene bezwijming nabij is. Langzamerhand echter zich herstellende, staart zij met weemoedige blikken haren echtvriend aan, en zegt, met eene door tranen en aandoening schier verstikte stem:

“Hoe! Heb ik u wel verstaan? Gij zoudt ons verlaten? En zulks in dezen meer en meer benaauwenden gevaarvollen tijd, nu wij meer dan ooit uwe zorg en bijstand behoeven? Neen! Als vader van zes nog zoo jeugdige kinderen zijt gij verplicht voor hun welzijn uw leven te sparen, vooral daar mijne krachten alleen hier verre te kort schieten. Allen hebben wij in deze tijd uwe bescherming noodig, en uw leven is ons te dierbaar, dan dat het u vrijstaat om hetzelfde zoo roekeloos in de waagschaal te stellen. Neen! – vervolgd zij, met klimmende gemoedsbeweging, en terwijl een stroom van tranen langs hare wangen vloeide; - ik bezweer u bij die liefde, welke ik u altijd toedroeg, dat gij ons in deze gevaarvolle oogenblikken niet verlaat! Wat zal er van mij – wat van uwe lievelingen worden, indien zij u, bij eenen ongunstigen uitslag van uw voornemen, voor altijd moesten missen. Bedenk, dat uwe oudste dochter nog nauwelijks dertien jaren telt; dat geen uwer kinderen uwe vaderzorg ontberen kan, en dat onder mijn hart ons zevende liefdepand deszelfs geboorte tegensluimert.”

In diep gepeins en innig geroerd hoort Visser zijne zoo teeder beminde gade aan, maar, hoezeer ook hare roerende tegenwerpingen hem treffen, zij zijn evenwel niet vermogend genoeg, om hem van besluit te doen veranderen, of door wankelmoedigheid in de uitvoering er van doen aarzelen. Met minzamen ernst en zachtheid tracht hij het hevig gevoel zijner gade te matigen; hij doet haar ter harer overreding

opmerken, dat hij niet anders kan handelen, daar het gebeurde van dezen avond hem welligt al spoedig het verlies zijner vrijheid zou kosten, en hij dan nog veel minder haar en de zijnen tot eenig nut verstrekken kon; hij belooft haar met alle mogelijke omzigtigheid te zullen te werk gaan, en haar vermanende hierin te berusten en aan niemand eenigen schijn van vrees te zijnen opzigte te doen blijken, drukt hij haar eene verdubbelde zorg voor zijne kinderen op het hart, en verzekert haar, dat hij vastelijk vertrouwt hunne scheiding slechts van korten duur zijn zal; en zij, weldra weder aan elkander terug gegeven, zich in de vruchten zijner welgeslaagde onderneming met hunnen vrienden en stadgenooten zullen verheugen.

Met deze en dergelijke redenen tracht hij haar gerust te stellen en hare bekommering te verminderen, doch in het hart der teedere bezorgde vrouw kon daardoor de vroegere kalmte niet wederkeeren. Inmiddels was de avond reeds ver verstreken; Visser had het uur tot zijn vertrek bepaald, en het werd, meer en meer naderende, met een beklemd hart tegemoet gezien. Eindelijk vond hij zich gedrongen zijne echtgenoot te verzoeken, een en ander dat hij tot zijn voornemen dienstig oordeelde, voor hem in gereedheid te brengen: een verzoek, dat haar als door de ziel sneed, en waaraan zij niet dan met de grootste inspanning en onder het gedurig storten harer tranen kon voldoen, terwijl hij zelf, die voor het eerst in zijnen gelukkigen echt zelve de oorzaak was, dat zijne geliefde vrouw bittere tranen stortte, de grootste moeite had zijn eigen gevoel te bedwingen en standvastig bij zijn genomen opzet te volharden.

Met een beangst gemoed en schier onwillekeurig had zij aan het verlangen van haren echtgenoot voldaan, en alles was gereed, wat een wel wikkend doorzigt en beleid tot de volvoering eener zoo gevaarlijke poging mogt dienstig oordeelen, toen zij zich weder aan den disch tegen hem over plaatste. Treffend voor beiden was dit laatste samenzijn: het waren de laatste oogenblikken, waarin zij zo bijeen

waren – God alleen wist, of zij na dien avond zich ooit weder zoo bij elkander bevinden zouden! Allergevaarlijkst was het te ondernemen waagstuk; ligt reeds bij de eerste poging door de minst toevallige omstandigheid gestuit, en wat zou dan het lot des vermetelen zijn, die in de handen der naar wraak dorstende vijanden viel, bij wie hij nu reeds zoo gehaat was, omdat zijne oud Hollandsche inborst niet dulde te vleijen of laaghartig onder hunne magt te bukken. – En welk een tafereel vertoonde zich thans rondom hem in het huiselijk vertrek, dat getuige was geweest van al het lief en leed, hem in zijnen echt, in zijn geheel maatschappelijk bestaan, wedervaren. Een zijner zonen, omtrent vijf jaren oud, speelde, van zorg noch kommer bewust, met zijn zevenjarig zusje, al dartelende rondom hem heen; tegen over hem zat de moeder, met haren jongsten lieveling, die haar door zijne lachjes poogde te vervroolijken, op haren schoot, en ontlastte haar vol gemoed in gesmoorde zuchten en snikken, terwijl hare oudste dochter, aan hare zijde, met diep gevoel deelde in de droefheid harer moeder. Stilzwijgend vervlogen die laatste oogenblikken, en waar hadden zij ook woorden kunnen vinden, om bij den aansnellenden tijd des vertreks lucht te geven aan een inwendig gevoel, dat men zich flauwelijk verbeelden, maar gewis met koele gewaarwordingen niet beschrijven kan.

Met verbeelde zich niet, dat Visser zelf, vervoerd door drift en geprikkeld door de omstandigheden, waarin hij zich dien avond bevonden had, met dolzinnige vermetelheid een roekeloos plan had gevormd, waarvan hij de mogelijke gevolgen niet doorzag, terwijl zijn hart gesloten was voor de smart dergenen, die het naast aan hem verknocht waren en die hij nu zou achterlaten. Daartoe was zijn hart te wel geplaatst, waren vrouw en kinderen hem te dierbaar, en overzag hij te wel met éénen blik, wat hij op het punt stond te ondernemen. Wie kent den zwaren strijd, dien hij inwendig leed, bij elken opslag

zijner oogen, die op de geliefde panden viel, waaraan hij met zulke vaste banden was gehecht en wier volgend lot zoo onzeker stond te worden. Neen, het was in geene onberadene opvliegende drift, dat hij onnadenkend handelde: levendig gevoelde hij al het gewigt zijner onderneming, en zwaar had hij te worstelen, eer hij tot den beslissenden stap overging. Onvergetelijk bleef dit oogenblik hem voor den geest zweven, en hoe hij daarbij te moede was, mogen zijn eigene woorden getuigen, waarmede hij, bij het verhaal van zijn wedervaren, hetzelfde aan eenen zijner vrienden afschilderde.

“Eindelijk – zeide hij – kondigde de Spuiklok het uur aan, dat ik tot mijn vertrek had bepaald, en hetgeen door mijne dierbare panden zoo zeer werd gevreesd, alsof ik eenen onvermijdelijken dood zou tegemoet gaan. Doch toen ik mij nu gereed maakte om mijne woning te verlaten, den afscheidskus op de oogleden mijner reeds gerustelijk slapende lievelingen drukte, mijne gade mij in hare armen klemde en afscheid van mij nam, als ware het tot aan de overzijde des grafs, en mijne oudste dochter schreiende en smeekende mijne knieën omvatte, toen, betuig ik, dat ik alle vastheid van karakter noodig had, om standvastig te blijven en bij mijn besluit te volharden”.

Men moet gelukkig gehuwd zijn, en een aantal kinderen bezitten, waarvan nog geen der ouderen zorg ontberen kan, om eenigermate zich van dien zielverscheurenden toestand in deszelfs geheelen omvang een levendig besef te kunnen vormen: men moet man – men moet vader zijn, om te gevoelen, wat het zegt, op het punt te staan zich eigenwillig van vrouw en kinderen los te rukken en welligt die dierbare panden eenen slag toe te brengen, die hun, zoo lang hun aanzijn duurt, stoffe tot den bittersten rouw geven zal.

Vruchteloos zou ik trachten de onuitsprekelijke zielsaandoeningen, die mij onophoudelijk bestormden, af te schetsen; maar hoezeer ook de strijdigste gemoedsbewegingen in mijn binnenste woelden en mij

schier tot vertwijfeling voerden, was het echter, alsof een onverklaarbaar iets, eene onzigtbare magt, mij voortdreef, die mij dwong de mijnen te verlaten en voorschreef, dien en geen andere weg te volgen”.

Reeds was het tijdstip, tot zijn vertrek bepaald, overschreden en langer dralen kon hij niet, hoezeer hij ook zijne gade nog in geene bedaardere stemming had kunnen brengen. Een langer oponthoud kon niets meer teweeg brengen, of hij moest geheel en al zijn opzet laten varen, en dit was hem onmogelijk. Met zacht geweld maakte hij de hem nog gedurig omstregelende handjes zijner dochter los, ontwong zich aan de liefde-armen zijner gevoelvolle echtgenoot, die hij buiten bewustzijn nedergezegen verliet, en sloop nu, met een fel geschokt gemoed uit zijne vreedzame woning.

Het was een sombere winternacht, gelijk de maand Februarij meermalen oplevert, wanneer vorst en dooi met elkander om de overhand worstelen, en beurtelings die schijnen te verwerven. Eene digte duisternis lag over de stad uitgespreid, slechts hier en daar flauw afgebroken maar niet verdreven door het karig licht der stadlantarens, die een zwak schijnsel in hunne dichtste nabijheid verspreidden.

Eene doodsche stilte heerschte van rondom, alsof de geheele stad in de ijzeren armen van den slaap was neêrgezegen en niets verraadde de waakzaamheid der menigvuldige wachten, voor wie de tijd met looden tred tot den aanbraak van den laten morgen zou voortgaan. Met strakluisterende ooren en behoedzamen maar vasten tred stap Visser de hem wel bekende straten door, houdt het hoofd diep gedoken in zijn overjas, om zich te vrijwaren voor de digte koude jagtsneeuw, die hem in het aangezicht sloeg, terwijl zijne hand geklemd blijft aan de wapenen, die hij onder zijne kleederen bij zich draagt. IJlings keert hij nu op zijne schreden terug, en sluipt in eene nauwe steeg bij de op deze hoogte staande waterpomp, waar langs de

manschappen, zonder iets te bespeuren, hem voorbijgaan. Thans vervolgt hij zijnen gevaarlijken togt, snelt met zoo veel spoed als de noodige omzigtigheid gedooft, de genoemde brug ⁸⁾ over, en vervolgt zijnen weg door de daar tegenover liggende straat, zonder eenig verder gerucht te vernemen, tot dat hij zich bevindt op de hoogte van het Arsenaal. Hier echter komt het erop aan, om de waakzaamheid te trotseren van twee posten, die onmiddellijk op elkander volgen, en hij ontdoet zich daartoe van zijne schoenen ten einde alle gerucht te vermijden; doch nauwelijks is hij een paar schreden voortgegaan, wanneer hij van verre het hem wel bekende geroep "*sentinelle prenez garde à vous*" ⁹⁾ hoort naderen, dat den geheelen nacht rondom de wallen klonk. Met ingehouden adem blijft hij staan, hoort hetzelfde door de eerste en tweede in zijne nabijheid staande posten ontvangen en weder verder geven, en wacht tot dat het nachtelijk krijgsmansgeroep zich in de verte geheel verliest.

Nu treedt hij weder voorwaarts met al de tegenwoordigheid van geest, die in alle omstandigheden hem immer eigen was, en vindt zich niet te hebben misrekend omtrent den stand der zijnen voortgang belemmerende posten, waarvan de eerste om het ongunstige weer zich in zijn schilderhuis ¹⁰⁾ had teruggetrokken, zoo dat het hem gelukt dit van achter onopgemerkt om te gaan; doch zulks is hem bij den tweeden ondoenlijk. Er doet zich geen uitweg voor hem op; onvermijdelijk is hij genoodzaakt deze voor het front langs te gaan, en stoutmoedig gaat hij daarom voort, met beide pistolen ontbloot in de hand, vastbesloten om bij de minste beweging tot tegenstand den Franschman te doen in het stof bijten; en inmiddels beseffende dat het hem niet doenlijk is buiten zijn gezigt te blijven, acht hij het raadzamer

---

⁸⁾ In de voorgaande teksst is echter geen brug genoemd; de beschreven route zou mogelijk duiden op de (nu verdwenen) Bontebrug thv de Smakkestraat.

⁹⁾ Letterlijk: "Schildwacht, zorg voor jezelf!"

¹⁰⁾ schildwachthuisje

zich op slechts drie schreden afstands van hem te houden, ten einde zoo mogelijk hem schrik aan te jagen; en – boven verwachting slaagde hij op dit gevaarlijkste punt van zijnen weg. Het zij de schrik inderdaad dezen mensch had bevangen, het zij hij door den slaap was overvallen geworden; geen het minste oponthoud belette Visser zijnen post te trotseren en zonder eenigen hinder ging hij denzelfven voorbij. Onmiddellijk steeg hij nu van het bastion af naar beneden, klouterde met alle inspanning en moeite over de hier gestelde palissaden, tot dat hij in de haven zelve uitkwam, die bij laag water doorwaadbaar is. Met allen spoed snelde hij door dezelve naar de overzijde, en zette voet aan wal op vrijen bodem; op den Tholenschen dijk namelijk, welks uiteinde aan dezen kant tegen het glacis der vesting zelve aankomt. Hier haalde hij ruimer adem, want aanvankelijk was zijne moeilijke taak gelukkig volbragt: hij had de waakzaamheid der vijanden verschalkt, bevond zich ongehinderd buiten derzelve magt, en voelde zich nu door nieuwen moed gesterkt, en door hoop bezielde op de verdere slaging van zijn voornemen. Nu ontlast hij zich van zijne pistolen, trekt zijne schoenen weder aan, en hecht het bij zich gestoken Oranjelint op zijne borst, waarna hij den weg inslaat naar het dorp Halteren, en hierop omstreeks een kwartier uurs voortgegaan, door eenen Kozak wordt ontdekt, die hem naar eene hoofdwacht der Engelschen brengt, welker bevelhebber hem, in een langdurig onderhoud de genoeglijkste oogenblikken verschafte en nog meer versterkte in zijn voornemen, om de aangevangen taak te volbrengen. – Doch keeren wij voor eenige oogenblikken naar de woning terug, welke hij kort te voren had verlaten.

Geweldig had het vertrek van haren echtgenoot en de voorstelling der gevaren, waaraan hij zich ging bloot geven, zijne gade geschokt, en zij was door hare aandoeningen zoo geheel en al overweldigd, dat zij bij aanhoudendheid nog steeds in eenen geheel en al bewusteloozen

toestand verkeerde. Hare oudste dochter, met hare tranen haar besproeiende, en vruchteloos alle pogingen aanwendende, om haar weder tot bewustzijn te brengen, wekte hare broeder, en zocht nu alle voorhanden zijnde opwekkende middelen, ten einde dien toestand der geliefde moeder te doen ophouden. Aanvankelijk schenen beider pogingen ook nu nog tevergeefs en met angstige blikken staarden de nog jeugdige kinderen op de dierbare moeder, die roerloos en zonder teekenen van leven bleef. Eindelijk toch keerde allengs het bewustzijn weder bij haar terug, en, als uit eenen droom ontwakende, sloeg zij de oogen weder op, en sloeg dezelve met de angstvolle vraag: “Waar is uw vader?” verwilderd in het vertrek rond. Niets dan gesmoorde zuchten van hare kleine lievelingen ten antwoord bekomende, schijnt zij van lieverlede zich hetgeen er was voorgevallen opnieuw te herinneren, en bij die herinnering als tevoren andermaal door hare aandoeningen overmeesterd, dreigde zij opnieuw in onmagt neder te zinken, wanneer onverwacht zich iemand buitenshuis door een zacht geklop op eene omzigtige wijze aanmeldt.

Op dit ongewone tijdstip – het is ter naauwernood een uur na middernacht – wie kon het anders zijn dan haare terugkeerende echtgenoot, dien zij vóór de uitvoering van zijn ontwerp nog eens aan het hart zou drukken, of die misschien, door onvoorziene hindernissen gestuit, geheel en al van hetzelfde had afgezien en in den schoot van zijn gezin wederkeerde. Het hoofd geheel en al met de gedachten aan hem vervuld, kon er geen ander denkbeeld bij haar opkomen, en dit is genoeg om haar eensklaps al hare krachten te hergeven. Zij duldt niet, dat een harer kinderen de deur opent: zij zelve wil de eerste zijn, die den geliefden man weder aanschouwt. IJlings snelt zij het vertrek uit, vliegt naar de deur en opent die, en ..... ziet voor zich een Fransch Officier, vergezeld van eenen lanterndrager en eenige gewapende manschappen, welke laatsten oogenblikkelijk het huis bezetteden, nadat hun aanvoerder hetzelfde was binnengetreden.

Onbegrijpelijk is en blijft het zamenstel der vrouw. Met een aandoenlijk teeder zenuwgestel is zij door de geringste omstandigheden ligt getroffen, en wordt hevig geschokt, waar de meer koel redenerende man bedaard blijft; en echter waar een dreigend gevaar zich onvermijdelijk opdoet, waar de nood onwederstaanbaar dringt en het uiterste moet worden ingespannen, ontwikkelt zij niet zelden eene geestkracht en grootheid van ziel, die ons in verbazing brengt en vaak den sterkeren man beschaamt, daar zij alsdan de hoogste vastberadenheid en tegenwoordigheid van geest aan den dag legt, en van geen bezwijken weet, maar zelfs met overspanning van alle hare krachten, onverschrokken volhardt.

Het zeggen van onzen Vaderlandsche Zanger Spandaw¹¹⁾

*“Beschouw man en vrouw, bij ’t klimmen van den nood;
De sterke man wordt klein, de zwakke vrouw wordt groot”*

bevat eene waarheid, die door de geschiedenis en ondervinding van alle tijden veelvuldige malen wordt bevestigd. De geschiedboeken van elk volk, en daaronder niet minder die van ons Vaderland, bevatten onderscheidene trekken van moed en standvastigheid bij de vrouw, die ons gevoel levendig aandoen, en waarop wij met bewondering staren.

Ook deze vrouw strekt ten bewijze van de grootheid, waartoe zich haar geslacht kan verheffen, en van nu af op de zwaarste proeven gesteld, toonde zij vervolgens eene moed en vastheid van geest, die men bij hare zwakheid in de eerste oogenblikken allermintst van haar zou hebben durven verwachten.

Op de haar door den Officier, die zich zoo goed mogelijk in de Hollandsche taal poogde uit te drukken, vrij norsch gedane vraag:

---

¹¹ H.A. Spandaw, [gedicht “De vrouwen”](#)

“Waar is uw man?” gaf zij een koel en bedaard “Ik weet het niet” ten antwoord.

“Gij zult mij zeggen, waar hij zich bevindt” herneemt de eerste.

“Reeds eenmaal heb ik u gezegd, dat ik er geheel onkundig van ben, en ik kan u geen ander antwoord geven. Ik weet het niet.”

“Vrouw!” vervolgt de Officier; “gij doet nuttelooze pogingen. Indien gij denkt ons om de tuin te kunnen leiden, en kondt mij veel moeite sparen door er voor uit te komen waar uw man zich ophoudt; want eer zullen wij het geheele huis het onderst boven keeren, eer wij zonder hem van hier vertrekken”.

“Gij van uwe zijde – was het antwoord – doet even nuttelooze pogingen door van mij iets te willen vernemen, wat ik u met geen mogelijkheid zeggen kan”.

“Licht ons dan voor”, hernam hij op een zoo mogelijk nog norscher toon; en wel bewust, dat men althans binnen hare woning een vergeefs onderzoek zou doen, ging zij met het licht in de hand hem zonder eenige tegenstreving dadelijk voor, terwijl twee der gewapende manschappen hen volgden.

In de vaste vooronderstelling, dat de man des huizes zich ergens schuil hield, had er nu het gestrengste onderzoek plaats: eerst werd elke afzonderlijke slaappleats en vervolgens het geheele huis doorzocht, waarbij geene kas of kist ongeopend bleef, doch zonder eenig gevolg, hetgeen den Franschman met vloeken en bedreigingen vol ongeduld op den grond deed stampen, daar wel twee uren hiermede waren verlopen, en men zich eindelijk, na de laatste hoek te hebben doorsnuffeld, moest overtuigd houden, dat hunnen nasporingen het gewenste doel niet zouden bereiken.

“Waar is de ingang van den kelder?” riep de Luitenant.

“Een ingang bevindt zich in het achterhuis, waar onze geïnkwartierden hun verblijf hebben; maar wanneer men hier het valluik opent, kan men er ook hier met een ladder in komen”.

“Naar beneden dan”, hernam hij barsch.

“Dat is de weg niet, dien ik gewoon ben”, antwoordde zij. “Ziedaar het licht”.

Nu klom men naar beneden, en ook daar niets ontdekkende, doorzocht men vervolgens den kelder in het achterhuis gelegen, onder welk bedrijf de geïnkwartierde Franschen mede waren ontwaakt, en de verwarring van dit nachtelijk tooneel nog vermeerderden.

Het onderzoek was zoo stipt mogelijk volbragt en er bleef niets meer te doen over. Wel beproefde men nog het laatste redmiddel, en zoch deels met zachtheid, deels met bedreigingen, eenige inlichtingen van de vrouw te verwerven; maar deze had thans bedaardheid genoeg herkrege, om zich geen enkel woord te laten ontvallen, dat maar eenigzins vermoedens op den waren toedragt der zaak kon opwekken; zoodat zij eindelijk ten vijf ure het huis verlieten, en, nadat ook de geïnkwartierden zich weder hadden nedergelegd, de gestoorde rust binnen de woning wederkeerde.

Ook het huisgezin kon nu, afgemat van zulk eenen angstvollen doorwaakten nacht, door eenige oogenblikken van rust verkwikt en gesterkt te worden.

Doch het gevoel der godsdienstige vrouw was te levendig aangedaan, om thans eenen heiligen pligt te verwaarloozen, die te allen tijde en in elke omstandigheid haar dierbaar, maar thans meer dan ooit behoefte was voor haar hart; zij kon geene rust vinden, zonder eerst troost en kracht te zoeken, daar, waar zij die nooit vruchteloos had gezocht.

“Komt, mijne kinderen!” sprak ze tot hare lievelingen, toen zij zich met deze weder alleen bevond: “komt, buigen wij onze knieën neder voor dat Opperwezen, bij wien wij alleen troost en bescherming vinden kunnen, en die alleen in staat is alle onze duistere uitzigten op te klaren en in heilvol licht te verkeeren”.

En nu leide zij met al den ernst en nadruk harer getroffen ziel hare behoeften en nooden neder voor den troon des Almagtigen, bij wien

zij zoo menigwerf eene toevlugt gevonden, en van Hem kracht en ondersteuning had ontleend; en smeekte tevens vurig om de bewarende hand der Voorzienigheid tot bescherming en behoud van haren dierbaren echtgenoot. – Het waren woorden uit het hart; en gewis hare gebeden klommen als een welgevallig reukwerk des geloofs opwaarts, want het *amen*, dat het zegel drukte op hare christelijke ontboezeming, vloeide in zulk eene opgewekte bedaarde stemming van hare lippen, dat het scheen alsof hare bede reeds aanvankelijk was verhoord, en nu reeds haar vertrouwen op eene gelukkige uitkomst was verhoogd. Kalmer dan zij zich in het middernachtelijk uur had durven voorstellen, toen zij den gloeienden afscheidskus haren echtgenoot op de lippen drukte, legde zij zich ter neder, nadat zij hare kinderen daartoe insgelijks had vermaand; doch hoezeer ook de Natuur hare rechten deed gelden, ontwaakte zij reeds vroegtijdig bij het aanbreken van den dageraad, die opnieuw hare vastberadenheid op de proef zou stellen.

Nog in den voormiddag van dien dag moest zij een scherp verhoor doorstaan van den Plaatselijken Kommandant, die zoowel vleijende beloften als ernstige bedreigingen bezigde, om tot zijn doel te geraken, doch met de eene en andere evenveel vorderde, daar zij bij haar eerste gezegde volhardde en verklaarde den vorigen avond, toen men haar huis kwam doorzoeken, van de plaats, waar haar echtgenoot zich onthield, geheel onkundig te zijn geweest, daarvan als nog niets te weten, en nu zelve omtrent hem in de grootste ongerustheid te verkeeren.

Een der voornaamste Fransche ambtenaren, die boven al zich bij Bergen op Zooms ingezetenen door zijn overheerschend gedrag had doen kennen, waande met meer vrucht te zullen kunnen werkzaam zijn, en zich in den namiddag naar Visser's huis begevende, nam hij alle list te baat om de gehoopte inlichting te erlangen; doch ook zijne

scherpzinnigheid en overredingskunst leed schipbreuk op de koelbloedigheid, waarmede de belaagde vrouw het aanhoorde en beantwoordde, zoodat hij vol gramschap en onder het uiten der hevigste bedreigingen haar eindelijk verliet. Doch zij mogt daarom nog zich niet vleijen nu met rust te zullen worden gelaten. Weinige oogenblikken na zijn vertrek ontving zij door twee Gens-d'armes den last, om den volgenden morgen voor de bevelvoerenden Gouverneur der vesting te verschijnen, en hoewel eenigzins hierdoor onthutst, had zij nu genoegzamen tijd zich hiertoe voor te bereiden en zette weldra allen schroom ter zijde, daar zij zich nu overtuigd achtte, dat haar echtgenoot in zijne eerste pogingen was geslaagd, zoodat hij zich thans in veiligheid bevond, en welk leed zou men dan haar kunnen toebrengen. Door deze gedachte gerust gesteld, begaf zij zich op het bepaalde uur naar den Generaal Bizanet, en wel verre van zich door zijnen trots en koele bejegening te laten ter neder slaan, deed het bewustzijn zijner onmagt tot de bereiking van zijn doel haar met waardigheid alle zijn vragen beantwoorden, en ondervond zij, dat hierin het beste middel gelegen was, om hem binnen de grenzen der welvoeglijkheid te houden, zoodat zij, meer getroost dan ontmoedigd, hem verleit en nu den verderen gang der gebeurtenissen kalm en gelaten verbeidde.

Hoogst aangenaam was het voor Visser, in den bevelhebber der wachtpost te Halteren, een beschaafd jeugdig man aan te treffen, met wien hij zich thans vrijelijk onderhouden kon over dat wat hem zoo na aan het hart lag, het lot van zijn dierbaar Vaderland. Nadat Bergen op Zoom in staat van beleg was verklaard, en alle gemeenschap der ingezetenen met buiten de vesting wonenden daardoor afgesneden, had men in dezelve bijna niets daarvan met zekerheid vernomen en alleen uit de plaats hebbende omstandigheden gissingen gevormd, die het vaderlandlievend hart zoo gaarne opnam en als waarheid huldigde.

Thans werd hij door den welwillenden Luitenant van alle plaats gehad hebbende bijzonderheden onderrigt, en met blijde verrukking vernam hij, hoe het werk der verlossing van Nederland met den besten uitslag was bekroond geworden, hoe de zegevierende magt der Bondgenooten in het hart van Frankrijk den geweldenaar bestookte, en niet zou rusten, voor zij hem geheel ten onder gebragt en aan zijn alleenheersching een einde zou hebben gemaakt; terwijl zijne landgenooten juichten in het heilrijk verschiep, dat zich onder het bewind van den geliefde Oranjevorst voor hun opdeed. Innige wrevel bezielde hem, wanneer hij daarbij dacht aan het lot der benaauwde vest, die nog in Fransche kluisters geklonken was, en welke ingezetenen, aan al de baldadigheden hunner vijanden blootgesteld, nog met angst en smart het uur hunner bevrijding moesten afwachten; en te meer ontvlamde zijne geestdrift, om geene pogingen onbeproefd te laten, te einde dat zoo veel mogelijk te verhaasten. Van zijne zijde voldeed hij nu ook aan de nieuwsgierigheid van den Brit, omtrent den inwendigen toestand der vesting en hare verdedigingswerken, en bleef op die wijze met hem in een vriendschappelijk gesprek tot des morgens ten acht uren, wanneer hij hem verliet, ten einde in een logement eenige rust te genieten, en alsdan zijn voornemen verder te vervolgen ¹²).

Kort na den middag kwam dezelfde Luitenant hem in zijn logement bezoeken, en noodigde hem op het minzaamste uit, om hem naar zijnen Generaal te vergezellen, welk verzoek gereedelijk werd ingewilligd. Daar gekomen, vonden zij de Generaals Gore, Cooke en Skerret, benevens de Luitenant-Kolonels Carlton en Henry en meerdere Staf-Officieren, aan welke Visser door zijnen geleider werd voorgesteld.

---

¹² In origineel staat: 'vervolgen'.

Aanvankelijk was het wederzijdsch onderhoud stijf en gedwongen, tot dat Carlton aan hetzelfde eensklaps eene andere wending gevende, het gesprek even ongedwongen als belangrijk werd. De generaals gaven te kennen, dat zij tot heden nog geene berigten, waarop zij meenden vertrouwen te mogen stellen, hadden kunnen inwinnen, nopens den inwendigen toestand der vesting, en hem daarom nu bij zich haden doen ontbieden, daar zij vertrouwden, dat hij hiertoe in staat en genegen zou zijn.

Met allen ijver voldeed Visser aan deze uitnoodiging, en wel in dier voege, dat de geringste bijzonderheden, wier mededeling van eenig gewigt zijn kon, niet aan zijne aandacht ontsnapten, en alles door hem met eene juistheid beschreven werd, welke getuigde van de oplettendheid, waarmede hij reeds lang alles had gadegeslagen, terwijl hij eindigde met de betuiging van den levendige spijt, dien hij gevoelde, door niet hier reeds op dit oogenblik te kunnen onderhandelen over de overrompeling der vesting, die hij als zeer mogelijk beschouwde, en tot volvoering waarvan hij al de bijzondere omstandigheden mededeelde.

“Het is genoeg”, zeide de Generaal Cooke, na hem met de meeste opmerkzaamheid te hebben aangehoord, “ik zeg u hartelijken dank voor de gegevene inlichtingen en betuig u mijne ongeveinsde deelneming in het lot der ingezetenen uwer woonplaats; wees verzekerd, dat geene gelegenheid door ons ongebezigd zal worden gelaten, om uwe stadgenooten de behulpzame hand te bieden tot afschudding van het juk der overheersching, dat zij reeds zoo lang hebben getorscht, en hun nu ondragelijker dan ooit zijn moet, bij het denkbeeld aan de vrijheid, die geheel Nederland reeds geniet.”

“Hoezeer slechts eenvoudig burger en ingezetene van Bergen op Zoom”, antwoordt het Visser, “wensch ik niets vuriger, dan daartoe mede te werken en aan dat doel mijne krachten, ja moet het zijn mijn leven zelfs, te wijden”.

Eensklaps vat nu Carlton hem bij de hand, en zegt met geestdrift: “zijn dit waarachtig uwe opregte gevoelens, wel nu, zoo houde ik u bij uw woord, en hoop, dat gij het dan ook gestand zult doen, wanneer uwe medewerking tot eenige onderneming ter bemagtiging der vest zal worden vereischt”.

“Het eens gegeven woord – herneemt Visser fier, - wordt door den echten Hollander nimmer geschonden, en is hem te allen tijde, zoo als het ook nu voor mijn hart is, even heilig als de plechtigste en door de krachtigste Eeden bezegelde gelofte”.

“Welaan”, zegt de Generaal Gore, “vervoeg u dan te Steenberg bij den Majoor der Genie Van Gorkom: bied hem uwe diensten tot het voorgestelde doel aan, en ik zou mij zeer vergissen, bijaldien zij hem niet hoogst welkom zullen zijn. Ik zelf zal hem over u onderhouden, en niets kan ons aangenermer zijn dat te ondervinden, dat ook de Hollanders hunnen krachten aan de onze willen voegen, om mede te werken ter hunner bevrijding, en het gewenschte doel te bereiken, waartoe wij de wapenen hebben aangepord”.

Hiermede eindigde het onderhoud hierover, terwijl men vervolgens onderling eenen hoogst genoegelijken avond gezellig doorbragt. Onderscheidene toasten werden ingesteld en eenstemmig gedronken, zoo als een den Souvereinen Vorst van Nederland, de afschudding van het dwangjuk, den Koning van Engeland, den zegen over de wapenen der Bondgenooten en meer anderen, waarbij ook de Luitenant-Kolonel Carlton de aanstaande bevrijding der Bergenaren instelde, hetgeen met een algemeen daverend gejuich werd ontvangen. Eerst laat in den nacht scheidde men van elkaar.

Kort daarna, op den 21 Februarij, vervoegde zich Visser bij den hem door den Generaal Gore aangewezen Majoor der Genie Van Gorkum, en werd door dezen op de minzaamste wijze ontvangen, verklarende de Majoor, dat hij in naam van den Souverein van Nederland zijne

dienstaanbieding aanvaardde, en zich daarmee vereerd achtte, terwijl hij hem verzocht zich niet uit den omtrek te verwijderen, dewijl binnen weinige dagen de krijgsraad zou zamenkomen, om over eenen te doenen aanval op de vesting te handelen, en hierbij ook zijne tegenwoordigheid zou worden vereist.

De krijgsraad werd dan ook den 26 daaraanvolgende geopend, en reeds den 2 Maart werd het plan tot de onderneming bepaaldelijk vastgesteld, worden met geringe veranderingen het door onzen landgenoot voorgeslagen ontwerp ten volle goedgekeurd, en tot de uitvoering daarvan de avond van den 8 Maart bepaald.

Het was ten gevolge der besluiten bij dien zamenkomst genomen, dat de Generaal en Chef der Engelsche legermacht, wiens hoofdkwartier te Calmthout, aan den straatweg tusschen Bergen op Zoom en Antwerpen, gevestigd was, zijne troepen meer in de onmiddellijke nabijheid van laatstgenoemde plaats deed bijeenrukken, ten einde de bezetting van Bergen op Zoom te misleiden en in den waan te brengen, dat men het beleg ging opbreken en allermint aan eene overmeestering dier vesting dacht.

Visser sleet inmiddels meestal zijnen tijd in gezelschap der Engelsche Officieren, die hem met onderscheiding behandelden en zich gaarne met hem onderhielden, terwijl hij eene bijzondere vriendschapsbetrekking aanging met Luitenant-Kolonel George Carlton, dien hij leerde kennen als een man van een edel en innemend karakter, die algemeen werd hooggeschat, maar vooral door de onder zijn bevel staande troepen, als een vader door zijn kinderen, werd vereerd en bemind.

Den Nacht van den 8 Maart 1814

De gewigtige dag brak aan, die bestemd was, om aan deszelfs einde de Engelsche troepen binnen Bergen op Zooms wallen te zien en die vest aan het geweld der Franschen te ontwingen. Was het nu toevallig of opzettelijk, dat juist die dag tot de uitvoering dier gewigtige onderneming was uitgekozen geworden: zeker is het, dat men geen en beteren had kunnen uitdenken, om de geestdrift der Hollanders ter deelneming op te wekken dan juist dien, die nog altijd bij hun, als de geboortedag des voormaligen Stadhouders Willem V, in levendig aandenken was.

Het plan tot verrassing der vesting was met alle beleied beraamd en de noodige schikkingen waren getroffen, om zich zoo veel mogelijk van den goeden uitslag te verzekeren. De geheele daartoe te bezigen magt werd in vijf colonnes verdeeld. Eene eerste colonne, omtrent zes à zeven honderd man sterk, onder bevel van den Luitenant-Kolonel Henry, zou het vuur openen door eenen loozen aanval aan de Steenbergische poort, ten einde des vijands aandacht af te trekken van de overigen punten, waarop de Engelsche troepen zouden aanrukken, en dan verder naar omstandigheden te worden gebruikt. De tweede colonne, onder bevel van den Generaal-Majoor Cooke, omstreeks elf honderd man sterk, moest, op de hoogte van den Oranje-beer, tusschen de bastions No 3 en 4 ¹³), zoo mogelijk, over het ijs de vesting pogen binnen te dringen, hetgeen insgelijks door twaalf honderd man, met de Luitenant-Kolonels Morrice en Elphingston aan het hoofd, bij de Bredasche poort, op de hoogte van de inundatiesluis, zou worden beproefd; terwijl de vierde colonne, elf honderd man sterk, onder aanvoering van den Brigade-Generaal Gore en den Generaal-Majoor Skerret, aan de Waterpoort zich den toegang tot de vesting

---

¹³ Bastion Unie resp Nassau. Echter, de Oranje-beer ligt nog oostelijker, dus tussen de bastions Nassau en ravelijn Stoelemat. Zie kaart.

verschaffen zou, en de Generaal en Chef Graham, op den straatweg van Antwerpen, de opening der daarop leidende poort zou verbeiden, om alsdan ene het hoofd der kavallerie de vesting binnen te rukken. Bij elk dezer colonnes bevond zich iemand van Bergen op Zoom of deszelfs omstreken woonachtig, en met de plaatselijke gelegenheid bekend, om tot gids te dienen; ofschoon tijdens den aanval, geen hunner, buiten Visser, zich binnen de vesting bevond, terwijl de gepensioneerde Kapitein De Beer, die als zoodanig zich bij de colonne van den Luitenant-Kolonel Morrice aan de Bredasche poort bevond, aldaar eene doodelijke wond ontving, aan welker gevolgen hij weinige dagen daarna overleed.

Het was omstreeks zons-ondergang, toen Visser Steenbergem verliet als gids der Brigade, die door de Generaals Gore en Skerret werd aangevoerd. Het met ongeduld verbeide oogenblik was daar, waarop zijn vurigste wensch zou worden vervuld. De geliefde stad zijner inwoning zou aan de magt van den reeds stuiptrekkenden dwingeland worden ontworpen; allen, die hem daarin dierbaar waren, zouden in den zegen deelen van Nederlands herboren vrijheid en hij-zelf mogt daaraan medewerken; hij zou op het voornaamste punt, dta hij ter verrassing des vijands het geschiktste had geoordeeld, de bevrijders der vest aanvoeren. Aangenamer taak kon hem niet zijn te beurt gevallen, en met een kloppend hart ving hij den togt aan, die hem in eene geheel andere gesteldheid dan bij het verlaten der vesting, in den schoot van zijn gezin terug zou brengen.

Zoo dra men oprukte werd hem onmiddellijk een eskorte toegevoegd, bestemd, zoo als het heette, om voor de veiligheid van zijn persoon te waken, doch waaromtrent Carlton hem onderrigtte, dat zulks bij het krijgswezen een vast gebruik was, om zich van den trouw te verzekeren van hem, die tot gids diende, en ingeval van verraad, hemzelve daarvoor het eerst te doen boeten; doch ziende dat dit

geleide ter toezigt en bewaking aan Visser, als eene schijnbare verdenking van zijne trouw en goede gezindheid hoogst hinderlijk was, liet hij, nog eer men de helft van den weg had afgelegd, de manschappen hunne plaats in de gelederen weer hernemen. Meer en meer in de nabijheid der stad gekomen, verliet men den grooten weg, en naderde vervolgens zonder eenige verhindering, en onopgemerkt door de bezetting der vesting langs den Tholenschen dijk, tot omstreeks daar, waar deze tegen het glacis der vesting aankomt.

Hier hield men halt, en legerde zich op den grond, om het oogenblik te verbeiden, waarin het sein tot den verderen aanval zou wordne gegeven. In diepe stilte lagen de manschappen hier bijeen en vermeden het minste gerucht, dat hunnen tegenwoordigheid aldaar zou hebben kunnen verraden: het geringste geridsel werd waargenomen en bestraft, daar men zich thans zoo nabij bevond, dat het luid spreken reeds ongetwijfeld op de naaste bastions zou worden gehoord, van waar nu alleen het gedurig herhaalde, waakzaamheid aanbevelende geroep van *'sentinelle prenez garde à vous!'* de doodsche stilte afbrak.

Inmiddels was de colonne, onder bevel van den Luitenant-Kolonel Henry, welke de looze attaque ter afleiding moest ten uitvoer brengen, mede, onder geleide van eenen inwoner der vesting, tot op de hoogte van de Steenbergsche poort gekomen, aldaar de bedekte wegen ingerukt, en na er eene voorpost der Franschen te hebben opgeligt en in de reduit, die tot halve maan diende, te zijn doorgedrongen, opende zij, omstreeks tien uren, een allerlevendigst musketvuur, hetgeen weldra, met gelijke nadruk, van de wallen werd beantwoord. Het oogenblik, waarop men den aanval beginnen zou, was, om verschillende redenen, die tot den goede uitslag konden bijdragen, later bepaald geworden dan dezelve nu werkelijk plaatsgreep. Carlton

fluisterde daarom, het wederzijdsch vuren hoorende, zijnen gids toe, dat zulks te voorbarig was, en vroeg hem, hoe het nu zou gelegen zijn met de haven, welke zij doorwaden moesten.

“Het is te bejammeren”, antwoordde Visser, “dat de Kolonel Henry zijnen aanval te vroeg ondernomen heeft, daar dat gedeelte der bezetting, hetgeen niet op de wachtposten is verdeeld, thans nog niet geheel in rust zal zijn; daarbij is het water nog niet geheel gevallen, en is de maan nog niet opgekomen. Evenwel, wanneer men het raadzaam oordeelt, om nu ook hier den aanval te vervroegen, zich het ongemak getroost om iets dieper door het water te baden, en de moeite niet ontziet om in het donker over drie reijen in den grond geheide stormeggen heen te klouteren, dan ben ik oogenblikkelijk bereid u hiertoe den weg te wijzen”.

Carlton beraadslaagde hierover met de Generaals, waarmede omstreeks een kwartier uurs verliep, wanneer men overeen gekomen was en het sein tot den aanval gegeven werd. Naauwelijks had dit plaats, of de manschappen stonden van den grond op, en snelden met den meest mogelijke spoed, langs den straat van dat gedeelte van het glacis, hetwelk tusschen den Tholenschen dijk en de vaart is, naar den ingang van de haven, met den Luitenant-Kolonel Carlton, aan wiens zijde zich ook Visser bevond, aan het hoofd. Zonder vuur te geven ging het ijlings op de vestingwerken los; met eene verbazende vlugheid en het musketvuur uit omtrent vijftig geweren trotserende, werd de haven doorwaad, en haastte men zich, op eene de verwachting te boven strevende wijze, over de stroomeggen, zelfs zonder zich van takkebossen te bedienen, gelijk anders gebruikelijk is, en zoo als destijds in het bericht der Franschen ¹⁴⁾ is vermeld geworden.

---

¹⁴ Zie [Verhaal der verrassing van Bergen op Zoom](#), Le Grand, pag 61.

Het bastion No 1 ¹⁵⁾, waarop nu de aanval moest plaats hebben, was met eene kompagnie Franschen bezet, welke den aanvallers het verder binnendringen had kunnen pogen te beletten, maar de schrik had hen geheel bedwelmd, zoodat zij den vijand reeds nader bij waanden, dan werkelijk het geval was, en na een enkel schrootschot, dat veel te hoog was gerigt, en daardoor niemand eenig nadeel toebragt, in alle overhaasting de vlugt nam, met zulk een overijling zelfs, dat zij de geladen stukken in den loop lieten. Alleen veertien manschappen derzelve hielden stand, doch waren te zwak om de beklimming van het bastion te verhinderen, hoezeer zij met eene aan dolzinnigheid grenzende razernij zich er ook tegen verzetteden, en allen hunne onberaden volharding met het leven moesten boeten.

Ook een post, die op een wachtschip bij den ingang der haven was geplaatst, begreep dat alle verdediging vruchteloos was, en koos het hazenpad, zonder een enkel schot te doen, terwijl inmiddels de Engelschen eene opening in de palissadering bewerkten, om den voortgang der troepen te bespoedigen.

Het bastion No 1 werd dus beklommen, en Carlton vroeg den gids, of zij zich nu reeds op den wal binnen de vesting bevonden, hetgeen deze ontkende en hem de palissaden wees achter het kruidmagazijn, of de St Jacobstoren ¹⁶⁾, welke hen alleen nog van den binnenwal afscheidde, en gaf hem op zijne verdere vraag, of zij langs dien weg zouden binnenrukken, te kennen, dat hier het punt was, waar zij, ingevolge de gegevene orders, hunnen magt in tweeën moesten verdeelen, daar het hoogst wenschelijk was dat het kruidmagazijn werd bezet, terwijl men, door aan die zijde den wal te houden, den Kolonel Henry zou kunnen te hulp snellen; door daar zij het buitenklinket geopend vonden, oordeelde hij het nu geschikter en veiliger

---

¹⁵ Beckaff, Z. van de haveningang

¹⁶ [Restant van de St Jacobspoort](#), dat toen als kruithuis in gebruik was, bevond zich aan de zuidzijde van de (huidige vissershaven, thv de Ham.

tevens de Waterpoort binnen te trekken, van welke zij nu door gezegd verzuim meester waren.

De Generaal Skerret rukte nu aan het hoofd van ruim vijf honderd man, langs de eerstgemelde zijde de vesting binnen, maakte zich meester van het Arsenaal, nam aldaar de Fransche artillerie-wachten, met de aflevering der patronen belast, krijgsgevangen, ontnam hen de bij zich hebbende sleutels, en keerde de trompen der nog geldende stukken geschut tegen de Franschen zelve, veroverde mede het nieuwe kruidmagazijn ¹⁷), en verder oprukkende, bedreigde hij ook de Steenbergsche poort van den binnenzijde, welke als nog aan de buitenzijde met buitengewonen moed en overschrokkenheid werd bestormd door den Luitenant-Kolonel Henry, die den loozen aanval bestuurde, welke echter door de omstandigheden geheel en al in eenen wezenlijken was veranderd, en eenen geduchten tegenstand ondervond van de troepen der bezetting, die, zoo onverhoeds hier aangetast, en geen vermoeden hebbende op hetgeen aan den anderen kant der stad voorviel, in grooten getale alhier waren te zamen getrokken, en met een allerlevendigst geschut- en musketvuur den aanval er weerstand boden, hetgeen aan niet weinigen der Engelschen, die alhier met voorbeeldlozen dapperheid streden, het leven kostte.

Bijna de geheele beschikbare magt der Franschen was hier bijeen. Nauwelijks had men in de stad het gerucht van den aanval op de Steenbergse poort vernomen, of met de meeste energie waren de maatregelen verordend, welke bij zulk eene poging van buiten dienstig werden geoordeeld. Door de gansche stad was algemeen alarm geslagen; de daartoe vooraf reeds, bij de vooronderstelde mogelijkheid, dat zoo iets gebeuren kon, bestemde piketten, waren naar derzelve onderscheidene posten opgerukt, en andere troepen

---

¹⁷ Op bastion Hartel (thv Boerenverdriet).

naar de bolwerken der stad getrokken, of als reserve op de paradeplaats gerangschikt, om naar gelang van omstandigheden te kunnen handelen, terwijl patrouilles van de krijgsmagt zoowel als der Gens-d'armes de straten doorkruisten, en de ingezetenen in hunne huizen deed gaan, met stellig verbod er uit te komen en den last om, op straffe des doods, hunnen deuren en vensters gesloten te houden.

Men verbeelde zich het gewoel, en niet minder de verwarring, welke onmisbaar bij zulk eene geheel onvoorziene gebeurtenis, binnen de wallen eenen kleine vesting moest plaats grijpen, om zich een flauw denkbeeld te vormen van den schrik, waarin de inwoners verkeerden, die hunnen vrienden en redders als indringende vijanden van buiten, hunnen onderdrukkers en gehate vijanden als beschermers en verdedigers van binnen, beschouwen moesten, en zonder deelgenootschap aan hetgeen er plaats greep, in hunnen woningen opgesloten, met stijgenden angst den uitslag verbeidden, die bij elk herhaald geschutgedonder hun nog onbeslist bleek te zijn. En men stelle zich voor, hoe men daarbij te moede was in Visser's woning, waar zijne echtgenoot, tot nu toe geheel onbewust van zijn wedervaren, nadat hij haar en zijn kroost verlaten had, in den morgen van dien dag op eene geheime wijze van hem berigt had bekomen, dat de aanval op de vesting nog dien zelfden avond zou plaats hebben, waarom hij haar alle behoedzaamheid tegen eenig mogelijk onheil aanbeval, vertrouwend spoedig genoeg te zullen bij haar zijn, om haar in een en ander te ondersteunen, terwijl hij haar tevens verzocht er zich op voor te bereiden, dat hij welligt in gezelschap van eenige Engelsche Generaals zijne woning betreden zou. De aanval had nu werkelijk plaats, en welke aandoeningen hierbij het hart van vrouw en kinderen, bij de onzekerheid der uitkomst, slingerden, daar zij wist, dat hij zich in dien oogenblik bij de aanvallers bevond, dit kan elk gevoelig

hart zich gemakkelijk voorstellen, maar het behoeft geene beschrijving die naar waarheid ook nimmer zou kunnen doel treffen.

De Brigade, door den Generaal Gore aangevoerd, was nu naar den Waterpoort opgerukt, terwijl de Generaal Skerret zich met zijne troepen naar het Arsenaal begaf. De wacht binnen de poort wisselde door de schietgaten eenige musketkogels, doch redde zich al spoedig door de vlugt, daar hier geen sterk genoeg detachement bijeen was, om aan eenen ernstigen tegenstand te kunnen denken. Spoedig was de poort door eenige Engelschen Sappeurs met geweld onder den voet gebragt, en de toegang voor hunnen wapenbroeders ontsloten.

Carlton en Gore wrongen zich door de opening henen, toen dezelve hun ter naauwernood genoegzame ruimte gaf om er door te dringen, en zij werden onmiddellijk door hunnen gids en de troepen gevolgd, zoo dat men aan deze zijde het voorgestelde doel, het binnentrekken in de vesting namelijk, hiermede aanvankelijk had bereikt.

Een gewigtig oogenblik was het voor Visser, op deze wijze de stad zijner inwoning weder te mogen binnen komen. Wel had hij te voren dit altijd als ligt uitvoerbaar beschouwd, maar erkende later zelf, op het oogenblik, waarin de uitvoering plaats greep, reeds in het begin van den aanval, vol twijfel te zijn geweest aan den gelukkigen uitslag. Gebrek aan krijgskundige kennis en ondervinding deed hem aarzelen, en toen het voor zijne voeten nederploffende schroot en lood, aarde en slijk hem in het gezicht deed spatten, geraakte hij geheel in verwarring; hij vreesde, dat hij zich de bereiking van zijn oogmerk te ligt had voorgesteld, en sidderend voor de mogelijke gevolgen, zou hij in staat zijn geweest, om, ware het hem mogelijk, den aanrukkenden drom te stuiten; doch de drang der omstandigheden, waarin hij zich bevond, en de hem op de hielen volgende krijgsmagt gaven hem geen tijd van beraad noch mogelijkheid om terug te keeren, en daardoor als

voortgedreven, was hij genoodzaakt den dood te tarten en had weldra die kortstondige weifeling overwonnen.

Thans heette hij met vurige blijdschap de beide Britsche Krijgsbevelhebbers welkom binnen de stad zijner inwoning, en betuigde hun zijnen hartelijken dank voor de bevrijding zijner stadgenooten.

“Hoe!” riep Gore, terwijl zijn gelaat de hoogste verwondering te kennen gaf, “zijn wij dan nu reeds geheel binnen de vesting?”

Het hierop toestemmend antwoord van Visser bevestigde zulks, en vol verrukking drukte nu Carlton hem de hand, en zeide: “Edele Hollander, de afkomst van uwe groote voorvaderen ten volle waardig; ontvang gij mijnen ongeveinsden hartgrondigen dank voor het deel, hetgeen gij zelf hieraan genomen hebt, voor uwe medewerking tot den roem van Englands wapenen. Eene onderneming, die zoo schoon aangevangen als schitterend ten uitvoer is gelegd, kan en zal ook niet anders dan zoodanig voor u eindigen. De inneming eener zoo belangrijke vesting als deze, strekt gewisselijk tot hooger roem onzer wapenen; doch nimmer zal ik vergeten, dat wij dezelve aan uw welberaden plan en uwe medehulp voornamelijk verschuldigd zijn, en streelend is mij reeds de gedachte, het genoeg te zullen smaken, u daarvoor in het midden uwer stad en voor het front mijner dapperen openlijk dien dank te zullen herhalen”. – De edele Brit, wiens hart gloeide van eerezucht en vurig verlangen naar krijgsroem, was op dit oogenblik, nu hij zich als overwinnaar binnenden de vesting achten mogt, zoo getroffen, dat hij den man, wien hij dien lauwer om zijnen schedel te danken had, om den hals viel en met warmte hem aan zijn hart drukte. “Ja”, voegde Gore erbij; “ook ik zeg u dank voor uwen betoonde ijver en medewerking, en houd u verzekerd, dat gij in het rapport van den toedragt dezer onderneming niet zult worden vergeten, maar Brittanjes Koning tevens zal weten, dat een waardig Hollander aan

dezelve zulk een schitterend aandeel genomen heeft, en dit naar waarde zal weten te beloonen”.

“Uwe goede gezindheid voor mij – antwoordde Visser - treft mij, en kan niet anders dan vereerende voor mij zijn, doch neem in aanmerking, dat alleen liefde voor mijn Vaderland en deszelfs wettigen Vorst de drijfveer was mijner handelingen. Bergen op Zoom vrij en onder het wettige bestuur gebragt te zien, was het hoogste, het eenige doel mijner pogingen, en ik zal die meer dan beloond achten, wanneer de uitkomst ons dat doel ten volle doet bereiken”.

Had slechts een enkele dier Bevelhebbers dien zoo noodlottigen dag mogen overleven, voorzeker hadden zij den blaam van verraad en lage bijoogmerken opgeheven, welke in de oogen van zoovelen zijner tijdgenooten daarna op de gehoudene handelwijze des weldenkenden Vaderlanders kleefde, en hem voor een onbillijke en valsche beoordeeling van het door hem verrigte gevrijwaard. Zij hadden kunnen getuigen, dat geen zelfbelang noch ijdele roemzucht hem aandreef, maar alleen het vurig verlangen, dat de grondtrek van zijn edel hart uitmaakte, om zijnen evenmens en landgenoot nuttig te zijn, de prikkel was, welke hem de gevaren deed trotseren, waaraan hij zich had blootgesteld. – Doch de Almachtige had het anders beschikt!

Onmiddellijk, nadat men dus de vesting was binnengerukt, sloeg Visser, met den Generaal Gore en den Luitenant-Kolonel Carlton, door omtrent vijf honderd man troepen gevolgd, den weg ter regterzijde in, verder de wallen langs. In de palissadering op het bastion No 2 ¹⁸⁾ was spoedig eene opening daargesteld, en ontmoette men aldaar niets dan eenige op post staande schildwachten, die allen weren afgemaakt. Verder voortrukkende langs het bastion No 3 ¹⁹⁾, werden zij in hunnen

---

¹⁸⁾ Beckaff II, waar bastion 1 Beckaff I is.

¹⁹⁾ Bastion Unie thv huidige Wittoucksingel

togt door niets verhinderd en viel er op die hoogte niets opmerkenswaardigs voor, dan alleen dat er acht Franschen werden nedergelegd, die langs de buitenzijde der batterij hunne krijgsmakkers poogden te bereiken.

Zoo volkomen was derhalve de verrassing aan de Waterpoort gelukt, dat de belegeraars reeds van een gedeelte der vestingwerken zich hadden meester gemaakt, alvorens de belegerden in staat waren geweest hen eenige genoegzame krijgsmagt tegen te stellen, ten einde hen, zoo mogelijk, in hunnen voortgang te stuiten; ja, wat meer is, de Gouverneur, die op de paradeplaats, in het midden zijner reserves, het eerste berigt ontving, dat, terwijl men aan de Steenbergse poort niet zonder voordeel den aanval der belegeraars te keer ging, eene sterke kolonne der Engelschen door de Waterpoort de vesting was binnen gedrongen, zond eenige aldaar bij zich hebbende detachementen Mariniers, Artilleristen en Veteranen, met eenige stukken geschut derwaarts, om zoo mogelijk den verderen voortgang nog te stuiten; en deze, die onkundig waren, waar zij den vijand, dien zij zochten, zouden ontmoeten, trekken de Lievevrouwen- en Rijkebuurstraten ²⁰⁾ door en vervolgens de haven langs op de Waterpoort aan, terwijl in hetzelfde oogenblik de Engelschen den wal hadden gekozen en op de Antwerpsche of Boschpoort aanrukten, zoodat de Franschen, op de haven gekomen, van eene geheel tegenovergestelde zijde, het geroep hoorden van '*Victorie! Victorie! Oranjeboven!*' hetgeen ten sein strekte voor de troepen buiten de vesting, dat men in het plan der verrassing was geslaagd, en zich binnen de wallen der stad bevond.

---

²⁰⁾ Sec; moet zijn: Lievevrouwestraat en Rijkebuurtstraat

Het halve bastion No 4 ²¹), op de hoogte van de Oranjebeer, en daarom ook wel het bastion Orange genoemd, genaderd zijnde, stiet men aldaar op eenige Franschen, die hen het voortrukken poogden te betwisten. Met onstuimige drift werden deze onmiddellijk aangegrepen, en, nadat eenige charges waren gewisseld, overhoop geworpen, zoodat zij in wanorde de vlugt namen, en eenige dooden en gekwetsten achterlatende, gedeeltelijk de Bruinvisstraat insnelden, gedeeltelijk langs den wal op de Antwerpse poort terug trokken. “Waar blijven toch onze troepen?” vroeg in dit oogenblik Visser aan Carlton, “want wij zijn, naar gissing, thans niet meer dan een paar honderd man sterk”.

“Dat weet ik niet”, was het antwoord, “de geheele Brigade kent hare order, om regts af den wal op te marcheren; doch welligt heeft men achter ons eenige verhindering ontmoet, die den voortgang belemmert”.

Daar Visser hierop aanmerkte, dan men zich nog niet geheel en al veilig kon achten en de Franschen nog wel eens geduchte aanvallen zouden kunnen beproeven, besloot men hier stand te houden en de achterblijvenden in te wachten, hetgeen geschiedde, terwijl inmiddels de Engelschen de lucht door een daverend ‘*hourah!*’ deden weergalmen. Eensklaps wordt deze kreet van de buitenzijde der vesting door dezelfde leus beantwoord, en beklommen nu de bevelvoerende Officieren met hunnen gids de batterij aan de binnenzijde, tegen over het verschanste kamp Kijk in de Pot gelegen, van waar zijn, bij het reeds opgekomen schemerend maanlicht, ontdekten, dat het de Koninklijke Garde was, die door den Generaal-Majoor Cooke werd aangevoerd.

---

²¹ Op de kaart is onder 4 bastion Nassau aangegeven. Oostelijk daarvan ligt een half bastion tussen de zoute vest en de droge gracht, welke gescheiden worden door de Oranjebeer.

Deze colonne, die tegen alle verwachting het ijs tusschen de bastions No 3 en 4 gebroken vond, was door dit toeval besluiteloos geraakt wat te ondernemen, doch de overwinningskreet hunner landgenooten hoorende, en vernemende, dat op dat punt de grond ana de binnenzijde der vesting reeds door de Brigade onder den Generaal Gore was bezet, klommen zij met behulp van eenige ladders in de vestingwerken af, en vervolgens op dezelfde wijze tegen de wallen der vesting op, zonder dat een enkel Franschman hun hierin eenigen hinder kon toebrengen.

Inmiddels was Gore met zijne Brigade door een sterk korps Franschen aangetast, en begrijpende, dat, zoo al zijne eigene troepen niet opdaagden, er in zijnen rug versterking aanrukte, door de manschappen van den Generaal-Majoor Cooke, gelastte hij de zijnen opnieuw zich voorwaarts te bewegen, en dreven zij meer dan het dubbele aantal Franschen naar de Antwerpsche poort terug, waar de laatsten echter eene aanmerkelijke versterking ontvingen, hetgeen andermaal den General Gore drong zijne verzwakte afdeeling te doen stand houden.

Van waar echter kwam het, dat deze Brigade zoo aanmerkelijk was verzwakt geworden? Uit gebrek aan moed hadden toch de soldaten hunne Bevelhebber geenszins verlaten. In den veldtogt van Spanje hadden zij zich reeds met roem overladen, en ook hier getoond, waar het op aan kwam, met de grootste onverschrokkenheid bezielde te zijn. Vandaar dan hun eerste aanval boven alle lof verheven is. Niet enkel was dit het geval met de colonne onder Gore en Skerret, maar bovenal bij die onder den Kolonel Henry, buiten de Steenbergsche poort, waar alleen overdreven moed en roekeloosheid der troepen den hem opgedragen loozen aanval in eene ernstige attaque had doen veranderen, hetgeen om den wille der menschheid, bij talrijke slagtoffers, die dit kostte, te bejammeren was.

Niettegenstaande het schrootvuur uit het zwaar geschut der vesting, gepaard aan een levendig van de omliggende, dat punt bestrijkende, bastions onder houden musketvuur, beklommen zij den Tamboer of de plankenverschansing vóór de brug ²²), en kwamen hierdoor met stormladders langs de vaste brug der vesting, waar eene aanwezige barrière spoedig vernield was, tot voor de opening, die door het ophalen der midden op dezelve geplaatste houten brug werd gevormd.

Onverschrokken plaatsten zij de ladders tegen de zelve, en beklommen op geringen afstand van de vuurbrakende batterij der Franschen, de bovenzijde der ophaalbrug, van waar zij zich aan den anderen kant naar beneden lieten afzakken, terwijl nog anderen de kettingen poogden door te vijlen, waarmede de brug was opgehaald, om den toegang voor hunne spitsbroeders gemakkelijker te maken. Dat het moordend lood der bezetting, die van voren en aan wederszijden haar vuur onverhinderd op dit punt kon doen spelen, eene ontzettende slagting onder deze vermetelen aanrigtte, hetgeen echter niet belette, dat zij telkens in hunne roekeloze pogingen door hunne achtervolgende kameraden werden vervangen, laat zich gemakkelijk begrijpen; en het kon geene verwondering baren, dat men nog, omtrent twee maanden daarna, in de gracht, die in eene duizelingwekkende diepte onder deze brug doorloopt, de stoffelijke overblijfselen dier dapperen en verdere kenmerken van den aldaar gevoerden heeten strijd, ontdekte. Zij, dien het gelukt was de brug over te klimmen en aan de andere zijde naar beneden te komen, vonden geen beter lot, daar zij onmiddellijk weder tegen eene barrière stieten, door welker palen zij hun vuur, onderhielden, en na deze insgelijks te hebben vernield, andermaal voor eene opening stonden,

---

²² [Tamboer](#), verdedigingswerk om een toegangsweg tot de vesting te beveiligen.

die door het wegbreken van eenige planken, in de vaste brug was gemaakt geworden.

Met alle inspanning sprongen de minst vervaarden over dezelve heen, trokken de verlengingsstukken over, en beklommen het gemetselde halve revetement der vesting zelve, klauterden langs den aarden walkant en de borstwering, en kwamen zoo eindelijk op den hoofdwal zelve, maar daar het niet doenlijk was, dat zulks met een genoegzaam aantal plaats greep, om in de mogelijkheid te zijn er de Franschen te kunnen overweldigen, ontging geen enkele der bestormers den dood, dien zij hier op de punten der bajonetten hunner vijanden vonden, welke inmiddels hun levendig schroot- en musketvuur op de menigte onderhielden, welke nog aan de andere zijde der opening en vóór de brug zich bevond.

Door eenen gelijken geest waren ook de overigen bezield, en algemeen werd de eerste aanval met evenveel onverschrokkenheid als woede ten uitvoer gebracht, doch eenmaal binnen de vesting gedrongen zijnde, hielden de Engelschen eene roekeloze tegenweer der Franschen voor onwaarschijnlijk, en beschouwden het als onmogelijk, dat hun het bezit der vesting weder kon worden ontworpen, waarom de een het behoud er van aan den ander overlatende, geheele massa's de gelederen verlieten, en door hun voorbeeld weder anderen medeslepde, zich over den wal en vervolgens in de straten, die op de haven uitliepen, verstrooiden; alwaar zij, met de kolven der geweren, zoodanig op de deuren der huizen rammeiden, dat de inwoners wel genoodzaakt waren dezelve te ontsluiten, indien zij die niet met geweld wilden zien verbrijzelen. Eensklaps waren deze huizen dus opgevuld met Engelschen, waaronder nogtans weinige of geene Officieren werden opgemerkt.

Dit had niet enkel plaats bij de Brigade van den Generaal Gore, maar ook gedeeltelijk bij de Koninklijke Garde van Cooke, waardoor de voor den eersten bestemde versterking niet zoo spoedig werd afgezonden, als hij wel had verwacht. Daarbij vereenigde deze een gedeelte zijner troepen met de aan de Waterpoort achtergelaten wacht en de Brigade van den Generaal Skerret, terwijl nog anderen van den hoofdwal zich in de tuinen wierpen, die achter de huizen op de haven gevonden werden, en vervolgens die huizen bezetteden, uit welke zij hun vuur rigtten op de langs de haven aanrukkende Franschen.

Onder bange verwachting en in klimmende bezorgdheid was de dag voor Visser echtgenoot ten avond gesnel. Geen oogenblik was het van haren man ontvangen bericht uit hare gedachten geweest, en had zij alle reden, om bij den angst, die haar den geheelen dag beklemde, een nog gevaarvoller en akeliger nacht tegemoet te zien, zij moest tevens alle behoedzaamheid gebruiken, ten einde voor bespiedende blikken hare bekommering te verbergen, en zich geen enkel verdacht woord te doen ontvallen, dat zoo ligt uit den overkropten boezem had kunnen plaats grijpen. Eenige verademing en opbeuring wenschte zij toch door mededeeling van haar gevaarlijk geheim te erlangen, en ontlastte haar hart in den boezem eener getrouwe vriendin, eene van haar gezigt beroofde vrouw, waarop zij het onbepaaldste vertrouwen vestigen kon. Deze vereenigde zich met haar in een hartelijk gebed aan den Gever alles goeds, en hetzelfde geëindigd hebbende, zeide zij op eenen stilligen toon, als in volle overtuiging: “Vrees niets, lieve vriendin! al ware het ook, dat uw echtgenoot werkelijk zich in de handen zijner vijanden bevinden mogt, dan zullen zij nog niet in staat zijn hem een haar van zijn hoofd te krenken”. Zonderling klonk deze verzekering de beangstigde vrouw in de ooren, en hoewel het koele

oordeel daarvoor geene overtuigende gronden kon aanwijzen, maakte zij echter door den toon, waarop deze woorden werden geuit, eenen diepen indruk op haar gemoed, zoodat zij inderdaad voor het oogenblik er zich door versterkt en haren kommer verligt gevoelde; ja zelfs later, toen zij in zulke zorgvolle omstandigheden geraakte, en haren echtgenoot het wraakzwaard der vijanden als boven het hoofd hing, zweefden telkens onwillekeurig haar deze woorden weder voor den geest, en was die herinnering voldoende, om bij elk opnieuw dreigend gevaar haren moed te verheffen, en hare ziel de noodige kalmte te doen herwinnen.

Daardoor in eene meer opgeruimde geestgesteldheid gebragt, bezorgde zij nu met meer bedaardheid een en ander, dat zij bij hetgeen er stond te gebeuren dienstig oordeelde, en onwillekeurig vloeiden haar hierbij de regelen van de lippen:

*Wie maar den goeden God laat zorgen,
En op Hem hoopt in 't bangst gevaar,
Is bij Hem veilig en geborgen:
Dien redt Hij godlijk, wonderbaar.
Die op den hoogen God vertrouwt,
Heeft zeker op geen zand gebouwd.*

Onder die bezigheden behoorde ook, dat zij, met behulp harer dienstmaagd, eene groote hangkas plaatste voor den eenigen ingang harer provisiekamer. Met bevreemding zag wel deze haar hierbij aan, en kon met geene mogelijkheid de redenen gissen, die haar hiertoe bewogen; doch zeker is het, dat zij door deze list den levensvoorraad van haar gezin redde, die anders waarschijnlijk groot gevaar zou hebben geloopt.

Zoo liep de dag ten einde en zat zij met hare kinderen in het huishoudelijk vertrek bijeen in afwachting, hoe ook de avond eindigen zou, en vestigde eene meer dan gewoonlijk gespannen opmerkzaamheid op elk gerucht, dat zich van buiten hooren liet. Alles bleef, gelijk men zulks in de vest reeds gewoon was, doodstil in de sombere verlaten straten, waaruit de bedrijvigheid van het burgerlijk leven geweken was; slechts nu en dan hoorde men de afgemeten schreden van enkele krijgslieden der bezetting, of den vasten tred der wachtpatrouilles. Stil was het ook in de huiselijke woning: de moeder zat in gepeinzen verzonken, en hare stilzwijgendheid maakte ook haar van levenszorgen nog grootendeels onbewust kroost stiller dan naar gewoonte. Maar het bepaalde tijdstip nadert, en het gedonder van het geschut, dat zich eensklaps van de wallen hooren laat en al heviger en heviger wordt, verwittigt haar, dat de haar gedane mededeeling wordt bevestigd, en er een beslissend oogenblik op handen is. Het gewoel en alarm op de straat neemt toe, en onverpoosd blijft het donderen van het geschut op gelijken afstand aanhouden: eene wijl tijds verloopt in angstige onzekerheid over den waren toedragt der zaken, tot dat plotseling, meer nabij, een levendig musketvuur aanvangt, hetgeen binnen de stad-zelve schijnt plaats te grijpen, en meer en meer de woning, in de nabijheid der Waterpoort gelegen, nadert, ja eindelijk vlak achter dezelve wordt gehoord. - Daar hoort men het daverend *hourah!* en *victorie!* roepen langs de wallen, en in denzelfden oogenblik werd met de kolven van verscheidene geweren zoodanig op de huisdeur gerameid, dat deze waarschijnlijk zou ingeslagen zijn geworden, indien men haar niet spoedig had geopend, en daardoor den toegang gegeven aan een aantal Engelschen, die ijlings binnen drongen, en het geheele huis van boven tot beneden doorzochten, om zeker te zijn, dat zij niet in den rug

konden worden aangevallen, waarna zij uit deuren en vensters hun vuur openden tegen de Mariniers, die op het Spui hadden post gevat. Deze laatsten echter, versterking krijgende door de Franschen, welke, van de wallen komende, zich met de vlugt door de Bruinvisstraat bergden, trokken meer voorwaarts, en wel zoodanig, dat de woning door de Engelschen weder werd ontruimd. Spoedig daarop hadden deze weder de overhand en drongen zij de anderen terug, terwijl inmiddels menigeen van beide zijden in het stof beet of gekwetst ter aarde zeeg, wier hartroerend gekerm werd afgewisseld door het onophoudelijk knetterend vuur en de daar tusschen gevoegde woeste kreten van *hourah!* en *vive la France!* Opnieuw waren de Franschen eenige huizen ver achterwaards gedeinsd, toen er andermaal met de kolf van het geweer op de buitendeur werd geslagen. De vrouw des huizes ijlt spoedig, om dezelve te openen, doch terwijl zij hiermede bezig is, wordt de buiten staande Engelschman doodelijk getroffen door het schot van eenen zijn er eigene makkers, uit het venster van een tegen over staand huis, en zijgt hij met den kreet: *o my Lord!* op den stoep neder. Wel was het, onder bedreiging van zware straffen, verboden eenen gekwetsten in huis te nemen, doch op dat oogenblik dacht Visser echtgenoot, die gewoon was de stem van haar hart en de wetten der menschelijkheid op te volgen, aan geene daar tegen aan druisende bevelen hunner vijanden, en, het van rondom gonzend lood braverende, ligtte zij met behulp harer dochter en dienstmaagd den jammerlijk kermenden krijgsman van den stoep, deed hem in het vertrek dragen, dat door de geïnkwartierde Franschen werd bewoond en op het bed van den Sergeant August nederleggen. Zoo veel de omstandigheden zulks gedoogden, poogden zij nu met pluksel en zwachtels het onophoudelijk uit de diepe wonde, die hij in de regterborst had bekomen, gudsende bloed te stelpen, terwijl inmiddels

de Engelschen weder het huis binnen drongen, en elke deur en venster tot eene borstwering bezigden, van achter welke eenigen een onophoudelijk vuur naar buiten onderhielden, en anderen telkens de afgeschoten geweren opnieuw laadden. Met drift snelt nu een der Engelschen binnen en vraagt naar den gewonden, dien hij het huis heeft zien binnen dragen, en aan het bed gebragt zijnde en hem herkende, barst hij opeens in tranen los, met eenen smartvollen kreet uitroepende, dat hij-zelf zijnen boezemvriend heeft om het leven gebragt. De gekwetste, half bewusteloos, maar hierdoor als 't ware weder tot zich-zelfen gekomen, scheen alle zijne krachten, bijeen te zamelen, en zijnen vriend met half gebroken oogen, schoon niettemin welwillend aanstarende, reikte hij hem de linkerhand toe, die deze vuriglijk drukte en met zijne tranen besproeide, en zeide met eene flauwe naauwelijks hoorbare stem: “zijt... gij. . . het... - James!” “Ik ben het, Harry!” antwoordde deze, terwijl hij snikkende op de legerstede nederzeeg; “ik, wiens noodlottige vergissing u in dien toestand gebragt heeft”.

Langzaam en met afgebroken woorden smeekte de gewonde hem zijne smart te matigen over eene daad, die hij onwillekeurig had bedreven, en zijnen spoedigen dood ten gevolge zijner wonde tegemoet ziende, sprak hij met hem over zijne familiebetrekkingen, en droeg hem, ingeval hij Engeland mogt weder zien, zijn laatst vaarwel aan dezelve op, terwijl de ander naauwelijks zijne radeloze smart betoemen kon. Een tooneel, dat het gevoel van al de aanwezigen levendig trof, terwijl zij met deelneming het zelve bijwoonden. Heviger schenen de pijnen des gekwetsten te worden, en met moeite een knipmesje, dat hij bij zich droeg, voor den dag gehaald hebbende, opende hij het met de tanden, en wilde zich met hetzelfde het leven benemen, wanneer de vrouw des huizes, zulks bemerkende, ijlings

toeschoot en het hem ontweldigde. Op eenen dringenden toon smeekte hij hetzelfde terug, en daar hem dit volstandig geweigerd werd, uitte hij de aandoenlijkste klagten, en bezwoer zijnen vriend hem eene laatste dienst te bewijzen, en door eenen genadestoot een einde te maken aan zijn smartelijk lijden.

Ziedaar een voorbeeld van de rampzalige gevolgen der wanorde, welke na den eersten intogt onder deze troepen heerschte!

De Engelschman, dien wij onder den naam van James hebben leeren kennen, verliet zijnen lijdenden vriend, die steeds hartroerend kermde en om den dood smeekte, niet weder, maar verpleegde hem zoo veel in zijn vermogen was, zonder deel te nemen of acht te slaan op hetgeen er inmiddels buiten voorviel.

Zoo goed mogelijk zich pogende te doen verstaan, vroeg hem de dienstmaagd, aan welke zijde de overwinning was; waarop hij antwoordde, dat zijn Generaal - (hij bedoelde Goore) - gesneuveld was, doch dat de Overste Carlton met zijn gids aan het hoofd der troepen verder den wal was opgerukt, en hij niet wist, wat er later gebeurd was, schoon hij vertrouwde, dat alles wel ten hunnen voordeele zou uitloopen.

“Met zijnen gids?” riep de gade van Visser, die alleen dit woord scheen te hebben verstaan; “wie is dat? Hoe ziet hij er uit? “

De ander hernam, dat hij een ingezetene van de stad was, die voor eenige dagen reeds zich bij de Engelschen had gevoegd, en gaf haar zoo veel mogelijk eene beschrijving van zijn voorkomen en gestalte.

“Hij is het zelf!” riep zij uit; “het is mijn echtgenoot. O mijn God! welk eene zware beproeving doet gij mij heden ondergaan”, doch... het menschelijk gevoel alleen kan zich een denkbeeld maken van den namelooszen angst, die van nu af haar hart vervulde en voor geene beschrijving vatbaar is.

De Franschen waren middelerwijl weer tot voorbij de woning van Visser voortgetrokken, en de beide Engelschen, door hunne terugtrekkende makkers verlaten, hier dus ingesloten. Gelukkig voor het huisgezin was het, dat niet de eersten, in navolging hunner vijanden, zich insgelijks in de huizen wierpen, daar anders welligt de woning een gelijksoortig ontzettend tooneel zou hebben opgeleverd, als spoedig daarop in de nabijheid plaats greep, en zij nu alleen vrij kwamen met den angst, dien het buiten voortdurend rumoer verwekte, terwijl zij den in gang des huizes, zoodra de omstandigheden zulks maar gedoogden, zorgvuldig gesloten hielden.

De troepen van den Generaal Cooke waren inmiddels binnen gerukt, en in grooten getale van den wal naar de haven afzakkende, kregen de in dezen omtrek strijdende Engelschen eene aanzienlijke versterking, die hen in staat stelde om met geweld de Franschen terug te drijven, welke hierop in volle wanorde door de Rijkebuurstraat - de vlugt namen.

Een hunner officieren nam, van eenige manschappen vergezeld, de wijk in het tegen over het Spui staande huis van den Maire of Burgemeester Vermeulen. Ongelukkig was dit, daar de maan thans met eene aan het daglicht grenzende helderheid dit tooneel van schrik en bloedvergieting verlichtte, door de Engelschen opgemerkt, die ijlings het huis bestormden, in weinige oogenblikken de deuren hadden verbrijzeld, binnen drongen en een levendig vuur openden met de er in gevlugte Franschen, hetgeen niet eindigde, dan nadat er eenige dooden en gekwetsten gevallen waren, onder welke eersten men niet slechts den genoemden Officier maar ook den zoon des huizes telde, die, doodelijk getroffen, terwijl hij met zijn zakdoek het uit de wonde gusdend bloed poogde te stelpen, in denzelfden oogenblik reeds zielloos nederzeeg. Met baldadige woede werd nu al

wat men vinden kon in huis vernield, en de woning-zelve van binnen met woeste razernij geteisterd, tot dat de aanvallers door het opnieuw naderend vuur tot den aftogt gedwongen werden.

De Franschen, verbitterd over het verlies, dat zij den geheelen nacht door geleden hadden door het vuur, hetgeen de Engelschen hier uit de woningen maakten, waarin zij voor hunne kogels beschut waren, en er niet in kunnende slagen, om hen uit dezelve te verdrijven, besloten, om hieraan een einde te maken, de huizen door middel van houwitsersgranaten in brand te schieten, doch hetzij zij hiertoe hun geschut verkeerd hadden gerigt, hetzij de bewarende hand der Voorzienigheid dit onheil verhoedde, zij bereikten hun doel niet, en met slechts weinige uitzonderingen in de daken der huizen, die van geen belang waren en spoedig werden gestuit, had deze poging geene gevolgen. Ziende, dat zij hiermede hun oogmerk niet bereikten, en het echter niet willende opgeven, voerden zij nu, na eenige huizen te hebben overmeesterd, beteerde takkebosschen aan, ten einde door dit middel het geheele kwartier der haven aan een alvernielend vuur ten prooi te geven. August was mede aan deze zijde onder de hier strijdende Franschen, en vernam wat men zou gaan bewerkstelligen. Onmogelijk was het hem echter, zonder eenige poging ter redding, aan te zien, dat een huisgezin, bij het welk hij zulk eenen geruimen tijd gehuisvest en gevoed was geweest, op zulk eene jammerlijke wijze zou omkomen, en hij besloot zoo mogelijk althans hun leven te beveiligen, daar het hem ondoenlijk was maatregelen te stuiten, die tot behoud der vesting en krachtadige verwerping tegen de Engelschen dienstig werden geoordeeld. Het vuur van vriend en vijand trotserende, snelt hij ijlings naar de woning en met den kolf van het geweer op de deur bonsende, roept hij uit alle magt: "Jeanette! Jeanette! ouvrez la porte!" Bij herhaling hoorde men van binnen zijn geroep wel, en herkende zijne

stem; doch onbewust van de beweegredenen, die hem daartoe noopten, durfde men aan zijn verlangen geen gehoor geven, nu er twee van eene bij hem zoo gehate Natie, als de Engelsche, in huis waren, waarvan de een zelfs zijn bed bezoedelde, en bij voortdoring om het einde van zijn lijden smeekte.

Thans hoorde men August niet meer: gelijk men later van hem vernam, was hij gedwongen geworden de vlugt te nemen, doordien de Engelschen, hem opgemerkt hebbende, een levendig vuur op hem rigtten. Hij wilde echter zijne edelmoedige poging nog niet opgeven, en, bij de zijnen teruggekeerd en den aanvoerder takkebosschen bespeurende, besluit hij nog eens de kans te wagen ter redding van het gezin, waarin hij belang stelt, en begeeft zich andermaal naar de woning, waarin hij wederom door het slaan op de deur en het onophoudelijk geroep van: "Jeanette! Jeanette! ouvrez la porte" gehoor poogt te verwerven. Misnoegd over de vruchteloosheid der door hem aangewende moeite, en vermoedende, dat de huisgenooten zich, gelijk werkelijk het geval was, in het achterhuis ophielden, beproefde hij een klein zijvenster te verbrijzelen, om zich daardoor den toegang naar binnen te verschaffen, doch werd, hiermede bezig zijnde, gestuit door eenige Engelschen, die hem krijgsgevangen namen; welke gevangenschap echter niet lang duurde, daar hij, bij de heerschende verwarring, weldra gelegenheid vond, om hen te ontkomen. De door August zoo gevreesde brandstichting had echter, ofschoon reeds alles daartoe was in gereedheid gebragt, geene plaats, daar de weldra geheel ten nadeele der Engelschen verkeerde kans de uitvoering van dien geweldigen maatregel had overbodig gemaakt.

Nederlaag der Engelschen

Wij verlieten Visser, aan de zijde van Gore en Carlton, terwijl de Engelschen bezig waren hunne tegenpartij op de Antwerpsche of Boschpoort terug te drijven.

Van hoog belang was het voor de Franschen, die poort in bezit te houden, daar dezelve op den weg bragt naar het Engelsche Hoofdkwartier, en, hoe zeer zij uit dien hoofde dit slechts aanvankelijk konden gissen, maar er later zekerheid van kregen, wachtte de Generaal en Chef Graham buiten dezelve slechts op het openen dier poort, om aan het hoofd zijner Kavallerie binnen de veroverde vesting te rukken. Alles werd daarom door de hier gestationeerde en gedurig in aantal toenemende troepen der bezetting in het werk gesteld, om op dit terrein meester te blijven en het zich niet te laten ontweldigen, en eene aanzienlijke versterking door de Hoogstraat bekomen hebbende, hielden zij niet alleen de Engelschen staande, maar bragten hen werkelijk tot wijken, bij welke gelegenheid deze door het sneuvelen van den Generaal Gore een zwaar en onherstelbaar verlies leden. Carlton nam dadelijk het opperbevel op zich, en zijne manschappen, verwoed over den dood van hunnen Bevelhebber, vorderden met onstuimige drift om met de bajonet te mogen aanvallen, en deden dit, hiertoe order ontvangen hebbende, met zulk eene drift, dat zij, in weerwil van hun veel geringer aantal, de Franschen geheel en al op de vlucht dreven, zoo dat er geen enkele te bestrijden over bleef, maar allen, met achterlating van een aantal dooden en gekwetsten, de Hoogstraat in of den walkant langs, een goed heenkomen zochten.

De aanvallers konden zich geen begrip maken van die overhaaste vlugt, waarbij een post van zoo veel aanbelang werd prijs gegeven, en moesten alleen de werkelijke reden er van opmaken uit het verward geschreeuw: "patroonen! patroonen! wij hebben geene patroonen

meer!” en dit was werkelijk het geval. De bemagtiging van het Arsenal, dadelijk na het binnendringen in de vesting door de Waterpoort, het gevangen nemen der Artillerie-wacht, en zich in bezit stellen van al de daar onder hunne berusting zijnde sleutels, had de Franschen in geene geringe verlegenheid gebracht, door hen van de middelen te berooven, om zoo lang mogelijk wederstand te bieden. Thans was daaraan werkelijk gebrek en zou deze behoefte het garnizoen onvermijdelijk tot staking van alle verdere vijandelijkheden hebben gedwongen en elke tegenworsteling doen ophouden, indien niet een hunner Officieren, de Kapitein. Moreau van de Genie, eenige manschappen had verzameld, en met daartoe noodige werktuigen met geweld den toegang zich had verschaft in eene kleine afzonderlijke bewaarplaats van Ammunitie, tusschen de Bredasche en Steenbergsche poort, de eenige van twee en twintig dergelijke kleine rondom de stad gelegene magazijntjes, welke zich nog in hunne handen bevond. Hier met geweld ingedrongen, waren zij weldra weder van het noodige voorzien, en gingen nu met vernieuwde kracht hunne vijanden te keer.

“Wij zijn nu meester van de Boschpoort”, zeide Visser tot Carlton: “gij moest derhalve thans hier vertoeven, opdat ik met eenige manschappen dezelve ga openen, en den Generaal en Chef gelegenheid geven om met de Kavallerie binnen te trekken”.

Ware dit geschied, in weinige oogenblikken zou voorzeker alles zijn beslist geweest: het schitterendst wapenfeit zou de Britten met roem hebben bedekt en hoeveel bloed ware er dan gespaard geworden, dat nu in den hardnekkig gevoerden strijd noodeloos vergoten werd.

Waarom moest eene noodlottige eergierigheid den dapperen Carlton verblinden, om de stellig gegevene orders niet na te komen, ten einde de hier te plukken lauweren niet met anderen te deelen!

“Waartoe zou het openen der poort dienen?” gaf hij den gids ten antwoord, “er komen buitendien genoeg troepen binnen de vesting;

en daarenboven waar wij ons slechts vertoonen, ijlt immers de vijand op de vlugt. Nog nooit heb ik eene sterkte als deze zoo lafhartig zien verdedigen”.

“Lafhartig!” mompelde de gids met verbazing tusschen de tanden, en vervolgde: “Het is waar, dat de Generaal Cooke aan het hoofd der Garde mede binnen de vesting getrokken is, maar wij ontvangen des niettemin niet de geringste versterking”.

“Mijne handvol dapperen”, hernam Carlton, “is overvloedig genoeg, om een veel grooter aantal vijanden te verslaan, en daarbij strijden wij zoo gelukkig, dat wij het verlies van maar weinige manschappen te betreuren hebben”.

Dit laatste was waar, doch onder die weinigen bevond zich inmiddels ook de verdienstelijke Goore: de kans des oorlogs is wisselvallig en het volgende oogenblik kon al de behaalde voordeelen weer doen verliezen; doch hieraan dacht de Brit niet, die slechts naar den roem jaagde van met eene handvol volks zulk eene geduchte vesting te hebben genomen en daarmede een groot gedeelte der bezetting hare eigene bastions te hebben rond gedreven, zoo als dan ook werkelijk door hem volbragt is.

Visser, door die beweegredenen niet geprikkeld, was minder tevreden, dat men de Antwerpsche poort, zonder haar te openen, voorbij trok. Hij ontveinsde zulks niet voor den Kolonel, maar merkte hem op, dat dit met de gegevene orders streed, daar deze bepaalden, om zoo spoedig mogelijk eene vereeniging daar te stellen, die hij te meer noodig achtte, alzoo hij nog woedende aanvallen van de zijde der Franschen tegemoet zag; en gaf hem tevens zijne bevreemding te kennen, over het gedrag van den Generaal Cooke, die hun volstrekt geene versterking deed toekomen.

“Wat uwe eerste aanmerking betreft”, antwoordde Carlton; “daaromtrent berust de verantwoording op mij en den Generaal Cooke zal welligt de naijver te veel prikkelen, omdat wij het werk voor hem

gedaan hebben, en hij veel te gemakkelijk, zonder een enkel schot te wisselen, is binnen gekomen”.

Nog meer wilde hij er bijvoegen, doch men kreeg, eene Kompagnie Franschen in het oog, en moest zich gereed maken, om hen behoorlijk te ontvangen. Met eenen versnelden marsch rukte men op hen aan, doch zij wachtten den aanval niet af, en, ofschoon in de dienst grijs geworden Veteranen, wierpen zij hunne geweren weg, wuifden met hunne zakdoeken en gaven zich met hunnen Kapitein gevangen, zonder dat er een enkel schot gewisseld werd.

Het bastion No. 6 ²³) langs trekkende, stiet men hier op eenige Kanonniers die naar buiten vuurden, en in den rug onmiddellijk aangevallen, zich wanhopend verdedigden, tot dat zij allen waren nedergelegd. - In het bastion No. 7 ²⁴) had eene gelijke omstandigheid met de aldaar aanwezige Artilleristen plaats, en werd tevens eene kompagnie Veteranen, die hunne wapenen hadden weg gesmeten, met hunnen Luitenant aan het hoofd, gevangen genomen. Eensklaps vat een der Veteranen een geweer van den grond, spant den haan, en legt op weinige schreden afstands van Visser, op dezen aan, doch het geweer, welligt ongeladen, weigert: nu grijpt hij eene bajonet, stort woedend op hem los, en er ontstaat eene hevige worsteling, die echter slechts kort duurt, daar een Engelsch Officier, het gevaar ziende, waar in hun gids verkeerde, toeschoot, en den Franschman van achteren aanvallende, hem ter neder wierp.

“Zijt gij het, schurk!” riep Visser, die op dat oogenblik in hem den Schermmeester Latour herkende: “wat wilt gij van mij?” “U, verrader!” brult Latour, van spijt en wrevel op de tanden knarsende, “mede in het verderf slepen: daartoe offerde ik volgaarne mijn leven op”.

---

²³ Bastion Coehoorn, thv huidige Antwerpsestraat.

²⁴ Bastion Pucelle, thv Burg. Van Hasseltstraat.

“Zoo sterf dan:” riep de Officier, en hief reeds zijnen degen op, om dien in het verraderlijke hart te stooten, maar werd hierin door Visser wederhouden.

“Houd op:” zeide deze; “laat hij mijnentwege zijn verachtelijk aanzijn behouden, doch het zal noodig zijn met verdubbelde waakzaamheid hem gade te slaan”.

Zoo redde hij het leven van den verraderlijken Franschman, die inderdaad zulk eene edelmoedigheid niet verdiende, daar hij later bewees, dat zijn hart wel met wrok was vervuld, maar daarin voor het zachtere gevoel van erkentelijkheid geene plaats gevonden werd.

Inmiddels voegde Visser zich weder bij Carlton, juist in den oogenblik, dat deze, het bastion No. 7 overmeesterd hebbende, op eene sterke afdeeling Franschen stiet, grootendeels Mariniers, en door een hunner dapperste Officieren, den Overste Baron, aangevoerd. Allerhevigst werd hier om de overhand gestreden: woedend vielen de Franschen met de bajonet hunne vijanden aan, en drongen hen met verlies van een aantal dooden terug. Een der Mariniers, den gids der Engelschen in het oog krijgende, trachtte hem met de bajonet te doorboren en was hem onverhoeds reeds zoo nabij gekomen, dat Visser, die bezig was zijn geweer te laden, den tijd niet had, om hetzelfde op den aanvaller te rigten; maar het latende vallen, ving hij den stoot op met zijne linkerhand, die daardoor werd doorboord, en had tegelijkertijd kracht en tegenwoordigheid van geest genoeg, om den loop van des vijands geweer in zijne regterhand geklemd te houden, en zoo eenige oogenblikken met hem te worstelen, tot dat deze, de kolf van zijn geweer in zijne linkervuist vast omklemd houdende, met de regterhand naar zijn sabel greep, en Visser het onderspit zou hebben moeten delven; indien niet Carlton-zelf, ijlings er tusschen beide springende, hem had bevrijd, door zijne partij te doen in het stof bijten. Even snel, zon der dat er een woord tusschen beiden gewisseld

werd, voegde zich de Brit nu weder bij zijne troepen, wier moed herleefde, daar in dit oogenblik de zoo lang verwachte versterking, door den Generaal Majoor Cooke afgezonden, kwam opdagen. Thans rukte men weder voorwaarts. “Verlaat mijne zijde niet:” zeide Carlton tot zijnen gids; “onze vijanden beproeven hunne laatste krachten. Wij zijn aan het einde van den strijd, en weldra is de overwinning de onze”.

Werkelijk had de Gouverneur reeds meer dan eens op het punt gestaan van het vechten te doen staken en tot de overgave te besluiten; ja hij had zelfs meer dan eens reeds het stellig bevel tot de overgave gegeven, doch werd telkens hiervan terug gehouden door zijne Officieren, die, het bloed der Belgen en Vlamingen, waaruit de bezetting grootendeels bestond, niet ontziende, eene vreeselijke slagting onder hen lieten aanrigten.

De Franschen trokken op hunne beurt weder achterwaarts, en de Engelschen bespeurden nu, bij het voorwaards rukken, dat het aantal der gesneuvelde en gekwetste Franschen dat van hunne zijde aanmerkelijk overtrof, doch niettemin was hun verlies gevoelig, daar de meesten hunner Officieren waren gevallen. Tot aan het bastion No. 8²⁵⁾, op de hoogte der Wouwschestraat, duurde de terugtogt, waarbij het terrein voet voor voet werd betwist. Al daar werden de Franschen andermaal door nieuwe Detachementen versterkt: het wederzijdsch vuur werd opnieuw heviger, en er ontstond hier een ontzettend tooneel van bloedvergiëting, zonder dat eene der strijdende partijen een duimbreed gronds aan de andere wilde inruimen.

Visser, ofschoon nog altijd gewapend, kon echter door de geweldige pijn, die hij aan zijne bekomene wonde leed, aan het gevecht geen verder deelnemen. Den uitslag afwachtende, leunde hij tegen eenen boom, waar achter hij zich had geplaatst, en men kan zich een

---

²⁵ Bastion William, thv Williamstraat

denkbeeld maken van de woede, waarmede op dit punt gestreden werd, daar weinige dagen later, door eenen zijn er vrienden in den stam van dien boom drie en twintig musketkogels werden geteld, ofschoon die felle strijd alhier niet langer dan een kwartier-uurs had geduurd. - Den Franschen begon de moed te ontzinken: van de nutteloosheid eener verdere verdediging en noodeloos bloedvergieten overtuigd, wierp een groot gedeelte de wapenen weg, en verflauwde hun vuur daardoor aanmerkelijk. De Engelschen, dit bespeurende, trokken dicht ineen gesloten voorwaarts, en het oogenblik scheen eindelijk aangebroken, waarin zij de vruchten van hunnen moed en volharding zouden plukken, en zich onverhinderd meesters zien der met zoo veel hardnekkigheid betwiste vesting.

Doch het geluk des oorlogs is weifelachtig en trouwloos. Eene enkele omstandigheid, die niet vooraf kan worden berekend, doet onvoorziens de kans eene geheel andere wending nemen en brengt tegenovergestelde uitkomsten te weeg. Juist in den oogenblik, waarin de zegepraal eindelijk de Engelschen tegenlachte, toen zij het doel hunner worsteling voor oogen hadden en op het punt waren hetzelfde te bereiken, gebeurde er iets, dat hunne onderneming allernoodlottigst deed eindigen, en niet minder heilloos werd voor onzen landgenoot, die daarvan de hoofdaanlegger geweest was. Reeds stonden de Franschen gereed ter overgave, toen de dappere, maar te eerezuchtige, carlton werd gekwetst. Hij deinsde achteruit, wankelde en zou ter neder zijn gestort, indien niet Visser hem opgevangen en in zijnen gewonden arm ondersteund had. De Engelschen, bij welke reeds zoo vele Officiëren gesneuveld en buiten gevecht gesteld waren, misten weldra hunnen geachten Bevelhebber, en geraakten hierdoor in eene oogenblikkelijke verwarring, waardoor zij standhielden en wefelden in hunnen aanval, daar niet dadelijk het bevel met gelijke veerkracht werd opgevat.

Al ras bespeuren de aanvoerders der Franschen, dat er in de gelederen der Engelschen iets noodlottigs plaats grijpt, en zij verzuimen geen oogenblik, om hiervan gebruik te maken. Terstond doen zij hunne reeds bijna ontmoedigde Soldaten de weggeworpene wapenen weder opvatten en den aanval nu van hunne zijde met kracht hervatten, zoodat zij al spoedig de hierop niet verdachte en in wanorde rakende Engelschen achteruit dringen, hetgeen Visser met zijnen last dreigt tusschen het vuur van vriend en vijand te brengen.

Onmogelijk evenwel is het hem, den gewonden magtelozen krijgsbevelhebber, die nog zoo kort te voren hem-zelfen het leven heeft gered, aan zijn lot over te laten, en hem zieltogende aan de woede van verbitterde vijanden prijs te geven. Zoo veel mogelijk tracht hij hem op te beuren en met zich voort te slepen, hetgeen hem evenwel niet minder zwaar valt door de verwarring, waarin zich thans de Engelschen bevinden, die al meer en meer terug wijken, dan door de wonde, die hij zelf heeft ontvangen, en die hem het onbelemmerd gebruik van zijnen linkerarm ontzegt. Hij wil desnietteenstaande alles inspannen, en den edelen man, dien hij in den waren zin des woords reeds als vriend mogt hoogschatten, naar zijne eigene woning ver voeren, om hem daar op de zorgvuldigste wijze te doen verplegen, en torscht, hoe bezwaarlijk hem dit ook vallen moge, hem reeds eenige schreden achterwaarts, toen een tweede schot den schier bewustloozen Brit in de borst treft en de laatste levensvonk bij hem uitdooft. Met tranen van weemoedige smart, die zijne oogen bevochtigen, legt Visser het ziellooze ligchaam ter aarde, dat nu geene verdere hulp behoeft, en zijne blikken rondom zich willende slaan, om te zien, hoedanig de stand van zaken nu geworden is, bevindt hij zich reeds in den hoogsten drang om aan eigen zelfbehoud te denken en daar toe het uiterste in te spannen.

De Franschen zijn meer en meer voorwaarts gerukt: en zelf door hen van alle zijden omringd, wekt het krijschend rond om hem herhaald

geschreeuw: "*un bourgeois! un bourgeois!*" hem uit eene geestverbijstering, die zich bijna van hem had meester gemaakt en voor hetgeen er voorviel bedwelmd. Als een elektrische schok doordringt hem dit geroep, dat hem een onvermijdelijken spoedigen dood voor oogen stelt. In den gedachte beveelt hij Gode zijne ziel, en grijpt ijlings een der tallooze langs den grond verstrooide geweren op, klemt den loop, dien hij op de hoogte van de bajonet vasthoudt, met alle kracht in zijne regtervuist, en om, zoo mogelijk, nog eenige vijanden zijns Vaderlands te doen in het stof bijten, slaat hij als in onzinnige woede rondom zich heen, en moet zich onophoudelijk: dan voor dan achterwaarts wenden, om het aantal der hem bespringende vijanden van zich te weren, hetgeen menigeen fel getroffen doet nedertuimelen, terwijl geen hunner een schot op hem waagt, daar het, hem missende, voorzeker eenen krijgsmakker zou doen vallen. Zeker genoeg zich van hunne prooi wanende, staren eenigen met bevreemding op deze naar dolzinnige razernij grenzende verdediging, welke ook alleen dan kan plaats grijpen, wanneer de mensch, het uiterste voor oogen ziende, en geene kans tot zelfsbehoud meer bespeurende, zijne laatste krachten overspant, niet ter eigene redding, maar uit eene ingeschapene aandrift om wraak uit te oefenen en zijn leven zoo duur mogelijk te verkoopen.

Lang echter kon de bijna in doodstrijd zich afmattende strijder een zoo ongelijk gevecht, waarbij hij slechts éénen arm naar welgevallen roeren kon, niet uithouden, en het verlies zijner krachten alleen zou hem, uitgeput van vermoeienis, hebben doen nederzigen: nog in wanhoop volhardende, bespeurt hij, dat hij eenige ruimte krijgt, doordien de Franschen de nu vluchtende Engelschen vervolgen, en waagt het opeens hen in hunnen rug te ontspringen, terwijl hij, zijn eigen behoud nu alleen in eene snelle vlugt zoekende, zijn geweer verre van zich afslingert. Doch nu ook krijgen zijne aanvallers het schot ruim, en terwijl hij voortsnelst lost een aantal manschappen eensslags

hunne geweren, om hem neder te vellen. Het moordend lood fluit om hem heen; hoed en kleederen worden doorboord; daardoor nog meer in geweldigen haast voortjellende, is hij op het punt om in den ingang eener sortie beneden in den wal neder te tuimelen en heeft hij alle inspanning zijner krachten noodig, om zich in zijne vliegende vaart te stuiten, hetgeen echter niet beletten kan, dat hij eenige schreden, verder van den wal afstort. - Nu vliegt hij de Wouwsche straat in en bespeurt onmiddellijk, terwijl hij den hoek omslaat, eene patrouille der Franschen, die van de andere zijde de straat is ingekomen, en hem tegemoet trekt, zoodat het hem onmogelijk is de zelve te ontwijken, tenzij hij op zijnen weg terug gaat, en daar den gewissen dood in het aangezicht loopt. Gelukkig bemerkt hij op hetzelfde oogenblik twee vrouwen aan den ingang harer ten halve ontsloten woning, werwaarts de nieuwsgierigheid haar bij het voortdurend nachtelijk gewoel had gelokt. Het is de eenige uitweg, die hem overblijft: de hemel-zelf toont hem dit middel ter zijner redding, en geen oogenblik kan hij met weifelen verliezen. Op eene wijze, die alleen door den toestand, waar in hij zich bevindt, kan worden geregtvaardigd, snelt hij toe, loopt de niets vermoedende vrouwen bijna omver, slaat de huisdeur dicht, en dringt door tot in hare door eene lamp somber en flauw verlichte woonkamer, waar hij, doodelijk afgemat en naar adem hijgende, op eenen stoel nedervalt.

Ofschoon hevig verschrikt, volgden de beide vrouwen hem onmiddellijk, daar zij zich geen denkbeeld van deze ontmoeting konden vormen, doch hoezeer steeg niet beider verbazing, toen zij, in weerwil van den verwilderden toestand, de gehavende en met bloed bevlekte kleederen en het krampachtig ontsteld gelaat, in dien ruwen indringer harer woning den haar welbekenden stadgenoot herkenden. "Mijn God! Visser! Zijt gij het?" - is beider angstvolle uitroep. "Hoe komt gij hier, en dat nu in deze gevaarvolle oogenblikken, en in zulk eenen deerniswaardigen toestand?"

Met medelijden en ontzetting beschouwen beide den door overspanning van krachten naar ziel en ligchaam uitgeputten man, die nog naar zijnen adem hijgde en met schier wezenloozen blik rondstaarde.

Eindelijk keert van lieverlede eenige bewustheid bij hem terug. Hij ziet waar hij is, beseft zijnen toestand, hoort de tot hem gerigte vragen en allengs ontwikkelt zich het besef van het gevaar, waarin hij verkeert, en het nuttelooze van alle middelen, die hij ter zijner redding zou willen inspannen, bij het onzekere van hetgeen welligt reeds het volgende oogenblik hem baren zal.

“Verschoont mij, - zegt hij eindelijk stamelende en met afgebroken woorden, - dat ik niet ten volle aan uw billijk verlangen kan voldoen. Mijn wedervaren in dezen nacht kan ik u nu niet mededeelen. Ik heb veel uitgestaan, en ben doodelijk afgemat. Maar ik bid u, verbind slechts zoo veel doenlijk mijne wond”, en met deze woorden trok hij zijne linkerhand, die met eenen witten, door zijn bloed reeds rood geverwden, doek was omwonden, uit zijnen boezem.

Door schrik en verbazing als buiten zich-zelve, voldeden de ontroerde vrouwen gewillig zoo goed zij konden aan zijn verzoek, en moesten daarbij al hare pogingen aanwenden, om hem te wederhouden, dat hij zich in rust hield en den uitslag afwachtte, daar hij telkens, vooral wanneer het nog voortdurend vuren zich meer in de nabijheid hooren liet, derzelve woning wilde verlaten.

“Gij weet niet, aan welk gevaar gij u door mijne tegenwoordigheid alhier blootstelt”, riep hij haar toe: “laat mij dus gaan, terwijl het nog tijd is. Mijn leven is verbeurd, zoodra men mij vindt, maar ook het uwe staat op het spel, wanneer dit hier gebeuren mogt”.

Doch de ware deugd en menschlievendheid huist niet in paleizen, waar rijkdom en aanzien den besten mensch tot eenen zelfzoekenden baatzuchtigen egoïst vormen en hem de mindere klasse zijner natuurgenooten als menschen van een ander ras doet over het hoofd

zien en verguizen. Waar het op de uitoefening van de pligten der menselijkheid aan komt, daar zal men in de schamele hutten der armoede de schitterende voorbeelden vinden, waarvan men de flauwe schaduw tevergeefs in de prachtige zalen des weelderigen rijke zoekt.

De beide vrouwen begrepen genoeg van den waren toedragt der zaak en hetgeen er voorgevallen was, om niet in te zien, aan welk gevaar zij zich onvermijdelijk bloot stelden, maar om eigen behoud den man, dien zij als stadgenoot kenden en hoog schatteden, aan een nog gewisser levensgevaar bloot te stellen, dat vermogten zij niet.

“Het zij zoo het wil”, - was beider zeggen, - “in welk gevaar ook gij, en wij dan nu door uw bijzijn, verkeerden mogen, zijt gij evenwel thans hier veilig, en met onze toestemming zult gij in deze oogenblikken onze woning niet verlaten”.

Vissers plan was, gelijk hij naderhand verklaarde, om zich zoodra mogelijk weder bij de Engelschen te voegen, en - wat er dan ook gebeuren mogt - in hun lot te deelen; hetzij hij met hun zegevierende zijne woonstad als bevrijd van het juk der overheersching begroeten mogt, of bij zijne vruchteloze medewerking ter bereiking van dat doel, als het offer zijner vaderlandsliefde zou omkomen, maar zoo wel het zich allengs meer verwijderend vuur, als de ongeveinsde goedhartige deelneming, waarmede hij zich hier behandeld zag, deden hem telkens in de uitvoering van zijn besluit aarzelen, en hielden hem in de armoedige woning, die zijne reddende schuilplaats geworden was, tot dat de dageraad ten volle was aangebroken.

Het overschot der Brigade van Gore, door het gemis van bekwame aanvoerders, van den grootsten steun bij elke krijgsonderneming beroofd, al verder en verder terug gedreven, verloor al spoedig de bastions No. 7, 6 en 5, en stuitte toen bij het halve bastion Oranje op de Afdeeling, onder bevel van den Generaal-Majoor Cooke, dien wij

zagen, dat het bevel over de Koninklijke Garde voerende, aan dezen kant de vesting was binnen gedrongen. Hier werd de voortgang der Franschen op eene krachtdadige wijze gestuit, en ondergingen zij vooral een zwaar verlies door het moorddadig vuur uit eenen deze hoogte bestrijkenden steenen koepel, waarin de Generaal Cooke-zelve zich als in zijn hoofdkwartier had gevestigd, en die, na het voorgevallene, later zulke levendige herinneringen bij de Franschen op wekte, dat zij denzelven ondermijnden en in de lucht deden springen, waardoor tegelijkertijd de heerlijke er bij behorende tuin werd vernield.

Met meer klem en nadruk deed Cooke eindelijk zijne landgenooten ondersteunen, en zond te dien einde den Luitenant-Kolonel Clifton af aan het hoofd eener sterke afdeeling der Garde, en nogmaals lachte voor een oogenblik het geluk den Engelschen toe. Met eene verbazende snelheid op den vijand indringende, verovert hij oogenblikkelijk het stuk veldgeschut, dat deze bij zich heeft en verzuimt niet er zich dadelijk van te bedienen; hij herwint in weinig tijds het terrein van het bastion No. 5 ²⁶) en drijft de Franschen voor zich heen in de Antwerpsche of Hoogstraat terug, terwijl een onbegrijpelijke misslag hem insgelijks doet verzuimen de poort, nu hij weder van dezelve meester is, te openen, om der Kavallerie den vrijen intogt te verleenen. Door eene algemeene charge op den vijand, brengt hij den schrik in deszelfs gelederen, en jaagt hem nu met de bajonet tot op de hoogte der Grootte Kerk terug; doch ook nu wijkt de voordeelige kans en het oogenblik der eindelijke beslissing is daar. - Aan het hoofd zijner dapperen stort insgelijks Clifton doodelijk getroffen neder, en van dat oogenblik is de ongeregelde vlugt der Engelschen algemeen. Achtervolgens verliezen zij de bastions No. 5, 4, 3, 2, 1, en worden, terwijl allerwege de grond met dooden en

---

²⁶ Bastion Belvédère, thv Belvédèrestraat.

gekwetsten bezaaid ligt, tot buiten de Waterpoort terug gedreven, waar echter de nu gewassen vloed hen de mogelijkheid tot den aftogt langs denzelfden weg, dien zij waren binnen getrokken, afsneed. Op eene onmenselijke wijze werden zij hier geteisterd door de Franschen, die van het bastion No. 1 een moorddadig vuur op de Engelschen onderhielden, niettegenstaande deze, tot alle tegenweer buiten staat, onophoudelijk met hunne doeken wuifden ²⁷⁾, terwijl zij daarenboven nog waren blootgesteld aan het vuur der Waterschans, zoodat een groot aantal Britten te dezer plaatse jammerlijk om kwam.

Geen beter lot had de colonne onder den Generaal Skerret, die op de hoogten van het Arsenaal en Kruidmagazijn streed. Hoezeer ook hunne gedragingen bij de eerste aanvallen allen lof verdienden, werden ook hier de gelederen spoedig aanmerkelijk gedund door de menigte, die dezelve verliet, om zich in de huizen der belendende straten te werpen. Intusschen vestigden zich de overigen op het bastion No. 14 ²⁸⁾ en bezetteden de hoogte van den aldaar staanden windmolen ²⁹⁾, die hun als het ware tot een fort diende, en van waar zij niet dan met de grootste moeite konden verdreven worden. Met afwisselend geluk hielden zij evenwel den strijd moedig vol, tot dat ook hun heldhaftige aanvoerder, de Generaal Skerret, sneuvelde, wanneer zijne troepen den strijd door het nederleggen hunner wapenen eindigden.

De derde colonne, die, omtrent twaalf honderd man sterk, door de Luitenant-Kolonels Morrice en Elphingston werd aangevoerd, was bestemd geweest, om op het oogenblik, dat de aanval aan de Steenbergsche en Waterpoort plaats had, eene poging te doen, ten

---

²⁷⁾ Witte doek ter overgave?

²⁸⁾ Bastion Gadellière, aan het huidige Smitsvest.

²⁹⁾ Noordmolen; de Molenbergstraat herinnert hier nog aan.

einde op de hoogte der Bredasche poort ³⁰⁾ de vesting in te dringen. Doch hun aanval mislukte geheel en al. Tegen hunne verwachting vonden zij het ijs op de hoogte der inundatie-sluis tusschen de bastions No. 9 en 10 ³¹⁾ overal geheel opengebroken en werden zij hierdoor in hunne verdere bewegingen gestuit. Hevig beschoten door het geschut der genoemde bastions, trokken zij, met een aanmerkelijk verlies, in groote wanorde terug, terwijl beide hunne aanvoerders, zwaargewond, werden weggevoerd. Velen stortten tusschen de ijsschollen in het water en onder dezen ook hun gids, de Kapitein De Beer, een verdienstelijk Officier en aanzienlijk ingezeten van Bergen op Zoom, waar hij veel invloed had, die zijn goud horlogie en al wat hij verder aan waarde bij zich vond, de Fransche soldaten aanbod, in dien men hem het leven redde, hetgeen echter niet geschiedde, dan nadat hij zwaar gewond was geworden, aan de gevolgen waarvan hij, reeds twee dagen daarna, overleed.

Niet gering was het aantal der Engelschen, die hier sneuvelden of gekwetst werden: de overigen herstelden zich echter weder, onder het bevel van hunnen Majoor Muttlebourg, en hun plan van aanval veranderende, sloten zij zich aan de colonne van den Generaal-Majoor Cooke, in welker lot zij dan ook in den morgenstond van den 9 deelden.

Ook aan de Steenbergsche poort, waar de aanval op de stad des avonds het eerst begonnen was, kon de zege voor de zijde der Franschen niet twijfelachtig zijn. De bestorming was vruchteloos afgeloopen, en had aan eene menigte dappere Britten het leven gekost, maar niet minder in gevaar stonden zij, die zich in de buitenwerken bevonden, en uit hoofde van het schrootvuur uit het

---

³⁰⁾ Wouwse poort

³¹⁾ Bastions Noyelles en Edelmogende, thv Korte Parkstraat resp Begijnhofstraat.

kanon der vesting, waaraan zij geheel en al waren bloot gesteld, noch voor- noch achterwaarts zich bewegen konden. Slechts aan een klein gedeelte gelukte het zich door de vlugt te redden, terwijl de overigen, bijna allen gewond, waaronder ook hun aanvoerder, die doodelijk gekwetst was geworden, onder de overwelfde glooijing, die van de reduit naar de gracht der vesting loopt, eene toevlugt hadden gezocht. Uit dezen onderaardschen gang konden zij door geene der beide openingen zich naar buiten begeven, zonder zich aan eenen gewissen dood prijs te geven, waarom zij zich op bescheidenheid wilden overgeven, en smeekten binnen de stad gelaten te worden, om hunne wonden te doen verbinden. Alleen laat in den morgen, toen alles elders beslist en afgedaan was, kon aan dit verzoek worden voldaan.

Het allerhevigste had de strijd op de haven geweest en was er het langdurigste volgehouden, tot dat het den Franschen, die elders hunne strijdkrachten niet meer behoeften te bezigen, gelukte hunne vijanden als het ware te omsingelen, en in weerwil van hunnen dapperen en voorbeeldeloozen tegenweer tot de vlugt te dwingen, die hen geene uitkomst meer verschaffen kon, daar de gewassen vloed hen den weg, dien zij binnen gekomen waren, niet meer tot een veiligen aftogt verleenen kon. Aan alle zijden door het vuur der Franschen bestookt, moesten zij zich eindelijk als krijgsgevangenen overgeven en de wapenen nederleggen. De laatste van allen verdedigde zich nog de Generaal Cooke uit den koepel, waarin hij zich met een gedeelte zijner manschappen had gevestigd, doch ook hij week voor de noodzakelijkheid, toen alle strijd rondom hem geëindigd was.

Zoo eindigde met eene volslagene mislukking en totale nederlaag eene onderneming, die zoo schitterend was aangevangen, na een wederzijds met verbittering gevoerd gevecht, waarvan een overgroot aantal de jammerlijke slagoffers waren geworden; en de overigen als

gevangenen werden verzameld en voorloopig, de soldaten naar de Groote Kerk gebragt, en de Officieren naar de hoofdwacht op de Paradeplaats en in het daar naast staand koffijhuis, hetgeen welligt later aanleiding heeft gegeven tot het ongerijmde verzinsel, dat zij, al in den aanvang, zich meesters van de vest wanende, zich daarin en aan het spel begeven hadden, waarmede onledig zij door de Franschen overvallen en gevangen gemaakt zouden zijn. Inderdaad, de moed, dien zij allen zonder onderscheid hadden aan den dag gelegd, en die eenen beteren uitslag was waardig geweest, verdiende zulk eenen blaam niet. Zelfs hunne vijanden wisten dien naar waarde te schatten, en behandelden hen met die achting en onderscheiding, waarop zij, om hunne betoonde dapperheid, aanspraak maken mogten. Weldra, toen in den loop van den dag alles weder op eenen behoorlijken voet kwam en geregeld kon worden, hergaven zij hunne degens, en gingen verder op de vriendschappelijkste wijze met hen om, als wapenbroeders, dien zij het ongeluk dat hen trof zoo veel mogelijk door gezellig verkeer dragelijk zochten te maken en te verligten, totdat zij, ingevolge eene later gesloten overeenkomst, werden uitgewisseld.

Vissers zorgvolle toestand na den 8 maart

Een bange nacht was voor Bergen op Zooms ingezetenen voorbijgegaan, in welken, bij hetgeen er in de stad gebeurde, geen slaap de vermoeide oogleden sluiten kon. Onzekerheid over hetgeen er plaats had en den eindelijkken uitslag pijnigde de beangstigde gemoederen, en met schrik verbeidde men den morgenstond, die hieromtrent opheldering geven zou.

Eindelijk had het knetterende vuur van alle kanten opgehouden: de dag was reeds lang aangebroken, en men kon het wagen zijne woning te verlaten, en het tooneel te aanschouwen, dat de vesting, na zulk eene worsteling om haar bezit, thans opleverde.

Ontzettend was dat schouwspel voor het gevoelige hart van elk, die, niet aan de ijsselijkheden des oorlogs gewend, hetzelfde voor oogen had. Naauwelijks kon men zich door de straten begeven, waar de strijd had gewoed, en die nu in afzigtelijke bloedtooneelen herschapen waren. Aan stuk geslagen wapens, gebroken degens, gouden epauletten, kogels, patroonen en allerlei soort van krijgstuig, bedekte den met bloed geverwden grond, en daarbij de lijken der gevallenen en nog, in het bloed van vriend en vijand zich rondwentelende, ziertogende krijgslieden, die jammerlijk kermende lagen te sterven. Afschuw wekkend was het tafereel der koude onverschilligheid en roofzucht, waarmede hier en ginds de Franschen bezig waren de nog warme lijken uit te schudden, om zich de bij dezelve voorhanden voorwerpen van waarde toe te eigenen. De gewoonte heeft hen voor dergelijke schouwtooneelen ongevoelig gemaakt; het is het lot des oorlogs, dat ook waarschijnlijk eenmaal hun ten deele zal vallen, en thans spreekt de hebzucht alleen, om zoo veel mogelijk buit te maken, zoodat men zelfs de laatste kleedingstukken der verslagenen niet ontziet.

In eenen allerdeerniswaardigen staat zijn de gevangenen, die men van alle zijden bijeen brengt: uitgeput van vermoeyenis na de krachtinspanning, welke de doorgestreden nacht had gevergd, zijn zij geheel en al met slijk bemorscht of met bloed bevlekt, en wekken het innigste medelijden met hunnen beklagenswaardigen toestand, terwijl menigeen hunner met gefronsde blikken rondom zich staart, en met weêrzin den wrok en spijt verbergt van zich zoodanig nu in eene vesting te bevinden, waarin men zich geveleid had thans als overwinnaars, door de jubelkreten der verlostte inwoners te worden begroet, en met dankbare vreugde over de gewenschte uitredding gastvrij en feestelijk te worden onthaald.

In het rond zien zij de sporen dier dapperheid, waarop zij trotsch mogen zijn, hoezeer zij er de beoogde vruchten niet van plukken mogten, maar tegelijkertijd ook zoo menigen vriend en wapenbroeder, met wien zij in duizende gevaren hebben gedeeld, thans zielloos, uitgeschud en mishandeld, ter neder liggen.

Doch weldra worden de noodige maatregelen verordend en in het werk gesteld, om het afschuwelijke van dit schouwtooneel te verminderen. Nog is het garnizoen onder de wapenen, om overal de orde te herstellen, en meer en meer worden de straten ook woeliger, door de belangstellende ingezetenen, die verlangende zijn de bijzonderheden te vernemen van den akeligen nacht, dien zij in onrust doorbragten, en die zoo menigeen had gehoopt door eenen blijden morgen te zullen vervangen zien.

In stede van nu zich aan een ongeveinsd vreugdgevoel te kunnen overgeven, wordt er menigeen geprest, om de lijken, waarmede de straten bedekt liggen, te helpen wegdragen, ofschoon derzelver aantal weldra, ter meerdere bespoediging, van karren doet gebruik maken. Al vroegtijdig vernam Visser den ongelukkigen uitslag der in den beginne zoo goed geslaagde onderneming, en de geheele nederlaag der Engelschen. Die mare schokte hem geweldig, en deed hem in den

eersten oogenblik in diepe gepeinzen verzinken: geheel en al verijddeld was nu het schoone plan, waarop hij zoo vast had gebouwd, van welks gelukkige slaging hij zich zoo veel genoegelijks had voor gesteld, en dat hij reeds verwezenlijkt had mogen achten.

Den gehaten Franschen door het verlies eener zoo belangrijke vesting, een gevoeligen neep toe te brengen, de stad zijner inwoning van vreemde overheersching vrij te maken en vroeger in het genot te doen deelen der vrijheid en onafhankelijkheid, die nu geheel het overige Vaderland reeds genoot, was het doel geweest, dat hem zoo bekoorlijk toelachte, en waarvoor hij, bij het zekere der waarschijnlijke uitkomst, zijn eigen leven had in de waagschaal gesteld, en daarmede het welzijn van die allen, welke het dierbaarste waren aan zijn hart; en thans. . . . waren alle zijne vooruitzigten opeens in den donkersten nacht verdwenen; zijn geheele plan was verijddeld, de bevrijding zijner woonplaats nog verder dan tevoren verschoven, en hij-zelf. . . . dat besepte hij, verkeerde in het hoogste gevaar, daar al spoedig zijne medewerking aan het gebeurde door zoo velen, die hem hadden gezien, of alligt door een enkel onbedacht woord van hen, die er bewust van waren, zou worden gekend en algemeen verbreid. Zijn leven was verbeurd: elk oogenblik kon het minste toeval hem in de magt stellen van gevloekte vijanden, die er op vlamden, om hem te doen vallen en wier wraak er zich op mogt spitsen, om zijne laatste martelingen duurzamer te maken, maar bij welken hij geene zachtere inspraak vooronderstellen kon, die hem op eenige verschooning, de minste zachtere behandeling, mogt doen rekenen.

Naar zijn gezin, waarnaar hij zoo hartelijk verlangde, zich daarom nu te begeven, was zich den dood onvermijdelijk in de kaken te werpen, en de zucht tot levensbehoud sprak niet minder sterk in zijn binnenste, als het vurig verlangen om hen, die hem zoo dierbaar waren, niet in zijn lot mede te slepen, maar er geheel en al van vrij te waren.

Zijne tegenwoordigheid van geest verliet hem ook in deze benaauwde oogenblikken niet, en dat te minder, daar hij, den aard en gemoedsgesteldheid van anderen zoo geheel en al naar zijne eigene in borst berekenende, er niet aan twijfelt, of gewillig zullen zijne vrienden in den toestand van het dreigendste levensgevaar, waarin hij zich thans bevindt, alles ter zijner hulpe aanwenden, en zich voor hem met onvermoeiden ijver in de bresse stellen.

Hierop aanvankelijk gerust vertrouwende en het overige der Voorzienigheid aanbevelende, vertoeft hij niet lang in de armelijke woning der beide vrouwen, die hem tot eerste schuilplaats heeft verstrekt, maar na zijnen warmen hartelijken dank voor de welwillende hem bewezene zorg, verlaat hij die spoedig, om zich onmiddellijk naar een diergenen te begeven, die bij hem als een ijverig aanhanger van het Huis van Oranje bekend stond, en die geen der minsten geweest was in de zamenzwering ter bevrijding van Bergen op Zoom in den beginne door hem, vóór zijne op zich zelve staande poging, gesmeed. Met een onbeschroomd zelfvertrouwen verlaat hij de stille woning en wankelt de straat op, waar, nu het heldere daglicht hem bestraalt, gedurig aan bekende gelaatstrekken hem ontmoeten en van oogenblik tot oogenblik het gewoel levendiger wordt. In den toestand, waarin hij zich bevindt, die zoo oogenblikkelijk aan elken vreemden blik zijne medewerking aan het nachtelijke tooneel moet verraden en hem aan een onvermijdelijk verderf blootstellen, waagt hij het niet iemand aan te spreken, en ook ieder, die hij ontmoet, is zoo geheel vol met het dien nacht gebeurde, dat hij op geene bijzonderheden acht geeft of naauwlettend hem gade slaat. Met versnelde schreden bereikt hij daarom al ras de woning diens vriends, aan wien hij zich geheel en al wil toevertrouwen, en openbaart dien met gul vertrouwen en openhartigheid de verlegenheid, waarin hij zich in dezen oogenblik bevindt, de zorg tot zelfbehoud, die hem drijft, en eindigt met de betuiging van zijne zekere overtuiging, dat hij zich nu gered vindt, daar

hij er niet aan twifelen mag, of bij hem zal hij alle hulp en eene veilige schuilplaats vinden.

De brave man beoordeelde het hart van anderen naar dat van hem-zelfen: hij, die nooit geen gevaar ontzag, waar het er op aan kwam, om voor een ander, die zich in nood bevond, al ware hij hem ook geheel vreemd, in de bres te springen en er zich-zelfen voor aan gevaren bloot te stellen, hij kon zich geen ander denkbeeld vormen, of zijn eerste aanzoek zou genoegzaam zijn, om hem dadelijk ingang en veiligheid te bezorgen, terwijl hij dan het verdere vertrouwend van een hooger bestuur wilde afwachten. Hoe bevreemdend staarde hij daarom hem aan, dien hij onder al zijne bekenden in dit opzigt de voorkeur gegeven en het meest vertrouwd had, toen deze met zichtbare verlegenheid hem toevoegde: “Gij kunt toch niet van mij vergen, dat ik mij zelfen en mijn gezin te uwen behoefte aan een gewis verderf zal blootstellen. Neen, daar kan ik niet toe overgaan. Uw toestand deert mij, maar ik zie de gevolgen in, en niemand kan mij ten kwade duiden, dat ik mijn eigen belang niet roekeloos in de waagschaal stelle. Ik kan daarom, hoezeer het mij spijt, aan uw verzoek niet voldoen”.

Als aan den grond genageld door ontsteltenis, hoorde Visser hem aan. Diep besepte hij bij deze woorden den hopeloozen toestand, waarin hij verkeerde; het gevaar, waarin van dezen oogenblik af zijn leven zweefde, en de vernietiging der vaste hoop, waarmede hij zich herwaarts had begeven, trof hem te zeer, om voor het oogenblik hem de kracht te verleenen om een ander besluit op te vatten.

Zelf had hij in een tegenovergesteld geval nooit zoo kunnen handelen; bejegende hem op die wijze de man, tot wien hij zich in zijnen gevaarvollen toestand begrepen had, het veiligst te kunnen en moeten wenden, wat had hij dan van de overigen te wachten, zal niet elke vernieuwde poging nog meer hem in gevaar brengen van de prooi te

zullen worden van de wraaklust zijner vijanden, zoodra zij genoegzaam weder tot rust zullen gekomen zijn om daaraan bot te vieren.

In doffe gevoelloosheid staart hij hem aan en zegt eindelijk met koele bedaardheid: "Gij hebt gelijk, dat ontveins ik niet. Ik heb in drift en de verlegenheid, waarin ik mij bevind, zoo ver niet gedacht. Maar mijne wond veroorzaakt mij eene hevige ondragelijke pijn; zij moet noodzakelijk worden verbonden, en daar ik met dien doorschoten hoed en van kogels doorboorden jas mij niet op straat vertoonen kan, zonder alle achterdocht op te wekken en den dood als 't ware in den mond te loopen, zult gij mij verpligten door in dit een en ander te voorzien, en ik beloof u alsdan zoo spoedig uwe woning te zullen verlaten, alsof ik duchtte dat de grond mij daarin verzwelgen zou".

Met vele verontschuldigungen werd aan dit billijk verzoek, hetgeen zoo dringend door de omstandigheden werd gevorderd, voldaan, en de van hulp en raad verstoken man bevond zich weders onder den vrijen hemel. Onzeker werwaarts nu zijne schreden te rigten, in diep gepeins over zijnen benarden toestand, en wezenloos voor zich uit starende, dwaalt hij half bewusteloos en zonder eenig bepaald doel voort, terwijl hij zijne bliken met eene koude huivering afwendt van elk tooneel, dat zich aan hem voordoet en de bloedige getuigen oplevert van de afgrijselijkheden, die in den vorigen nacht hebben plaats gegrepen. Menigvuldig doen zich deze voor op den weg, dien het toeval hem doet inslaan, daar hij nog geen plan heeft, waarheen hij zich eigenlijk begeven wil, en alleen dit hem vast en duidelijk voor oogen zweeft, dat hij in geen geval naar zijne eigene woning gaan kan, om in den schoot van zijn gezin troost en opbeuring te zoeken.

Maar waarheen nu ? - het is hem-zelfen een raadsel; onwillekeurig gaat hij voort, onverschillig wordt het hem, wat hem verder zal bejegenen: eene doffe vertwijfeling maakt zich van hem meester, en gewis had hij koel zijn lot afgewacht, indien men onverhoeds hem gegrepen en ter slagbank had gevoerd. Onverwacht grijpt hem een

bekende, de Koster der Groote Kerk, bij de hand, die na weinige woorden al spoedig bespeurt, hoe hij in eenen ongewonen aan wanhoop grenzenden toestand verkeert. Hij neemt hem daarom met zich, en Visser volgt als werktuiglijk zijnen geleider naar diens woning, aan den voet der afhellende Antwerpsche of Hoogstraat ³²⁾ gelegen, waar het geheele gezin zich beijvert om hem weder tot zich zelve te brengen. Meer tot zich zelve gekomen, had hij omtrent een half uur hier vertoefd, toen er luid aan de schel getrokken werd en een oogenblik daarna de bevelhebber der in Bergen op Zoom gevestigde Gens-d'armes binnen treedt. Geen wonder, dat in zijnen toestand Visser geen ander vermoeden koesteren kan, dan dat dit bezoek hem geldt, en onverschrokken gaat hij hem daarom dadelijk tegemoet, niet willens tot eenige tegenweer, die nu volstrekt nutteloos zijn zou. “Heb ik de eer met den Koster van de Kerk te spreken?” vraagt de Franschman; hetgeen natuurlijk ontkennend wordt beantwoord, doch waarop de ermede bij tegenwoordige Koster zich te kennen geeft. “Hier is eene order van den Gouverneur voor u”, vervolgt de Officier, terwijl hij hem een verzegelden brief ter hand stelt. De Koster breekt denzelfden open, doch de onduidelijkheid van het schrift, gevoegd bij de verwarring, waarin hij zich bevond, verhinderen hem den zelve te lezen, waarom hij die dienst van Visser verzoekt, welke bedaard den brief ter voldoening - hiervan aanneemt, ofschoon het als zeker achtende, dat het schrijven des Gouverneurs alleen hem-zelve gelden zou. Hij las echter het volgende:

Mijn Heer!

Gij zult zorg hebben te dragen, dat onmiddellijk na ontvangst dezes, de ingang der Kerk, met het toezigt waarover gij belast zijt, aan de

---

³²⁾ Kennelijk werd de hele route over het bastion Antwerpen naar buiten stad als Antwerpsestraat aangeduid. Dat is nu: Hoogstraat – Lindebaan – Coehoornstraat.

zijde van het Kerkhof ontsloten worde, opdat wij onze gevangenen aldaar herbergen. De Gouverneur der vesting Bergen op Zoom, Bizannet

“Aan het bevel van den Heer Gouverneur zal dadelijk worden voldaan”, zegt de Koster, die ook oogenblikkelijk daartoe vertrekt. Nu is Visser met den Gendarme-Officier alleen, die, belast om de gevangenen in te wachten, een gesprek met hem aanving, dat wel over niets anders loopen kon, dan hetgeen er des nachts was gebeurd, en zijne vreugde over den gelukkigen afloop van zaken ademde. Een onaangenamer onderhoud kon Visser wel niet hebben gehad, die gedwongen was zijne ware gevoelens te verbergen en schijnbaar in te stemmen met iets, dat zoo geheel streed met zijne beginselen en de wenschen van zijn hart, ter wijl hij half in twijfel verkeerde, of ook de ander eenig vermoeden had opgevat, en dit gesprek dienen moest, om hem op den toets te stellen. Doch eerst later in den loop van den dag werd het ruchtbaar, aan wiens medewerking men, die onderneming te danken had, en in het minst dacht er de vurige Franschman in dezen oogenblik niet aan, dat hij thans den hoofd-aanlegger er van voor zich had.

De aankomst van eenige gevangenen, waarbij zijne tegenwoordigheid werd vereischt, deed dit onderhoud afbreken, welks voortzetting Visser meer en meer lastig werd. Hij plaatste zich nu voor het op de straat uitziende venster en liet hier zijnen blik weiden over eene ruimte, die hem met ontzetting vervulde, daar door de hier plaats gehad hebbende hevige kamp de grond nog geheel en al met dooden was bedekt, op welken de roofzucht der Franschen nu bevrediging zocht.

Het vertrek stond inmiddels open, en strekte gedurig ten oponthoud van gaande en komende Engelschen en de hun bewakende Franschen, zoo dat het meer het voorkomen had van het vertrek eener caserne, dan van eene ordenlijke burgerwoning.

Met bijzondere oplettendheid beschouwt hem een der gevangenen, en geeft hem dadelijk te kennen, dat hij in hem den leidsman der Engelsche troepen herkent.

“O no, o no!” roept Visser hem toe, doch de ander laat zich dit niet ontkennen. “O yes!”, zegt hij; “I know, I know “, en is te zeker van zijne zaak, om eenige tegenwerping langer te kunnen dulden.

Visser beschouwt hem nu met meerdere opmerkzaamheid, en herkent in hem een der genen, die den vorigen avond, bij het vertrek van Steenberg, zijn escorte hadden uitgemaakt. Dwaasheid zou het dus zijn geweest, langer iets te ontveinzen, waaraan de ander niet behoefde te twijfelen. Aan den nooddrang toegevend, erkende hij daarom de waarheid, doch verzocht hem voor zijne veiligheid te verzwijgen, dat hij hem kende, en in welke betrekking hij hem had ontmoet, hetgeen de ander gaarne beloofde, die inmiddels over het vuur eenig vleesch braadde, waarvan hij zijnen gewezen gids mede een stuk aanbood, welke het, om hem genoeg te geven, wel aanvaardde, maar zich niet in staat bevond iets er van te nuttigen.

Andermaal plaatste zich Visser nu weer voor het venster, en bleef den onophoudelijken aanvoer van gevangenen aanschouwen, die hier nu plaats had. Omstreeks een kwartier uurs had hij op die wijze er vertoefd, toen zijn blik meer bepaald op iemand bleef rusten, die onafgewend hem aanstaarde, en daardoor ook zijne opmerkzaamheid opwekte. Weinige oogenblikken zijn er echter noodig, om hem den tweeden Luitenant te doen herkennen, dien hij het allereerst, na Bergen op Zoom verlaten te hebben, te Halteren had ontmoet. Spoedig is deze bij hem in het vertrek, en sprakeloos drukken zij elkander de hand, terwijl de tranen, die huns ondanks in hunne oogen glinsteren, getuigen van het smartelijk gevoel, dat hunne borst vervult. “In welke omstandigheden hervind ik u hier?” ving de Brit eindelijk aan, en was spoedig onderrigt van den beklemden toestand, waarin zijn vriend verkeerde, die hier niet blijven kon, en met elken voetstap,

wanneer hij zich verwijderde, zijn leven bedreigd zag, zoodra men met den toedragt der zaken zou bekend zijn, hetgeen elk oogenblik het geval zijn kon; terwijl hij, verwijderd van zijn gezin, echter in de onmogelijkheid was om zich derwaarts te be geven, zoodat hij nu nog geheel radeloos niet wist, wat in zijne moeilijke omstandigheid aan te vangen.

“Wacht mij dan hier, en ik keer binnen weinige oogenblikken bij u terug”, herneemt de Luitenant, na eenig nadenken, “ik zal u een onzer uniformen bezorgen, dan zal het u gemakkelijk vallen u onder de gevangenen te mengen, daardoor alle nasporing naar uwe persoon te verijdelen, en het vermoeden doen ontstaan, dat gij, insgelijks bij deze onderneming zijt omgekomen. Later moet er toch op eene of andere wijze eene uitwisseling plaats grijpen, en alligt herkrijgt gij als dan ook uwe vrijheid en komt op eene geschikte manier in veiligheid buiten de magt uwer vijanden”.

Illings verwijderd zich de Officier, en plaatst zich Visser weder voor het venster, waar hij de edelmoedige pogingen van zijnen vriend, een jongeling van omtrent twee en twintig jaren, gadeslaat. Weinig vermoedt deze, dat de dienst die hij hier zoo bereidvaardig eenen vreemdeling gaat bewijzen, voor hem zelve zoo noodlottig zijn zal, en de laatste bezigheid worden, die hij op deze wereld verrigt. Terwijl hij neder bukkende zich onledig houdt met het ziellooze ligchaam van eenen zijner gesneuvelde landgenooten van den uniformrok te ontdoen, hetgeen, daar het lijk reeds verstijfd is, hem niet dadelijk gelukt, maar eenige inspanning vordert, legt, op slechts weinige schreden afstands, een Fransch Marinier zijn roer op den edelmoedigen Brit aan, en doet hem op het lijk van zijnen krijgsmakker neder storten, en onmiddellijk toeschietende, verbrijzelt hij hem het hoofd met de kolf van zijn geweer, en werpt zich dadelijk op hem, om hem uit te plunderen.

Met ontzetting staart Visser dit bedrijf aan, dat hem huiverig voor zulk eene koele moord- en roofzucht doet terug deinzen, en wendt zijnen blik ter zijde, nu de onmenselijke moordenaar het lijk des ongelukkigen gaat uitschudden.

Reeds had hij zich met het uitzigt op redding, dat hem geopend werd, geveleid; en opeens is hem dit weder onherstelbaar ontrukkt, en de laatste vonk van hoop uitgedoofd. Bevende van ontroering over het gruwzame feit, dat voor zijne oogen wordt gepleegd, laat hij zijne oogen elders weiden, en ziet eene vrouw, die als in verbijstering op dit bloedig moordtoneel rondwaalt, en het eene lijk voor het ander na omkeert en angstvallig beschouwt, of zij op het nog kenbaar gelaat de wezenstrekken van een haar dierbaar voorwerp hervinden zou. Haar te zien en in haar zijne eigene hem teeder minnende echtgenoot te herkennen, die hemzelve onder de dooden opspoort, is voor hem het werk van een enkel oogenblik, maar ook dit is te veel voor zijn overkropt gemoed, dat door zoo vele aandoeningen in zoo korten tijd was geschokt geworden. Spreken kan hij niet, maar met eenen enkelen kreet zijgt hij in onmagt ter neder.

Verschrikt over dit toeval, dat zij aan de gemoedsbewegingen, die hem sedert den vorigen avond hebben geschokt, toeschrijven, doch waarvan zij de onmiddellijke aanleidende oorzaak niet bevroeden, ijlen de huisgenooten toe, en stellen al wat mogelijk is te werk, om hem weder tot zich zelve te brengen. Te hevig heeft hem echter het onverwachte schouwspel getroffen, dan dat hun dit spoedig gelukken kan.

Eindelijk toch opent hij de oogen: zijne bewustheid keert allengs weder, en terwijl aan zijne lippen nog slechts met moeite de woorden: "Mijne vrouw! mijne vrouw!" ontglippen, strekt hij met drift zijne regterhand naar het venster uit, en wekt daardoor de opmerkzaamheid zijner vrienden, die nu ook zijne echtgenoot nog in haar treurig bedrijf bezig zien, waarbij zij door eenige gevoellooze

Franschen wordt beschimpt en uitgejouwd. Thans begrijpen zij de oorzaak zijner geweldige ontroering: men spoedt naar buiten, stelt haar zoo veel mogelijk gerust, en bereidt haar langzamerhand voor, om den echtgenoot, dien zij voor deze wereld reeds verloren waant, te ontmoeten.

Eindelijk brengt men haar bij hem, en, met een de hoogste zielontroering teekenend gelaat, snelt zij, zoodra zij hem levend ontwaart, dien zij reeds in het rijk der dooden had gezocht, naar hem toe, en zijgt, nu zelve schier levenloos, onder den gillenden uitroep: "O God! O God!" aan zijne borst.

Door welke gemoedsaandoeningen evenwel beiden ook worden geschokt, gedoogen de omstandigheden, waarin zij verkeerden, niet, dat dit tooneel lang worde gerekt. Een vloed van tranen, door het weemoedigst gevoel ontsprongen, besproeit onophoudelijk hare wangen: doch zich eenigzins herstellende, vraagt zij beangstigd haren man, wat nu aan te vangen. Met hartelijke deelneming doet hij eerst vlugtig onderzoek naar den welstand zijner kinderen, en hieromtrent gerustgesteld, vervolgt hij:

"Bijaldien ik hedenavond het geluk nog heb van in leven en in vrijheid te zijn, hetgeen ik u echter niet mag verheelen, dat zeer onzeker is, zorg dan, dat ik mij naar eene zoo veel mogelijk veilige schuilplaats begeven kan. Nu is het hoogst ongeraden dat gij hier lang vertoeft. Draag alle zorg voor onze lievelingen: deel hun eens in later tijd het ongeluk mede van hunnen vader, wiens hart ook in deze oogenblikken niet ophoudt om even vurig te kloppen voor zijn geliefd Vaderland, en den Vorstelijken stam, dien het heeft mogen herwinnen. Vergeef mij, lieve vrouw! het veelvuldige leed en de grievende angst, die ik u in deze weinige dagen heb doen onder gaan en wees verzekerd, dat, wanneer het scheiden uit dit leven mij smartelijk zal vallen, zulks grootendeels zijn zal, om dat ik als dan eerst den mannelijken leeftijd zal hebben bereikt, is evenwel mijne taak hier beneden volbragt. Het

leven heeft voor mij geene waarde meer en ik heb niets meer van hetzelfde te wachten. Vaarwel, mijne geliefde gade! Dierbare, teederbeminde vrouw! Vaarwel! Al ware het ook voor eeuwig!” Met moeite rukt zij zich van hem los, doch de noodzakelijkheid gebiedt, en als in eene soort van zinsbedwelmeling verlaat zij met waggelende schreden haren hervonden echtgenoot en des Kusters woning. Op straat gekomen herneemt echter haar geest de gewone kalmte weder. Wel zweeft haar als een droom de ontmoeting met haren man voor den geest, maar onophoudelijk klinken zijne woorden haar in de ooren: “Indien ik hedenavond nog leef, zoo bezorg mij alsdan eene veilige schuilplaats”.

Zoo bereikt zij eindelijk hare woning weder, en zij gevoelt de behoefte om haar dankbaar hart te ontlasten, alvorens zij aan verdere bezigheden zich overgeeft. Zij roept hare kinderen bijeen, begeeft zich met hen in eene binnenkamer en, na dezelve zorgvuldig te hebben gesloten, zegt zij op eenen plegtigen toon, welke zelfs op die kleinen eenen diepen indruk maakte, welke al het gewigt dier woorden niet bevroedden:

“Kinderen! ik heb uwen vader gezien: hij leeft! Ja, - vervolgde zij met aandoening, en hare gevouwen handen ten hemel heffende – “hij leeft, en zulks dank ik U, mijn God en Vader! die Uwe beschermende hand over hem had uitgestrekt. Komt, kinderen! Buigen wij ons voor den troon des Almagtigen, en brengen wij Hem het offer onzer erkentelijkheid”.

En nu smeekte zij Hem vurig om vergiffenis voor het weinige vertrouwen, dat zij in Zijne goedheid had gesteld, en dankte haren Hemelschen Vader voor zijne liefderijke bescherming en vaderlijke zorg, zoo blijkbaar weder in dezen gevaarvollen nacht, op zoodanig eene wijze, als ware nu alle gevaar geweken, en bleef haar geene zorg meer over.

Spoedig echter hoorde zij in den loop van den dag van dezen en genen, dat men ten huize des Kusters haren man gezien en gesproken had, en besepte nu ten volle, in welk een levensgevaar hij alsnog verkeerde, zoodra de Franschen nadere omstandigheden van zijne medewerking vernamen, of dezelve slechts vermoedden; daar aan deze, bij zijne afwezigheid uit de vest, gedurende de laatste dagen, wel niet te twifelen viel, en het niet missen kon, of dit moest door geheel Bergen op Zoom spoedig algemeen worden verbreid.

Allengs neigde de zon ter Westerkimmen, die heden zulk een bloedig tooneel binnen Bergen op Zooms wallen had beschenen, en de schemering van den avond zou weldra den dag vervangen, op welken deszelfs ingezetenen allerwegen de afzigtelijkste tafereelen van roof en bloeddorst, die gewoonlijk de jammeren van den vernielenden krijg voltooijen, had den voor oogen gehad.

Intusschen was natuurlijk die dag niet in stille rust binnen de vest doorgebracht. Een levendig gewoel had voortdurend op de straten geheerscht. In onderscheidene rigtingen waren onophoudelijk de krijgslieden der bezetting in de weer en doorkruisten dezelve, ter vervoer der dooden en gekwetsten, of van de gevangenen, die in de Groote Kerk werden bijeen gebracht, en wier aantal de sterkte der Bezetting, zoo al niet overtrof, ten minsten evenaarde; waarom stukken geschut, met schroot geladen, voor den hoofdingang der kerk werden geplaatst, om alle oproerige bewegingen, die nog van de schromelijkste gevolgen zijn konden, in den aanvang reeds te stuiten. Alles was in eene drukke beweging, en ook de ingezetenen dwaalden verstrooid rond, om de bijzonderheden van het in den nacht voorgevallene op te zamelen; of stonden in kleine groepen bijeen, om zich met elkander over die onvoorziene en zulk eenen jammerlijken nasleep hebbende gebeurtenis te onderhouden, doch ook deze groepen verstrooiden zich van lieverlede, en elk keerde huiswaards,

om den zijnen mede te deelen, wat hem van het belangrijke nieuws des dags was bekend geworden, en in den kring van zijn gezin of zijner vertrouwde vrienden daarover vrijelijk zich te uiten.

Ook Visser's echtgenoot zag dien dag allengs ten avond snellen, en..... hoeveel had dezelve haar niet reeds gekost. Hoeveel zorg lag niet op hare schouderen, toen zij haren echtgenoot verliet, en hoe gevaarvol was de op haar rustende taak, om eene veilige schuilplaats voor hem te vinden, daar hij noodwendig van verblijf veranderen moest, en allermint in zijne eigene woning mogt binnenkeeren. Hoe ligt kon zij daarbij zich vergissen in den vriend of bekende, wien zij, om van zijne veiligheid zeker te zijn, haar gevaarlijk geheim moest toevertrouwen en daarbij al wat haar dierbaar was in de waagschaal stellen. Bij eene enkele onvoorzigtige uitlating zou zij - zelve den haar zoo dierbaren man verraden en hem ter slagbank voeren, want bij de minste bekendheid met het gebeurde zouden de Franschen - hiervan mogt zij zich wel vooraf verzekerd houden - geene poging sparen, om hem in handen te krijgen, en aan hunne - in waarheid in hunne betrekking zeer natuurlijke en zelfs door de omstandigheden te billijken - wraakzucht op te offeren, ten einde van eene dergelijke poging een elk der ingezetenen, buitendien altijd door hen gewantrouwd, af te schrikken. Zelve zou zij dus alligt door eene te gulle vertrouwelijkheid haren echtgenoot den dood kunnen tegemoet voeren, en aan de andere zijde hoe ligt kon niet de menschevriend, die ten behoeve van eenen zijner natuurgenooten, om dien te redden, zich aanvankelijk wilde in de waagschaal stellen, later door de bedreigingen der Franschen, die natuurlijk om hem meester te worden te wachten waren, worden verschrikt, en, ten einde zelf een vreesselijk lot bij de zoo mogelijke ontdekking te ontgaan, voor het gevaarvolle der opgenomene taak terugdeinzen, en, tot eigen behoud en dat der zijnen, zich zijns ondanks gedrongen gevoelen den fel belaagden man

aan de woede zijner vervolgers ter prooije te geven. Of, hoe ligtelijk kon zij er in slagen om hem eene toevlugt te bezorgen, waar men met de meeste goedwilligheid en hartelijkheid hem zou opnemen en verplegen, maar die schuilplaats zelve niet genoegzaam aan het doel beantwoorden, en de vlugteling daardoor bedreigd worden van niet alleen zelf spoedig gevaar te loopen van ontdekt te worden, maar nog anderen, ten prijs van hunnen bijstand, in het verderf mede te slepen. Dat alles zweefde onophoudelijk haar voor den geest en deed haar den bangen, zoo ras ten einde snellenden, dag in rusteloozen angst doorbrengen. De haar opgelegde taak was der zwakke vrouw te zwaar, en ten volle gevoelde zij al het gewigt ervan. Indien zij minder haren echtgenoot had bemind, niet al te zeer met hart en ziel aan hen was verkleefd geweest, en daardoor te zeer was gedrongen geworden, alles zorgvuldig te wikken en wegen, alvorens zij tot eenig vast besluit kwam, dan ware het haar gemakkelijk gevallen, om bij dezen of genen bekende de kans ter zijner voorloopige redding te wagen, en bij teleurstelling zich tot een ander te vervoegen; maar thans . . . . Bij hare klimmende bezorgdheid viel haar dit ten uiterste moeilijk. Reeds menigmaal had zij zich al op weg begeven, om hare zwaarwigtige taak te vervullen, en dikwerf weder, tot voor de deur des genen gekomen, wien zij zich daartoe had uitgekozen, keerde zij dralende weder terug, daar bij eenig nadenken haar een of ander voor den geest kwam, dat haar deed aarzelen en weder besluiteloos maakte, terwijl te midden van al deze bezwaren en overpeinzingen, onophoudelijk de vrees haar hart beklemde, dat welligt haar echtgenoot reeds gevat en aan de wraak zijner vervolgers zou zijn prijs gegeven.

Eindelijk, terwijl de vallende avond al meer en meer zijnen sluijer over de stad begint uit te spreiden, en zij nog tot geen bepaald besluit gekomen is, beseft zij, dat het meer dan tijd wordt, en spoedt zij zich ijlings tot eenen vriend van haren man, tot wien zij zich reeds

meermalen had willen wenden: zij deelt hem in de dringendste bewoordingen haren toestand mede, en haar vertrouwen op hem ter redding van haren echtgenoot; doch ... .. zij ontvangt een weigerend antwoord, en verlaat zijne woning, door de eerste teleurstelling nog meer dan te voren ter neder geslagen.

Opeens schiet haar nu zekere Weduwe M..... voor den geest; eene vrouw, die weleer menigwerf zich in nood tot haar als eene vriendin niet vruchteloos had gewend, en daarvoor bij elke gelegenheid hare warme erkentelijkheid betuigde. Thans was het oogenblik daar, dat zij die door daden betoonen kon, en zij begeeft zich dadelijk naar hare woning, deelt haar onbewimpeld den nood mede, die haar derwaards voert, waagt de belangrijke bede, die haar zoo zeer ter harte gaat, en . . . . God dank! zij vindt thans een gunstig gehoor, en heeft eene schuilplaats voor den beminden echtgenoot gevonden.

De weduwe beseft ten volle, aan welk een gevaar zij zich-zelve blootstelt, maar niet minder, in welk eenen angst hare vriendin verkeert, en zij kan nu vroeger bewezene diensten vergelden, waarom zij geen oogenblik aarzelt, om, met terzijde stelling van alle eigen bezwaar, aan het tot haar gerigte verlangen hare toestemming te geven.

Visser was deze vrouw nooit zeer genegen geweest, en had, hoezeer hij haar zulks nooit had doen blijken, altijd eenen geheimen tegenzin tegen haar gevoeld; misschien wel was zulks geheel ten onregte, daar zij algemeen als eene zeer brave vrouw bekend stond. In zorgvolle verwachting was nu de dag voor hem verstreken: menigeen zijner bekenden had hij gezien en enkelen zelfs gesproken, maar in den toestand, waarin hij verkeerde, kon hij niet veel lust tot eenig onderhoud met iemand hebben, daar hij elk oogenblik vreezen moest welligt zijne vrijheid te zullen verliezen, doch hetzij zijne deelneming aan den aanval nog niet algemeen genoeg bekend was, hetzij de

menigvuldige drokten, waar in de Franschen dien dag verkeerden, er de oorzaak van waren, men liet hem geheel ongemoeid, en hij was nog ongehinderd en in volle vrijheid, toen hem de volgende regelen van zijne vrouw werden ter hand gesteld.

Beminde echtgenoot!

Het gevaar is dringende, de nood dwingt. Zet nu zoo mogelijk uwen afkeer jegens vrouw M. ter zijde. Ik bemin u te zeer, en uw leven is mij te dierbaar, dan dat ik mijn geheim aan iemand zou mededeelen, van wier trouw ik mij niet ten volle verzekerd hield.

Begeef u daarom, zoo gij nog kunt, tot haar: ik blijf u borg voor hare braafheid, en tevens dat gij in liefde zult worden ontvangen.

Uwe Vrouw, - Ga. H. . . .

Wel niet ten volle behaagde het Visser, dat juist daar zijn oponthoud zou moeten zijn, maar er was hier geen tijd van beraad: hem bleef geene andere keuze over; op ontvangst van dit biljet spoedde hij zich daarom schielijk voort, en nam zijnen intrek bij de weduwe, waar hij een afzonderlijk klein vertrek voor hem in gereedheid gebragt vond.

In den morgenstond van dien zelfden dag was ook de Sergeant August weêr naar zijn kwartier teruggekeerd. Nog wrevelig, derwijl men hem daar geen gehoor had verleend, toen hij des nachts zijn eigen leven voor de veiligheid van het gezin had in de bresse gesteld, stapt hij koel en zwijgende in zijn vertrek, en ziet ..... eenige Engelschen, die bezig zijn hunnen gewonden landgenoot in eenen deken te wikkelen, ten einde hem op die wijze naar het Hospitaal te vervoeren. Naauwelijks heeft hij zijne blikken op dit tooneel geslagen, en bespeurt hij zijn bed, geheel drijvende in het bloed diens ongelukkigen, of eene onzinnige woede maakt zich van hem meester. Als razende schiet hij er op toe, en met de woorden: "Ha, gevloekte hond! was het dan om u, dat de deur dezer woning voor mij gesloten gehouden wierd!" stoot hij met

zijn bajonet door den deken heen, hetgeen den lijder weer in een hartverscheurend gekerm doet uitbarsten, dat met een schaterend gejuich door de kameraden van August wordt beantwoord.

Dat zijn de onzalige vruchten van den krijg, dat de gewoonte aan moord- en bloedtooneelen den mensch tot eenen duivel vormt voor zijnen evenmensch, en in zijnen boezem elk zacht gevoel wordt verstikt, en elke vonk van menschelijkheid uitgedoofd.

De Engelschen moeten zich die handelwijze laten welgevalen, en zich vergenoegen met hunnen gewonden, en in zijnen weerloozen staat nu nog zoo mishandelden, wapenbroeder weg te dragen: zij verlaten met hem de woning, waarin men sedert nooit meer iets van hem vernomen heeft.

Van dien oogenblik af was August geheel van gedrag veranderd, en betoonde de onverdragelijkste gruwzaamheid jegens het gezin, dat tevoren in hem altijd eenen steun gevonden had. Zoo vriendelijk, minzaam en bereidvaardig ter bescherming van het zelve hij zich voormaals gedroeg, zoo ruw en onbescheiden werd hij nu, en liet daarin den baldadigsten verre achter zich; hetgeen niet verminderde, toen hem bekend werd, welk een werkdadig aandeel zijn huiswaard in de overrompeling der Engelschen had gehad, ja dat zelfs tot eenen grenzenloozen haat oversloeg, toen, na de uitwisseling der gevangenen, eenige dagen later ook de schermmeester Latour zich weder bij hen vervoegde, en dadelijk bij zijne komst aan zijne makkers, hetgeen hem was wedervaren, mededeelde.

Daar het hoofd des gezins afwezig was en dit ook wel blijven zou, kozen de Franschen het huishoudelijk woonvertrek tot hun gewoon verblijf, namen er willekeurig bezit van en verdrongen dikwijls er de kinderen van hunne plaats. Telkens bragten zij nog anderen met zich derwaarts, voor welke dan insgelijks moest worden opgedischt. Zoo was dan ook de vrouw op zekeren avond genoodzaakt geweest een

zestal Franschen rondom haren disch te dulden, toen Latour binnentrad.

Het gesprek, dat tot nu toe slechts schertsende was gevoerd geworden, viel thans weldra in eenen meer ernstigen toon. Met meer en meer klimmende belangstelling werd Latour, die schier alleen het woord voerde, aangehoord, terwijl telkens vlamme blikken geslagen werden op de ongelukkige vrouw, die de mededeelingen van Latour in den grootsten zielsangst mede aanhoorde.

Dat men op eene schitterende wijze eene geduchte wraak zou nemen, dat de eene steen van het huis niet op den anderen zou blijven en men het gansche gezin onder deszelfs puinen zou begraven: - deze waren de bedreigingen, die men onder elkander uitstiet, en waaraan ook august op eene verregaande wijze en met den meesten ernst deelnam. Gelaten moest zij dit schijnbaar aanhooren, maar wie beschrijft de foltering, die zij inwendig leed, daar zij, voor het lot van haar geliefd kroost sidderende, en in eene reeds ver gevorderde zwangerschap, onder het verduren van zulken hoon en dergelijke bedreigingen, nog door geene tranen aan haren geprangden boezem lucht durfde verschaffen, terwijl haar hart bovendien werd beklemd door de voorstelling van het gevaar, waarin het leven van haren zoo zeer beminden echtgenoot verkeerde, met wiens onderstelden dood zij telkens den spot hoorde drijven en deze als een valsch voorgeven door August en zijne makkers hoorde uitkrijten.

Inmiddels was het er toch nu nog ver af, dat zij er zoo over dachten. Ook zij hechtten aan het algemeen omloopend gerucht, dat hij gesneuveld, en insgelijks uitgeschud, daardoor, zonder herkend te worden, met andere lijken was begraven geworden. Dit gerucht, eenmaal ingang gevonden hebbende, was door de vertrouwdste vrienden van Vissers echtgenoot opzettelijk nog meer verspreid geworden, en men verlangde zelfs van haar, dat zij, om aan hetzelfde nog meer kracht bij te zetten, den uiterlijken rouw zou aannemen;

doch zij weigerde dit volstandig, daar zij dit als eenen hoon en ondankbaarheid beschouwde jegens haren Goddelijken Beschermmer, wien zij zoo vaak, wanneer haar een eenzaam oogenblik buiten het bespiedend oog van vreemden geschonken werd, haren vurigen dank voor zijn behoud tot nog toe, betuigde, en Zijnen verderen bijstand afsmeekte.

Men kwam echter weldra de waarheid op het spoor, en dit had het natuurlijk gevolg, dat zij nu voor dezen, dan voor genen, der Fransche Bevelhebbers en Ambtenaren een gestreng verhoor, dat in geene vriendelijke termen geschiedde, moest doorstaan. Al hare beradenheid had zij noodig, om zich in alles gelijk te blijven, geen enkel onbedacht woord zich te laten ontglippen, en hare standvastigheid te bewaren, die beurtelings door list en bedreigingen werd op de proef gesteld. Eindelijk waagde zij het bij een opnieuw herhaald verhoor voor den Generaal bizannet te beproeven, om aan die lastige onophoudelijk wederkeerende ondervragingen zoo mogelijk een einde te maken, en gaf hem op eenen fieren toon ten antwoord:

“Gij zegt bewust te zijn, dat mijn echtgenoot aan den aanval deelnam, en zich op dit oogenblik nog binnen deze vesting bevindt, wel nu, zoo verklaar ik u, dat gij daarvan meer met zekerheid weet dan ik-zelve. Doch ondersteld zelfs, dat het er anders mede gelegen ware, en ik zijne schuilplaats wist, dan zoudt gij immers van mij niet kunnen vergen, dat ik mij men man zou verraden, om hem aan eenen gewissen dood over te geven. Neen, indien het zoo ware, dat ik in dat geval verkeerden mogt, weet dan, dat ik vast besloten zoude zijn en het voor mijnen heiligsten plicht zou achten, mijn geheim onschendbaar te bewaren, en liever met mij in het graf te nemen, dan het lot van den vader mijner kinderen in uwe handen te stellen, en het onuitwischaar zelfverwijt op mijne ziel te laden, dat ik uit menschenvrees of om zelfbehoud mijnen echtgenoot had opgeofferd”.

Dit vastberaden antwoord miste de bedoelde uit werking niet, en deed de verhooren, die men haar liet ondergaan, grootelijks verminderen, hoezeer daarentegen de onderzoeken binnen hare woning vermenigvuldigen, die op de ruwste wijze werden in het werk gesteld, en dat te meer, omdat dezelve, op welke oogenblikken en hoe onverwacht en gestreng ook gedaan, nimmer het gewenschte doel bereikten, of slechts eenigzins nader op het spoor bragten.

Den 15 Maart had er eene algemeene wapenschouwing der gansche Bezetting plaats, bij welke gelegenheid tevens twee Vlamingen, die tot het Garnizoen behoorden, om desertie door kogelschot werden ter dood gebragt; doch tegelijkertijd werd er eene dagorde vanwege den Gouverneur der vesting voorgelezen, en daarna algemeen verspreid, die inhield, dat men der Bezetting kennis gaf, dat

Gerrit Visser, ingezeten van Bergen op Zoom en aanlegger van de onverhoedsche overrompeling der Engelschen en hunnen aanslag om de vesting te overmeesteren, zich nog in levenden lijve binnen dezelve bevond en er ergens eene schuilplaats had weten te vinden; waarom, met naauwkeurige opgave van zijn signalement, eene premie van twee honderd francs werd uitgeloofd aan dengenen, die zijne schuilplaats ontdekken en hem der geregte straf, welke de overheid over hem bepalen zou, overleveren mogt, terwijl daarbij tevens elk, die hem mogt verborgen houden, bedreigd werd als medepligtig te zullen worden beschouwd, en in eene gelijke straf met hem, bij de ontdekking, waartoe een elk werd uitgenoodigd, te zullen deelen.

Algemeen bekend was nu Visser's oponthoud binnen de stad, en niet minder algemeen de zucht, om, ten koste van zijn leven, het uitgeloofde bloedgeld te kunnen meester worden. Mogten wij, der waarheid hulde doende, slechts zeggen, dat zulks alleen bij den Franschman, bij den vreemdeling, die tot de bezetting behoorde, het geval was, maar terwijl de te verdienen premie bij dezen elk hunner

uitlokte en alle pogingen deed in het werk stellen, ja de een met den ander wedijverde om dien prijs te verdienen, deelden tevens onderscheidene inwoners der stad in dien ijver en jaagden uit lage winzucht er naar, om hunnen stadgenoot op te sporen.

Alleen binnen den beperkten kring van zijn eng verblijf zich bewegende, uitgesloten van alle gemeenschap met hetgeen buiten de woning voorviel, en schier geene de minste bezigheid hebbende, sleet Visser zijne dagen in verveling en lusteloosheid, daar hij het einde van dien toestand niet kon berekenen en het doodelijk zwaard aan eene zijden draad boven zijn hoofd opgehangen bleef. Zelfs zijne gade, die in al hare handelingen met de hoogste behoedzaamheid moest te werk gaan, om niet zich zelve en daardoor ook hem te verraden, mogt hij niet zien, en zag geen mensch dan de weduwe, bij welke hij nu inwoonde, en die steelsgewijze in zijne behoeften voorzag, wanneer dit de afwezigheid vergunde dergenen, die ook bij haar waren geïnkwartierd.

Ook deze spitsten hun brein op de uitgeloofde belooning, en wat wonder, dat zij daardoor ook alles opmerkten, wat hun eenigzins verdacht slechts voorkwam. Zoo hadden zij al niet onopgemerkt gelaten, dat sedert eenige dagen een vertrek in het huis, waar zij gevestigd waren, onophoudelijk gesloten bleef, hetgeen anders tevoren veeltijds open stond, en hunne bevreesing hierover ook meer dan eens te kennen gegeven, doch daarop telkens een onvoldoend ontwijkend antwoord bekomen.

Daags na de uitvaardiging der vermelde Dagorde, op den 16^{en} Maart, zat Visser, na zijn middagmaal genuttigd en eenigzins over zijnen toestand te hebben nagedacht, den tijd zoo veel mogelijk met eenige lektuur te dooden, toen hij onverwachts eenig geridsel boven zijn hoofd meent te vernemen, dat hem ongewoon voorkomt en, meer en meer voortdurende, hem doet opmerken, dat men bezig is een gat in

den zolder te boren, hetgeen ook werkelijk plaats had. Schielijk vliegt hij op en werpt zich op het bed, om aan de bespiedende blikken van boven zich te onttrekken, maar denkt er op dat tijdstip niet aan, om ook zijne zitplaats aan de tafel te verplaatsen, en het boek, waarmede hij zich had beziggehouden, weg te nemen. Nog eenigen tijd houdt het gerucht aan en verdwijnt toen, terwijl een uur later de goedhartige weduwe binnen treedt, en hij haar nu niet verheelt, in welk een gevaar hij ligtelijk bevroedt voor zichzelf en zij met hem te verkeerem. Thans deelt zij hem mede, wat den vorigen dag algemeen is afgekondigd, en hij gevoelt, dat deze schuilplaats voor hem verloren is ja dat hij elk oogenblik op het punt staat, om bij eene waarschijnlijke huiszoeking, in handen te vallen dier verbitterde vijanden, bij wie zijn doodvonnis reeds is gevelde, terwijl hij tevens de wel willende vrouw, waaraan hij in deze benarde oogenblikken zoo veel te danken heeft, door langer bij haar te vertoeven, aan het dreigendste gevaar zou blootstellen. In allerijl schrijft hij schielijk het volgende briefje, dat met den meesten spoed zijne vrouw wordt ter hand gesteld.

Lieve vrouw!

Noodzakelijke redenen noopen mij om van schuilplaats te veranderen. Zorg daarom, dat gij er mij binnen twee uren tijds eene weet aan te wijzen. Te dien einde zal ik ten acht ure mij van hier verwijderen, en den weg langs mijne woning nemen, waar ik u alsdan hoop te spreken. Mogt gij in dien tyd er niet in slagen, om eene andere schuilplaats voor mij te vinden, dan zal ik genoodzaakt zijn dezelve binnen mijne eigene woning te zoeken. Uw liefhebbende echtgenoot,

G. V.

“Binnen zijne eigene woning!” barst zij uit, na de vlugtige lezing dezer regelen, “Neen, bij den hemel! Dat kan - dat mag niet zijn, of zijn verderf is onvermijdelijk zeker”.

Spoedig snelt zij de stad in, ten einde een huisdak te vinden, waaronder haar echtgenoot den volgenden nacht weder veilig kon rusten, en waar de bewoners, ten zijnen gevalle, de wraakzucht der Fransche geweldenaars zouden willen trotseren. Meer behoedzaam dan in de eerste oogenblikken, openbaart zij nu haar verlangen, vindt daartoe gehoor bij zeer armoedige lieden, en keert ten zeven ure, met de blijde zekerheid hiervan, in hare woning terug.

Het bepaalde uur was nabij, maar toch nog niet aanwezig. Voor de beminnde vrouw evenwel, die door vrees en angst werd bestormd, hetgeen haar in eene gemoedsbeweging bragt, die haar geen oogenblik rust vergunde, was de tijd sinds lang verstreken, en reeds stond zij aan den ingang harer woning om den tegemoet geziene man, die nu in weifelende onzekerheid uitredding van haar zou verwachten, die uitredding aan te wijzen. Buitengewoon lang vielen haar de oogenblikken, die zij hier doorbragt, terwijl zij, de bovendeur eenige duimen uit de voegen gehouden vasthield en strakluisterend elk naderend gerucht waarnam. Omstreeks een half uur lang heeft zij hier al met klimmende zielsangst doorgeworsteld, want hoe ligt was het mogelijk, dat hare zorg tevergeefs geweest en haar echtgenoot reeds door zijne vervolgers opgespoord was. Dat onvoorziene omstandigheden zijn vertrek op het bepaalde tijdstip konden hebben vertraagd, was zoo ligt mogelijk, maar dit denkbeeld rees niet voor haren geest op, die zich nu het ergste voorstelde.

Eindelijk, daar hoort zij naderende voetstappen, en in de zekere onderstelling, dat het niemand anders dan de zoo angstvol verwachte gade zijn kan, buigt zij zich, leunende op de onderdeur voorover, en ziet - . . . . eenen Franschen Marinier, die half beschonken, en onder het uiten van afgrijpselijke vloeken, haar den bajonet poogt in het hart

te duwen. Onwillekeurig deinst zij achterwaarts, doch slechts een duimbreed hooger had de booswicht zijnen aanval behoeven te rigten, en zij had dien gewisselijk niet ontgaan; daar deze zoo hevig en met zulk eene woede geschiedde, dat de bajonet in de bovenste lijst der onderdeur vloog, en hij-zelf alle kracht moest aan wenden, om er zijn wapen weder uit te trekken; onder welke pogingen zij ook de bovendeur toesloeg. Doch nu sloeg hij zoo geweldig met de kolf van het geweer op dezelve, dat zij tot de opening wel genoodzaakt werdt, en, door hare dochter en dienstmaagd bijgestaan, den woesten indringer, na eenige woordenwisseling, door middel van eenig geld tot bedaren bragt, zoodat hij nu zijnen weg vervolgde.

Op weinige schreden afstands van zijne woning had Visser zelf het einde dier ontmoeting waargenomen. Bijna gelijktijdig met den Marinier was hij van eene tegenovergestelde zijde genaderd, doch had zich, zijne woning niet vrij ziende, stilgehouden, om den afloop der zaak af te wachten. Sidderend en met verbeterden woede zag hij het gevaar, dat zijne gade gestadig bedreigde, en ware hij een oogenblik vroeger gekomen, zoodat hij den verraderlijken aanval van den Zeesoldaat had bijgewoond, dan had deze welligt zulks met zijn leven geboet, daar ook Visser in geenen deele van wapenen was ontbloot. Nu echter wachtte hij het einde af, en naderde toen zijne woning, binnen welke ingang hij eenige oogen blikken vertoefde.

“Mogt ik nog eenmaal onbeschroomd deze woning kunnen binnen treden”, zuchtte hij; “doch het zij zoo! geene vlek kleeft op mijne gedragingen, wat ik ondernam geschiedde uit liefde voor mijn vaderland, die alleen mijne drijfveer was, en met Gods hulp zullen wij den bangen nood, waarin wij nu verkeeren, wel te boven komen”.

“Ja gewis”, antwoordde hem zijne vrouw; “wanneer uwe hoop en uw vertrouwen slechts op Hem gevestigd blijven, dan zullen wij zeker deze ramp eenmaal te boven komen”.

Hunne oudste dochter, toevallig er op aankomen de, en zoo geheel onverwacht haren vader voor zich ziende, vloog hem van blijdschap schreijende om den hals en kon zich naauwelijks van hem losrukken. Met moeite gelukte het der bezorgde moeder haar weder te verwijderen, het geen evenwel hoogst noodig was, daar zij zelfs in hare tegenwoordigheid haren man de plaats niet durfde noemen, werwaarts hij zich thans te begeven had, en de oogenblikken te kostbaar waren, om een lang vertoeven te gedoogen. Naauwelijks had hij daarom vernomen, waar hem nu eene schuilplaats verbeidde, of na een hartelijk teeder afscheid verwijderde hij zich snel, en begaf zich met alle omzigtigheid derwaarts.

Ofschoon het ten strengste verboden was, dat iemand der ingezetenen zich des avonds op straat mogt bevinden, bereikte hij evenwel, zonder eenige verhindering, zijn nieuw verblijf, hetgeen weinig bekoorlijks voor hem opleverde, daar alles van de armoede der bewoners getuigde, doch het schonk hem veiligheid, en dit was al wat hij verlangde en behoefde, nu hij de nasporingen der Franschen was ontweken, die, omtrent een paar uren na zijn vertrek, het vorige huis met een sterk piket bezetteden en ten strengste lieten doorzoeken. Hoe vruchteloos dit onderzoek ook afliep, werden daarom de navorschingen om hem op te sporen niet gestaakt, maar met allen ijver voortgezet, daar zijne vervolgers de hoop niet opgaven van toch eindelijk hunne prooi te zullen meester worden.

Omtrent acht dagen, nadat hij zich in zijn nieuw verblijf bevond, ontving zijne vrouw van eene haar geheel onbekende hand de volgende regelen:

Mejufvrouw!

Bijaldien het met de waarheid overeenkomstig is, dat uw echtgenoot zich ten huize van M. bevindt, zoo dient deze ter uwer waarschuwing. Eenigen uwer bureu hebben daaromtrent luid hunne gissingen te kennen gegeven; dewijl gij, naar hunne meening,

anders geene reden zoudt hebben, om aldaar bijna dagelijks, levensmiddelen te doen brengen, in omstandigheden, waarin men op dezelve zoo veel prijs behoort te stellen.

Uw toegenegen Vriend, n. n.

Deze opmerking was in geenen deele ongegrond, want niet alleen dat zij haren echtgenoot-zelven van al wat hij noodig had moest voorzien, maar zij werd ook onophoudelijk lastig gevallen door de lieden, waarbij hij nu inwoonde, die geheel op hare kosten nu leefden, hetgeen zij gewisselijk, bij eene langere insluiting der stad, niet zou hebben kunnen volhouden.

Met schrik las zij deze regelen, die blijkbaar met een menschlievend oogmerk waren ter neder gesteld en opnieuw maatregelen van voorzorg van haar vorderden: doch reeds was het daartoe te laat, want dienzelfden morgen al werd het huis, waar Visser zich bevond, omsingeld, terwijl hij zat te ontbijten.

Illings nam hij zijne toevlugt in eene kas, ter zijner berging, in geval van nood, vooraf ingerigt, en wel op eene wijze, dat die bergplaats ook bij een scherp onderzoek, hoogst moeilijk te ontdekken viel. Men had van twee, in een verschillend vertrek zich bevindende en tegen elkander komende kassen aan wederzijden eenige duimen ontnomen, en daardoor een tusschenvak gevormd, het geen eene genoegzame ruimte had, dat er iemand staande zich in kon ophouden en door een beschot aan beide zijden verborgen blijven. Moeijelijk was het evenwel, om in eene zoo ongemakkelijke houding acht uren lang door te brengen, gelijk thans met Visser het geval was, doch de ingeschapene zucht tot zelfbehoud is bestand, om ook zwaardere proeven kloekmoedig te doen doorstaan.

Nadat het huis door de Franschen van alle zijden, ook den wal achter hetzelfde, was afgezet geworden, traden zij er binnen en doorzochten het met alle naauwkeurigheid, in de zekere onderstelling, waarin zij verkeerden, van althans nu hun doel niet te zullen missen; doch

hoezeer zij alle hoeken doorsnuffelden, in alle kassen en bergplaatsen drongen, ook in die beiden, tusschen welke het doel hunner nasporingen zich verborgen bevond, bleven desniettemin al hunne pogingen vruchteloos en zagen zij andermaal zich in hunne bedoeling teleurgesteld. Al te zeker zich achtende, dat zij werkelijk nu zich in de woning bevonden, die hem ter schuilplaats verstrekke, en evenwel hem nergens vindende, raasden en tierden zij op eene uitzinnige wijze, en gaven aan hunnen wrevel lucht in vloeken en bedreigingen jegens de bewoners, waardoor zij evenwel geen voetstap verder kwamen. Inmiddels verlieten zij het huis niet, dat hun te goed was aangeduid, en waar op de verdenking al te zeer met schijn van zekerheid rustte; totdat zij eindelijk, ten vier ure des namiddags, beproefden, om door de vleijendste aanbiedingen van belooning, waartoe de uitwendige schamele toestand der bewoners alle aanleiding gaf, de huisgenooten en bovenal het hoofd des gezins uit te lokken, om te ontdekken, waar de man, dien zij zochten, zich verborgen hield. In eene digte nabijheid zijner schuilplaats gebeurde dit, zoo dat geen enkel woord hem ontging, en men verbeelde zich de zielsgesteldheid, waarmede hij dit alles aanhoorde en den uitslag dier pogingen tegemoet zag. De man des huizes intusschen, zeer goed inziende, dat alle hem gedane aanbiedingen slechts ten lokaas verstrekten, om hem te verstrikken, en hij op die beloften geen het minste vertrouwen stellen kon, en gevoelende, dat hij, door er aan gehoor te geven, niet alleen zijnen stadgenoot aan eenen gewissen dood overleverde, maar ook zijn eigen leven en welligt dat van meer der zijnen in de waagschaal stelde, bleef volstandig bij zijne ontkenning volharden, en betuigde zijn volslagen onvermogen, om in dezen de minste inlichting te geven. Men liet echter niet af met er bij hem op aan te dringen, en het was reeds zes uren in den avond geworden, alvorens men de woning ontruimde, en de gevangene de vrijheid kreeg om zijne bekrompene schuilplaats te verlaten, waartegen hij zich nu dadelijk in den kelder

vestigde, die door de sombere duisternis, welke er in heerschte, hem geen aangenaam, en door de salpeterachtige vochtigheid een hoogst ongezond, verblijf verschafte.

Intusschen liet men de woning, waarop het vermoeden zoo sterk rustte, niet opeens weders geheel vrij. Zoo wel voor als achter werden rondom dezelve wachten uitgezet, die geregeld evenals andere posten werden afgelost, terwijl men bij voorkeur daartoe de zoodanigen verkoos, die goed met den gezochten bekend waren, of wel bij hem hadden in kwartier gelegen, zoodat alle omzigtigheid werd vereischt, om zijn verblijf niet te doen verraden.

Mismoedig en half verstompt door den kwellenden toestand, waarin hij verkeerde, sleet Visser thans zijne dagen. Hoe weinig zou het hem in zijne moedeloosheid hebben gekost, om zich opentlijk te vertoonen, en zijn uiteinde kloekmoedig tegemoet te gaan; maar met elken dag, die er ten einde liep, sprak al levendiger tot hem de natuurdrift, die hem het behoud van zijn leven op prijs deed stellen, en meer nog dan dat het gedurig sterker prikkelend gevoel, hoe noodig het nog voor zijne dierbaarste betrekkingen, zijne jeugdige kinderen, in het vervolg wezen kon. Doch dit belette niet, dat een diep hartzeer, een onlijdelijk verdriet, zijne levenskrachten ondermijnde, en nog meer zijne gezondheid benadeelde, die reeds zoo veel door zijn verblijf in den vochtigen kelder verminderd was, terwijl geen gegrond uitzigt op eene spoedige blijde uitkomst daaraan eenig tegenwigt verschafte. Nog deed zich toch hiertoe geene de minste hoop op. Nu en dan mogt hij zich al vleijen, dat de vesting krachtdadig zou worden aangetast en het uur zijner bevrijding alsdan aanbreken; .... maar op welke zwakke gronden steunde hij hierin.

Bergen op Zoom, hoe geducht sterk ook door zijne verdedigingswerken, was echter geene vesting, die op eenen hoofdweg een voortrukkend leger in, deszelfs zegevierenden gang kon

hinderlijk zijn, en uit een krijgskundig oogpunt, wat het ook kosten mogt, moest worden genomen, om niet in den voortgang te worden belemmerd. Men kon deszelfs bemagtiging, om volk te sparen, gemakkelijk verwaarloozen, en zich eenvoudig bij eene naauwe insluiting bepalen, die eindelijk van zelve, hoeveel tijd er ook verlopen mogt, door gebrek tot de overgave noopen zou. Wel hadden de Engelschen, om hunnen krijgsroem te verhoogen, thans, door hem geleid, de proef genomen, om zich bij verrassing van de vesting meester te maken, maar daarbij ook eene te zware nederlaag ontvangen, en de gekregen les was te duur betaald, dan dat zij die zoo ligt zouden hebben vergeten, om tot eene tweede onderneming van dien aard over te gaan, terwijl de Nederlandsche legermagt nog te zwak en te weinig ervaren was, om iets van zoo veel aanbelang te kunnen beproeven.

Binnen de vesting volslagen onbewust van den gang der gebeurtenissen buiten dezelve, mogt men niet ten onregte de vrees voeden, dat die stand van zaken nog lang, misschien nog wel eenige maanden, zou aanhouden, en - ware dit het geval geweest - Visser had voorzeker in zijne akelige schuilplaats den dood gevonden. Somwijlen kwam wel het denkbeeld bij hem op, om eene proeve ter ontvlugting uit de vesting te wagen, doch de eenige weg, waar langs dit met eenige hoop op goeden uitslag kon worden be werkstelligd, was over de bastions No. 1 en 15 ³³), en sedert het voorgevallene op den 8 Maart waren aldaar, daar dit ook aan de opmerkzaamheid der Franschen niet was ontgaan, de posten verdubbeld en de voorzorgen vermenigvuldigd. Ook dit voornemen moest hij dus laten varen en, bij eene afnemende gezondheid, zijne dagen in eene doffe werkeloosheid en schier geheel in het duister doorbrengen.

---

³³ Bastions Bexkaff I en Tenaille van Dun, aan beide zijden van de havenmond.

“O”, zeide hij later zelf eenmaal, bij de herinnering aan zijnen toestand in die dagen, “onmogelijk zou ik met woorden kunnen uitdrukken, hoe ik in die omstandigheden te moede was. Ik was mij zelven een raadsel geworden, want ik handelde geheel tegenstrijdig met mijn karakter. Mijn vurigste wensch was om, al ware het ten koste van mijn leven, uit die folterende onzekerheid te geraken, en echter deed het denkbeeld aan mijn gezin mij in eene angstvallige zorg voor mijn behoud verkeeren, en niets verzuimen wat mijn leven zou kunnen sparen”.

Dag aan dag en schier ieder oogenblik met eene mogelijke ontdekking bedreigd wordende, was hij nooit zonder een paar geladene pistolen bij zich, die zelfs des nachts, wanneer hij vaak slapeloos op een armelrijk leger lag, hem niet verlieten; met het stellige besluit, dat de eerste, die hem mogt ontdekken, zulks met zijn leven zou boeten, terwijl het andere pistool bestemd was om hem vrij te waren, dat hij nimmer levend in handen zijner belagers viel.

Het was eerst op den 28 Maart, dat de rondom de woning geplaatste posten werden ingetrokken. Ofschoon voortdurend in eenen ziekelijken toestand, kon hij nu toch den kelder weder verlaten en ten minste meer genot hebben van het daglicht; doch bleek en vermagerd kwam hij uit denzelfden te voorschijn. Daar zijn zwaar geworden baard hem hinderde, beproefde hij het om zich te scheren, doch zelfs hiertoe ontbraken hem de krachten.

Zoo verkeerde hij in eenen lijdelyken toestand, die alleszins den bijstand eens geneesheers vorderde, welke men echter niet durfde inroepen; ja, M., de man des huizes, bij wien hij zich ophield, vond zich zelfs, om eigene veiligheid, in de noodzakelijkheid, hem ernstig voor te houden, dat, bijaldien hij niet voortdurend zijn verblijf in den kelder mogt kunnen vestigen, hij hen alsdan niet langer eene schuilplaats in zijne woning verleen kon.

Met grond was hiertegen niets in te brengen, en te veel kon van de welwillendheid eens anderen, die met zoo veel eigen gevaar gepaard

ging, niet worden geveerd. Visser gevoelde dit diep, doch ook even zeer, dat hij bij geene mogelijkheid zijn bepaald verblijf in dien kelder vestigen kon; daar hierbij geen ander uitzigt hem voor oogen stond, dan erin te bezwijken, of, mogt hij eenmaal weder zijne vrijheid herkrijgen, zich eene ongeneeslijke ziekte op den hals te halen. Onverwijld gaf hij daarom zijne vrouw kennis van het gebeurde, en verzocht haar omtrent zijne volgende verzorging, met zijnen vriend, den Heer S., te raadplegen.

Zoodra mogelijk voldeed zij aan zijn verlangen en werd minzaam en welwillend ontvangen. Zwijgend en met alle opmerkzaamheid hoorde de Heer S. haar aan, en betuigde haar, toen zij geëindigd had, dat hij niet onverschillig was omtrent het lot van haren echtgenoot, ten wiens aanzien zoo vele afwisselende geruchten, die elkander verdrongen, ook hem waren ter oore gekomen; doch dat hij niet oogenblikkelijk aan haren wensch kon voldoen, maar zich van stonden aan er onmiddellijk mede zou bezig houden, en zoo mogelijk de middelen opsporen om hem eene veilige schuilplaats te bezorgen.

Niet vruchteloos waren de door hem in het werk gestelde pogingen. Den heer H., mederegent van het gesticht voor krankzinnigen kennende als iemand, die met hart en ziel het Huis van oranje was toegedaan, kwam hij op het gelukkig denkbeeld, om diens medewerking in te roepen, ten einde hunnen stadgenoot in dat gesticht eene toevlugt vinden mogt, waar hij te veiliger zijn zou, daar dit een dier weinige huizen was, die van inkwartiering bevrijd waren. Zonder veel moeite verwierf hij hiertoe diens toe stemming, en zelf trof H. de noodige schikkingen met den binnenregent, die een geschikt appartement voor Visser gereed maakte, en afsprak, dat hij zijnen nieuwen gast des avonds aan den ingang van het gebouw zou afwachten.

Andermaal zou hij dus nu van woning verwisselen, en mogt hij zich vleijen, bijaldien hij hierin slaagde, door een ruimer luchtig verblijf en

meerdere gemakken, weder allengs in krachten te zullen toenemen, en zijne gezondheid te zien herstellen. De avond was gevallen, en op den overeengekomen tijd werd hij gewacht, doch reeds meer dan een uur over denzelfven was er verstreken, en nog was hij niet komen opdagen. Maar geen wonder: zich niet willende doen vergezellen, om niet te veel opmerkzaamheid te wekken, was hij genoodzaakt zich te zijner ondersteuning van twee krukken te bedienen, en vorderde daar mede evenwel maar hoogst langzaam, daar zijne krachten hem dikwijls bijna dreigden te begeven. Hierbij kwam, dat hij om het verbod, dat geen burger om dien tijd zich op straat mogt bevinden, alle omzigtigheid moest gebruiken, om niet ontdekt te worden; voor eenige hem in den weg tegemoet komende Franschen was hij genoodzaakt zich tweedriemaal te verbergen, terwijl later eene aanrukkende patrouille hem eene zijstraat dwong in te slaan, waardoor hij eenen tamelijken omweg maakte. Intusschen kon hij hierdoor niet ontwijken, dat een Officier, denzelfden weg nemende, hem achtervolgde en spoedig inhaalde, wien hij voor den tot het garnizoen behoorenden Kapitein Barcelle herkende.

Opmerkzaam ziet deze hem aan, en vraagt hem op eenen norschen toon, in gebroken. Hollandsch, wie hij is. Visser geeft eenen valschen naam op, en steunt er min of meer op, dat zijn door ziekelijkheid verouderd gelaat en zware baard, vooral bij het duister van den avond, eene oogenblikkelijke herkenning zou verhinderen.

“Weet gij niet”, vervolgt de Kapitein, “dat gij u op dit uur niet op straat moogt bevinden?”

“Wel wist ik dat”, antwoordt Visser op eenen stamelenden afgebroken toon, en zijne stem zoo veel mogelijk veranderende, terwijl hij inmiddels de hand reeds klemde aan het gevest van een zijner pistolen; “maar de ziekelijke toestand van mijn zoon hield mij te lang aan zijn leger geboeid, en deed mij den tijd vergeten”.

“Spoed u dan huiswaarts, en waag het niet u weder op straat te vertoonen” herneemt de Kapitein, terwijl hij snel zijnen weg weder vervolgt.

“Het eerste wenschte ik van ganscher harte”, mompelde Visser stil bij zich-zelfen, “terwijl ik hoop, dat het laatste, zoo lang het niet openlijk mag geschieden, niet meer zal noodig zijn”.

Zonder verderen hinder bereikte hij het krankzinnigengesticht en trad met een verligt hart er binnen. En inderdaad, hij vond thans eene schuilplaats, waar hij even liefderijk ontvangen als zorgvuldig verpleegd werd. De frissche lucht, die hij hier inademde, en de gezonde en voedzame spijs, welke hij er genoot, had op zijn gestelden heilzaamsten invloed, en deed zijne goede natuur over de kwijning, waarin hij reeds gezonken was, zegevieren, zoodat hij allengs weder geheel herstelde en zijne vorige krachten terugkeerden. De uitgestrekte binnenruimte van het gebouw vergunde hem nu ook dagelijks eene gezonde beweging te nemen. In den tuin durfde hij zich niet begeven, maar beklom elken dag den toren der aanbelandende Fransche Kerk, waartoe hij eenen ladder bezigde, dien hij van de eene tot de andere verdieping ophaalde en, daarmede in het gezegde gebouw doorgedrongen zijnde, op gelijke wijze voortging. Hierdoor had hij zich tegelijk nog, in geval van nood, een laatste toevlugtsoord verzekerd, daar het wel niet denkelijk was, dat men hem immer in eene Kerk en dan nog wel boven in den toren zoeken zou. Dagelijks deed hij dien togt, en verlustigde zich alsdan met van de hoogte, waarop hij zich bevond, alles, zoo wel binnen de vesting, als op eenen verre afstand buiten dezelve, gade te slaan, zoodat hij dikwijls eenige uren achtereen er zich bleef ophouden.

Alle voorzorgen gebruikte hij hierbij, om te verhoeden, dat men hem van buiten niet zag; doch vreesde op zekeren dag, dat hij hierin niet voorzigtig genoeg was geweest en zich te ver had gewaagd, daar onvoorziens eenige schrootkogels langs hem henen sisten: evenwel

het schot had geene verdere gevolgen, en scheen dus slechts in het wild gedaan te zijn.

Woedend waren de Franschen over de verijdeling van al hunne aanslagen, om den in de stad verborgen gids meester te worden, maar gaven de hoop daartoe evenwel niet op. Hunne listen en vleijende beloften, bij zijne vrouw gedurig aangewend, leden schipbreuk op hare standvastigheid en wantrouwen; en van de overige huisgenooten konden zij niets vernemen, daar deze zelve er onkundig van werden gelaten.

Zij beraamden dus eene andere list, om hem uit te lokken zijne schuilplaats te verlaten, en in eenen strik te doen vallen, dien men loos genoeg spande. Er werd bekend gemaakt, dat eenige uren van den dag achtereen de Steenbergsche poort zou open zijn, wanneer den burgeren de vrijheid gegeven werd, om gedurende dien tijd zich vrijelijk, ter verrigting hunner zaken, uit en in de stad te begeven; - en den eersten dag, dat zulks plaats had, maakten ook velen der ingezetenen hiervan onverhinderd gebruik.

Bijna zouden zij hiermede hun doel hebben bereikt. De hierdoor voorkomende gelegenheid ter herwinning zijn er vrijheid kwam Visser te geschikt voor, dan dat hij er niet op bedacht zou geweest zijn, om zich dezelve ten nutte te maken. Reeds den volgenden dag bestemde hij tot de uitvoering van zijn voornemen. Baard en bakkebaarden had hij geheel doen wegscheren, en, vermomd in een metselaars gewaad, had hij van den binnenregent en diens vrouw reeds afscheid genomen en stond juist gereed, om met een zak onder den arm het huis te verlaten, toen hem van wegen zijne vrouw, die van zijn besluit kennis droeg, het volgend biljet werd ter hand gesteld.

Beminde Echtgenoot!

Ik bezweer u dat gij uwe schuilplaats niet verlaat. De Sergeant august en Latour de Schermmeester, lossen elkander bij de wacht

aan de poort af, en verwachten u ongetwijfeld, want men slaat elken burger naauwkeurig gade.

Uwe liefhebbende Vrouw.

Welke streeleende vooruitzichten had Visser zich niet reeds gevormd bij het uitzigt op de vrijheid, die hem aanlachte, en hoezeer met ongeduld het oogenblik tegemoet gezien, waarin hij de kans wagen zou, om zichzelf uit zijnen altijd zorgelijken toestand te bevrijden. Zijn plan was al gevormd, om de wapenen alsdan op te vatten en zich te scharen in de gelederen van zijnen wettigen Vorst, tot dat de overgave der vest hem weer zou veroorloven tot zijn gewoon burgerlijk bedrijf terug te keeren.

Die uitzichten waren thans weder in rook verdwenen; dat plan lag in duigen. Intusschen was de list zijner vijanden verijdeld, en gaf veeleer aanleiding tot eene tegenovergestelde, om hen verder van het spoor te brengen.

In zijne plaats verliet nu zijne vrouw al vroegtijdig de vesting, en begaf zich den weg op naar Steenberg, keerende in den namiddag weder binnen dezelve terug, om aldus den schijn te geven, dat zij, bewust dat haar man zich buiten de vesting bevond, deze gelegenheid, om hem te spreken, had waargenomen. Ook liet zij zich den volgenden dag jegens anderen uit, dat zij werkelijk haren man in Steenberg had gezocht, doch hem niet kunnen vinden, dewijl hij reeds van daar en naar Holland vertrokken was.

Of de Gouverneur der vesting, wien dit schielijk ter ooren kwam, zich hierdoor liet misleiden en er werkelijk geloof aan sloeg, dat zijne lang gezochte prooi hem was ontsnapt, dan of hij list tegen list wilde stellen, is onzeker; doch des anderen daags, nadat dit was voorgevallen, kwam er ten huize van Visser eene vrouw, die als boodschaploopster voor de ingezetenen allerlei commissien buiten de stad waarnam, en had een brief, dien zij voorgaf van Visser, voor zijne vrouw, te Steenberg te hebben ontvangen. Hoezeer het adres juist

was en het handschrift alleszins gelijkende, behoefde evenwel Visser echtgenoot wel geen oogenblik in twijfel te staan, daar zij maar al te zeker wist, dat haar man in de onmogelijkheid was geweest, om dien brief aan de brengster, die bij haar toch van geene gunstige zijde bekend stond, op die plaats in handen te geven.

Uit vrees van in eenigen strik te vallen, die haar hiermede gespannen wierd, en de bedoeling van zulk eenen valschen brief niet doorziende, weigerde zij bij herhaling denzelven aan te nemen, zeggende er zeker van te zijn, dat haar man zich in Holland bevond, en onmogelijk haar die letteren kon gegeven hebben, hetgeen de andere echter volhield te beweren, doch eindelijk onverrichter zake vertrekken moest.

Een uur later kwam zij echter andermaal terug, en gedroeg zich nu op eene onbeschaamde en beleedigende wijze; zoo zelfs, dat haar schelden en tieren eene menigte volks voor de deur deed bijeenkomen, doch waarmede zij evenwel haar doel even min als tevoren bereikte.

Visser kreeg spoedig door zijne vrouw van het voorgevallene berigt, en schreef deswegen eenige regelen aan den Majoor der Genie te Steenberg, welke denzelven door eenen vertrouwden bode werden bezorgd, en die ten gevolge hadden, dat de boodschaploopster, eenige dagen daarna er wederkomende, in verzekerde bewaring werd genomen, en dadelijk bekende door den Gouverneur der vesting te zijn omgekocht geworden, om dien brief aan de vrouw van Visser, als van haren man komende, te bezorgen. Wat hiervan echter het doel mag geweest zijn, wist zij niet, en blijft ook hoogst raadselachtig: inmiddels kreeg zij het loon voor hare medewerking, daar zij tot na de overgave der vesting in hechtenis gehouden werd.

Hoezeer matte zich de wraakzucht niet af met allerlei bedriegelijke vonden ³⁴), om hem in hare magt te krijgen, en voor zijne

---

³⁴ vondsten

vaderlandlievende daad met het leven den man te doen boeten, die aan het geweld der overheersching bijna de veege vest zou hebben ontrukkt: hoezeer werd het brein niet gespist om middelen uit te denken, die hem aan zijne veilige schuilplaats konden ontrukken; en knarsetandende van spijt, zag men alle die middelen vruchteloos aangewend en alleen ten gevolge hebben, dat men bij elke nieuwe list met meer wrevel gevoelde, dat hun gehoopt slagtoffer, ofschoon werkelijk in het midden zijner vervolgers in de stad zich ophoudende, met derzelve onmagt spotte en gerust het oogenblik af wachtte, dat hem de vrijheid hergeven moest.

En echter - ja, de Voorzienigheid bewaakte zijn leven en verhoedde, dat men niet een zoo gereedelijk zich voordoend middel beproefde, als wanneer men onfeilbaar zou hebben geslaagd. Wanneer men het gewaagd had zijne vrouw en kinderen, (van welke eerste men althans met grond kon onderstellen, dat zij met het verblijf van haren echtgenoot ten volle zou bekend zijn) in hechtenis te nemen, om door de schrik voor hun volgend lot de verlangde bekentenis af te persen, dan - meermalen betuigde zulks Visser later, en zijn karakter gedooft geenen twijfel aan de welmeenendheid dier betuiging, - dan zou hij geen oogenblik hebben gearzeld, om tot behoud der zijnen vrijwillig uit zijnen schuilhoek te komen en voor de redding der genen, die hem zoo dierbaar waren, zich-zelven prijs te geven.

Doch gelukkig kwam de boosheid niet op het denkbeeld om dit zoo van zelv' zich voordoend middel in het werk te stellen, en al wat zij overigens mogt beproeven, miste ten eenemale het voorgestelde doel. Inmiddels naderde allengs meer en meer het tijdstip, dat de voortgang der gebeurtenissen de ontruiming van Bergen op Zoom ten gevolge moest hebben. De verbondene Mogendheden waren Frankrijks Hoofdstad zegevierende binnengetrokken: alles ontviel Napoleon, en belette eenen nutteloozen verderen tegenstand: zelfs zijne Maarschalken verzetteden zich tegen het doelloos bloedvergieten, dat

hij nog, in de laatste stuiptrekkingen zijner magt, wilde doen voortduren, en door hen gedrongen, was de acte van afstand door hem geteekend, die alles van gedaante veranderde, en zijne slaven aan de bevelen van vreemde meesters onderwierp. Deze blij-maar bragt de geheele stad in verrukking, daar zij aan Bergens ingezetenen het verblijvendst uitzigt op hunne nu met rassche schreden naderende bevrijding opende.

Gewis al vroeger, dan zich die maar door de stad verspreidde, waren de Chefs der Bezetting van dezen keer van zaken onderrigt, doch stuitten de openbaarmaking er van; en wel voorziende, dat zij eerlang de magt niet meer zouden bezitten, om Visser in eenig opzigt te krenken, maar zelve de vest zouden moeten verlaten, verdubbelden zij voor het laatst al hunne pogingen, om, alvorens deze tijding algemeen bekend kon worden, hem nog ten offer te kunnen doen strekken aan de oppermagt van hunnen overwonnen meester.

Opnieuw stond zijne echtgenootte ten doel aan eenige verhooren, om zijn verblijf door allerlei strikvragen, beloften en bedreigingen, uit te vorschen; doch zij schroomde die verhooren niet, wat men haar ook mogt voorleggen en voor wie die ook mogten plaats hebben. De vroegere ondervinding had haar genoegzaam geleerd, dat eene koele onverschrokken bejegening daarbij haar beste middel van tegenweer uitmaakte, en niet zonder vrucht stelde zij die andermaal tegen over de geslepenheid harer ondervragers. Opnieuw werd hare woning weder nauwkeurig onderzocht, en bevond men, dat nu, even als tevoren, elke aangewende poging zonder de bedoelde uitwerking bleef. Nog één middel werd er nu in het werk gesteld om haar te verstrikken, en den zoo lang vruchteloos vervolgden eindelijk nog meester te worden.

Opeens verspreidt zich door de stad het gerucht, dat Visser onvoorzigtig zijne schuilplaats verlaten heeft, dat hij herkend en gevat

is, en onmiddellijk tot den kogel is verwezen geworden. Dit nieuws loopt van mond tot mond, bereikt ook zijne woning en brengt zijn gezin in de grootste ontroering. Te midden van een sterk escorte wordt een vermomde Marinier, in gestalte uiterlijk den vermeenden gevangene volkomen gelijk, in eene kleeding gelijk hij gewoonlijk droeg, en met den hoed diep in de oogen gedrukt, door Bergens straten gevoerd, en er is geen twijfel meer aan, het gerucht heeft zich ten volle bevestigd, en zulks te meer, daar slechts de hoofdontwerpers er van in het geheim deelden, en de geheele Bezetting er zoo wel als de ingezetenen door werd misleid.

Op het eerste berigt hiervan stortte de ongelukkige vrouw, die, na zoo vele doorgeworstelde gevaren, het oogenblik eener gezegende uitkomst al nader en nader hoopte, in eene diepe onmagt en bragt den dag in onbeschrijflijken zielsangst door, die haar bijna deed bezwijken door de folterende schrikbeelden, die omtrent het lot van haren echtgenoot voor haren geest oprezen, en haar onlijdelijk martelden, Met vurig verlangen zag zij den avond tegemoet, wanneer zij zich naar het krankzinnigen-gesticht wilde spoeden, om alle bijzonderheden te onderzoeken en zich te vergewissen van haar droevig lot, waaraan een inwendig gevoel haar nog gestadig deed twijfelen.

Dit was het juist, waarop men had gerekend, en met helsche vreugde ontwaarde men zich niet te hebben bedrogen, en eindelijk den draad in handen te zullen krijgen, die onmisbaar tot de schuilplaats des vervolgdens leiden moest. Gelukkig evenwel, dat de belaagde vrouw door zoo vele vroegere ondervindingen ook in den angst, welken zij nu leed, de noodige omzigtigheid bij alle hare schreden niet uit het oog verloor. Met een beklemd hart verliet zij des avonds hare woning, om welligt met de noodlottige zekerheid van het verlies van haren echtgenoot dezelve weder te betreden, en rondziende, ontdekt zij op eenigen afstand iemand, die haar huis schijnt gade te slaan, doch slaat hierop aanvankelijk weinig acht, en vervolgt haren weg. Niet lang duurt

het, of zij bespeurt, hoe bedektelijk men zulks ook moge bewerkstelligen, dat zij wordt achtervolgd, en slaat nu verschillende, niet tot haar doel leidende, zijstraten in, doch zonder zich daarom van haren vervolger te kunnen ontslaan, die op gelijken afstand immer achter haar blijft. Eensklaps keert zij op hare schreden terug, doch nu schijnt hij haar behoedzaam te ontwijken, en zoodra zij weder eene dwarsstraat inslaat, is hij opnieuw als te voren achter haar. In onderscheidene rigtingen door kruist zij op die wijze de stad, maar zonder vrucht, en ziet zich eindelijk gedrongen bij eene vriendin in te gaan, waar zij omtrent een uur vertoeft, en nu waant ongehinderd haar doel te zullen kunnen bereiken.

Doch al spoedig bemerkt zij, dat men hare terugkomst heeft afgewacht en opnieuw haar gade slaat en volgt, zoodat zij eindelijk genoodzaakt is onverrichter zake weder huiswaarts te keeren; toch daarbij zich met de flauwe hoop streelende, dat, indien werkelijk haar echtgenoot in hechtenis was, men dan hare gangen niet meer behoefde te bespieden; en, weder te huis gekeerd, vindt zij al hare bezwaren opgelost door eenige regelen van hem-zelfen, die hij dadelijk, nadat ook hem het loopende gerucht was ter ooren gekomen, ter harer geruststelling ge schreven en afgezonden had.

Weinige dagen daarna verspreidde zich de bovengemelde heugelijke tijding van den stand van zaken in Parijs, en waren de gevolgen daarvan voor Bergen op Zoom ligtelijk te voorzien. Met welke gewaarwordingen Visser, zoo wel als zijne gade, dezelve vernamen, kan gemakkelijk worden beseft. De langdurige beproevingen, waaraan zij waren ten doel geweest, deden hen nog wel deelen in het wantrouwen van sommigen, eer zij zich onbelemmerd aan hun vreugdgevoel durfden overgeven, maar al spoedig week de laatste

zweem van twijfel, toen de witte vlag van den toren wapperde ³⁵), en der Bezetting werd aangekondigd, dat zij zich tot ontruiming der vesting gereed zoude maken.

Thans kon Visser zich van alle vervolging vrij achten, en zou zonder vrees voor openlijke aanranding zich hebben kunnen vertoonen; doch was hij even vrij voor individuele beleedigen der op hem zoo verbitterde Franschen, en voor geheime aanrandingen, die de niet gekoelde wraaklust ontwerpen mogt? De voorzigtigheid schreef hem althans voor, om door onbezonnenheid thans niet de vrucht te verliezen van volharding en taai geduld in het nu verstreken moeilijckste tijdvak van zijn leven, en raadzaam oordeelde hij het daarom zijne opsluiting nog den korten tijd te doen duren, die er nog verstrijken zou, alvorens de Bezetting Bergen op Zoom verliet, en eerst na haar vertrek zijne schuilplaats te verlaten.

Hoe veel streekend genot mogt hij niet reeds in dien tusschentijd smaken. Niet enkel, dat hij nu meer vrij en onbelemmerd zijne geliefde gade spreken en met haar zich verheugen kon, maar hij mogt ook zijne dierbare kinderen weder bij zich zien, hen met dankbare vreugdetranen over zijne redding uit de nijpendste gevaren, aan zijn kloppend vaderhart drukken, en God zijnen dank toebrengen, die aan zijn kroost hunnen verzorger wederschonk en die panden van zijnen echt, na eene zoo smartvolle scheiding aan zijn hart nog dierbaarder maakte.

Nog weinige dagen toch zouden er nu maar verlopen, en de band was opgeheven, die zoo onlijdelijk hem drukte. Niet langer zou hij zich als een misdadiger behoeven te verschuilen, maar vrij en opentlijk zich kunnen vertoonen. Als echtgenoot en vader haakte hij naar de

---

³⁵ Van Gorkum meldt dat het hier om de [Franse koninkrijksvlag](#) ging, die inderdaad een wit veld heeft, bezaaid met gele franse lelies.

terugkeering in zijne stille woning; als Vaderlander, als Burger van Nederland, zag hij met klimmend verlangen den dag zijner bevrijding tegemoet, die hem met zijne Stadgenooten in het herboren heil van Nederland doen deelen zou.

De dag der bevryding

Het beleg der stad was opgeheven; de poorten werden ontsloten en een levendiger aanzien keerde binnen de benaauwde vesting terug. Gemeenschap naar buiten en vroeger handelsverkeer werden hersteld, en waren zelfs in den aanvang buitengewoon levendig, daar alles van buiten toestroomde, om den ingezetenen, die zoo lang onder den knellendsten druk geweest waren, lang ontbeerde ververschingen en nieuwen voorraad van allerlei aard toe te voeren.

Eene woelige drokte heerschte daardoor op alle straten, nog vermeerderd door al de aanstalten der Bezetting tot ontruiming en afmarsch. De brievenmaal hervatte tevens hare geregelde dienst, en bragt een aantal brieven van oude dagteekening, die opgehouden waren, en nu aangename en onaangename berigten van verwijderde betrekkingen deden ontvangen. Ook de Sergeant August, die nog altijd in zijnen wrevel jegens Vissers huisgezin volhardde, ontving uit zijne vaderstad eenen brief, insgelijks van reeds ouden datum, welke inmiddels zijne laatste oogenblikken binnen Bergens wallen niet veraangenaamde.

Op den dag voor het vertrek der Franschen heerschten bij dat gezin verschillende gewaarwordingen. Bij de huisgenooten-zelve was de vorige mismoedigheid en afgetrokkene onlust vervangen door eene bedaarde kalmte, opgeruimdheid en vrolijke geestgesteldheid, om de op handen zijnde herstelling van alle vroegere huiselijke betrekkingen. Aan de andere zijde waren de gedwongen gasten, die zoo lang het gezin ten last en verdriet hadden gestrekt, bezig met de inpakking hunner goederen, en boeteden hunnen wrevel en onwil, door de arenden van hunne schakots³⁶⁾ te rukken, die zij verbraken en onder den voet vertrapten, door hunne kokarden te vernielen en allerlei

---

³⁶⁾ [Sjako's](#)

kleinigheden van huisraad, dat hen in handen kwam te verbrijzelen en dus voor het laatst nog bot te vieren aan den vijandigen geest, die hen bezielde.

IJverig waren zij hiermede bezig, toen August binnentrad. Niet als anders nam hij deel in de woestheid zijner kameraden, maar afgetrokken en peinzende, trad hij in de woonkamer van het gezin en met vochtige oogen plaatste hij zich naast de oudste dochter des huizes, die, hoe jeugdig ook nog, voormaals veel op hem vermogt, en hare bedrevenheid in de Fransche taal aan den vroegeren omgang met hem grootendeels te danken had.

“Jeannette!” zeide hij met eene diep bewogene stem; “ik heb uwe moeder grootelijks beleedigd en haar veel verdriet aangedaan: doe mij toch het genoegen haar van mijn opregt berouw deswegen te verzekeren. O, thans eerst gevoel ik, hoe naauw wij aan liefhebbende ouders zijn verknocht, en - met meer hevigheid, terwijl hij zijne tranen af droogde - wat het zegt, hen te moeten missen”.

“Wat is er dan toch met u gebeurd?” vroeg het meisje.

“Lees!” hernam hij, haar den brief overreikende, dien hij ontvangen had, en waarin hem berigt werd gegeven van het afsterven zijner moeder. “Nietwaar“, vervolgde hij, “uw hart bloedde hevig bij het vernemen van den dood uws vaders: en ik, onmensch die ik was! in stede van te pogen, zoo veel mij mogelijk was, uwe smart te verzachten, verheugde ik mij in uw verdriet, en helaas! thans verkeer ik in gelijke omstandigheden”.

“Ja, August! Uw gedrag in dezen laatsten tijd, ten onzen aanzien, is ons onbegrijpelijk voorgekomen”.

“Waarom toch - vroeg hij op eenen half verwijtenden toon - deedt gij mij niet open, in dien bangen nacht, toen ik mijn leven herhaalde malen er aan waagde, om u . . . om u alleen te redden? Het voorgeven, dat gij mij niet zoudt hebben gehoord, is immers onwaar?”

“Het is waar: wij onderscheidden te duidelijk uwe stem, om zelfs eenigen twijfel daaromtrent te mogen voorwenden. Doch wij kenden uwe hevigheid tegen de vijanden uwer Natie, en daar op dat oogenblik twee of drie Engelschen zich hier in het vertrek bevonden, aan een van welken, een weerlooze zwaar gewonde, wij geene hulp hadden kunnen ontzeggen, oordeelde mijne goede moeder het ook voor u veel beter u niet met hen in aanraking te brengen”.

“Is dat zoo, en ik heb geene reden om het in twijfel te trekken, dan kan ik haar gedrag niet misprijzen, en ben integendeel haar alleen dank daarvoor verschuldigd. Weldra keer ik nu naar mijn vader land terug, maar . . . . Helaas! mijne dierbare moeder vind ik er niet meer, terwijl ook gij, schoon nog zoo jong, de vaderlijke zorg reeds ontberen moet”.

“August! Ik gevoel uwe regtmatige smart, en deel daar van harten in. Een kind is oneindig veel aan zijne ouders verplicht, en gevoelt dat het meest, wanneer zij niet meer in wezen zijn. Wie zou daarom geene tranen aan hunne nagedachtenis storten; doch wanneer zij ons worden ontrukkt, is zulks ingevolge den wil des Almagtigen, waarin wij moeten berusten. - Voor het overige, daar gij toont hierin deel te nemen, mag ik u gerust stellen omtrent het lot van mijnen vader. . . . .”

“Hoe! Hij zou nog in leven zijn?”

“Ja, hij leeft: gisteren nog klemde hij mij in zijne armen, drukte mij aan zijn kloppend hart, en noemde mij zijne lieve dochter”.

“De hemel zij gedankt”, riep August, terwijl hij de hand van het meisje met gevoel in de zijne drukte, “ik keer weder naar het oord, waar ik het eerste levenslicht aanschouwde: iedere schrede brengt mij nader aan het graf van haar, die ik meer dan mijn leven beminde, maar nooit zal ik ulieden vergeten, en meer opgeruimd dan, ik mij zulks had voorgesteld, verlaat ik deze stad, nu ik weet, dat gij nog niet van de vaderlijke zorg verstoken zijt”.

“Het is waar”, zeide Jeannettes moeder, die, het vertrek binnentredende, de laatste woorden had gehoord, “Haar vader leeft, en ik zou mij zeer in u vergissen, bijaldien gij thans, daar uw natuurlijk karakter weer de overhand heeft genomen, daaraan niet hartelijk deel naamt”.

“Integendeel; het is de vervulling van den vurigsten wensch, dien ik thans zou kunnen voeden”.

“Ligt het welzijn van mijn gezin u zoo na aan het hart, dan strekt u zulks tot eer; maar zoo wij immer uwe bescherming behoeften, dan gevoel ik dat zulks in deze laatste oogenblikken vóór ulieder vertrek zijn zal, en ik smEEK u daarom, ten gevalle van mijn talrijk huisgezin”.

“Stel u gerust”, antwoordde August, “zoo lang ik het verhoeden kan, zal aan u of uw kroost geen het minste nadeel worden toegebracht. Het is waar, dat men uwen ondergang heeft gezworen, en ik-zelf daarin heb toegestemd: en dit zou den laatsten avond, dat wij hier zijn, moeten worden ten uitvoer gebracht; doch verlaat u op mij, en zorg van uwe zijde slechts, dat gij twee of drie vastberadene personen in huis hebt, om, ingeval van nood, mij te kunnen ondersteunen, doch laten deze zich in uw binnenvertrek ophouden, en niet dan bij de uiterste noodzakelijkheid tevoorschijn komen”.

Stiptelijk werd aan zijn verlangen voldaan, en men wachtte nu met meerdere kalmte den avond af, dan anders het geval zou geweest zijn, daar men reeds een en ander had hooren mompelen van hetgeen men tegen Visser's woning en gezin voornemens was, alvorens de stad verlaten wierd.

Het was een schoone lentedag geweest, en met aandoening zagen de ingezetenen de zon ter Westerkimmen dalen, die den volgenden dag bij hare herrijzing hen als vrije Nederlanders zou beschijnen. Er kwam een digte nevel op, doch die weldra weder optrok en door den schoonsten avondstond vervangen werd. Honderden uitgelatene en

van alle krijgstucht ontbondene Franschen, die al wat nog in de Magazijnen, voorhanden was wegvoerden, en wat niet kon worden medegenomen of hun overtollig en nutteloos was, met baldadigen moedwil vernielden, dwaalden onder een woest getier langs de straten, schreeuwende en razende, en menigen burger op eene schandelijke wijze mishandelende, om nog voor het laatst hunnen moed te koelen, en in de stad, welke men stond te verlaten, schrik en angst te verspreiden.

Grootendeels door dronkenschap bevangen, was dit het afscheid dat zij gaven voor de langdurige huisvesting en voeding, die zij genoten hadden, en waarmede zij nog vóór hun vertrek den onaangenaamen indruk wilden versterken, dien de herinnering aan hun verblijf achterliet.

August zag die brooddronkenschap zijner krijgsmakkers, en daarvan het ergste vreezende, hield hij zich van hen verwijderd en bleef waakzaam, om in de nabijheid van Vissers woning gade te slaan wat er gebeurde. Eenige schreden van daar begon een woeste hoop de glazen eener naburige burgerwoning, onder wilde kreten, in te werpen. IJlings schiet hij toe en stuit den razenden troep in die baldadigheid, doch naauwelijks van daar terug gekeerd, ziet hij vier of vijf Franschen, waaronder ook de Schermmeester Latour, de woning van Visser binnen dringen, beladen met eenige zakken buskruid, onder wier gewigt zij bijna bezweken.

“Wat gaat gij doen?” roept hij hun gramstorig toe.

“Dat weet gij immers wel”. zegt Latour, “het zal een heerlijk vuurwerk worden, om ons afscheid mede te vieren”.

“Pakt u oogenblikkelijk van hier”, herneemt hij, “zoo gij niet verlangt, dat ik het u op eene gevoelige wijze leer”.

En daar men niet aanstonds hieraan voldoet, trekt hij met hevige drift zijn kling, en onverhoeds zich op hen werpende, noodzaakt hij zijne landgenooten hun opzet te laten varen en een goed heenkomen te

zoeken. Latour was de eenige, die nog poogde zijnen last weder op te vatten en met zich te nemen, doch zoowel door deszelfs zwaarte als door August hierin verhinderd, dien insgelijks in de loop moest laten, waarna men geen oogenblik verzuimde met het achtergelaten kruid in het water te werpen.

Vreezende, dat zijne wapenbroeders andermaal hunne pogingen zouden hervatten, beval August den vier zich in het binnenvetrek bevindende burgers alle waakzaamheid aan, en gelastte, dat men bij het minste gevaar hem zou wekken, waarna hij zich ter ruste begaf, daar hij, lang voor het aanbreken van den dag, zich tot den afmarsch gereed op de markt bevinden moest.

Ongestoord ging inmiddels verder de nacht voorbij, en voor nog de eerste glans van het morgenrood de aanbraak van den nieuwen dag verkondigde, verliet August met zijne drie makkers de woning, waarin gedurende ruim anderhalf jaar zijn verblijf was gevestigd geweest, eer nog iemand der huisgenooten zijn leger verlaten had. De vrouw des huizes had hare dienstmaagd wel last gegeven, om haar en hare dochter alvorens te wekken; doch August, welligt vreezende, van in het bijzijn zijner makkers te veel aandoening te zullen aan den dag leggen, wilde zulks volstrekt niet gedoogen, betuigende niet gestemd te zijn tot afscheid nemen, en alleen verzoekende aan beiden zijne laatste groeten over te brengen.

Hoezeer de stad nog gehuld lag in het nachtelijk duister, was het echter reeds vol beweging in de straten door de van alle zijden naar hunne loopplaatsen opkomende Soldaten, die hier voor het laatst den nacht hadden doorgebracht. De troepen werden op de markt geschaard; de bagagiewagens rolden aan en toen de de morgenzon verrees, verkondigde het tromgeroffel der aftrekkende Franschen, dta de dag der bevrijding voor Bergen op Zoom was aangebroken.

Schaars was Meimaands eerste dag ³⁷⁾ met vuriger verlangen dan thans door de ingezetenen tegemoet gezien. En ging voor zoo velen de nacht al te langzaam voorbij, Visser vooral verbeidde met ongeduld den dageraad, die hem weder als een vrijen Nederlander begroeten zou. Geen slaap look zijne oogen digt, en al vroegtijdig verliet hij zijne legerstede toen naauwelijks het eerste schemerlicht de duisternis van den nacht verving.

Daar was dan eindelijk die dag daar, die hen van alle bange zorgen onthief, aan zijne burgerlijke betrekkingen en aan zijn geliefd gezin wedergaf, en het volle genot der vrijheid onbekommerd doen smaken zou. Diep getroffen dankte hij den gever alle goeds voor diens blijkbare bescherming en uitredding uit de dringende gevaren, waarin hij zulk eene geruimen tijd had verkeerd, en waaraan het hem bijna onmogelijk had geschenen te ontkomen, en zag met innige blijdschap het oogenblik tegemoet dat hij, na een hartelijk afscheid van zijne goedhartige verzorgers, naar zijne woning kon terugkeeren.

Met het hart vervuld van de aangenaamste gewaarwordingen had hij zich gekleed en maakte zich nu gereed het huis te verlaten, toen hij, vol van verrukking en schier onbewust wat er plaats had, eensklaps door een vol muziek het Vaderlandsch “Wilhelmus van Nassauwen!” digt in zijne nabijheid hoort aanheffen, zoodat de echo den wedergalm door het geheele uitgestrekte gebouw deed daveren. Niet te beschrijven is het gevoel, dat bij den aanhef dier geliefde melodie zijn hart overweldigde, en in eenen vloed van tranen zich lucht verschaffen moest. Met ongedekten hoofde, waarin hem vader Roos, de binnenregent, volgde, stond hij sprakeloos, met de oogen ten hemel geslagen, en verbeidde zoo het einde van Neêrlands meest geliefkoosde volkslied, dat te allen tijde, maar vooral in die dagen, de

---

³⁷⁾ De Franse troepen verlieten eerst op 3 mei de stad Zie [Verhaal der verrassing van Bergen op Zoom](#), Le Grand, pag 96.

harten in vuur en vlam zette; - en naauwelijks waren de laatste toonen daar, of zij werden vervangen door een driewerf herhaald daverend 'hoezee!' waar van de voor het gebouw opeengedrongen volksmenigte de lucht weergalmen deed.

De Heer S., door wiens bemiddeling Visser zijne laatste schuilplaats verworven had, had zich met eenige aan Vaderland en Oranje innig verkleefde burgers verstaan, om hunnen stadgenoot op die wijze te verrassen. Nu trad deze het gebouw binnen, aan het hoofd van een aantal burgers, die allen wedijverden om hunnen bevrijden medeburger de hand te drukken en met zijne redding geluk te wenschen.

Met warmte en hartelijkheid sprak hij hem nu aan, terwijl tranen van deelneming blonken in de oogen van allen die er aanwezig waren:

“Waardige Stadgenoot! Ontvang mijnen en onzer aller heilwensch met uwe herkregeene vrijheid, en tevens de betuiging onzer ongeveinsde erkentenis, voor de pogingen, door u zoo onverschrokken in het werk gesteld, om deze stad aan de magt van den Despoot te ontwringen, en uwe medeburgers van het juk der overheersching te bevrijden. Wij vergeten het niet, dat gij voor het belang van ons en onze dierbaarste betrekkingen uw leven kloekmoedig hebt in de waagschaal gesteld, al is het ook, dat de uitkomst niet aan uwe zoo vurig gewenschte en alleszins gegronde verwachtingen heeft mogen beantwoorden. In uw bereik lag het toch niet die uitkomst naar wensch te schikken, en hoe ongunstig zij ook, na een aanvankelijk gelukkig slagen, moge zijn geweest, de waardij uwer zelfopoffering wordt daardoor in geenerlei opzigt verminderd. Wij betreuren het, dat de gevolgen daarvan u in zulke verschrikkelijke gevaren hebben gedompeld, die uw leven ieder oogenblik bedreigden, en waaruit alleen de bijstand des Allerhoogsten u heeft kunnen redden, en thans het gelukkig uur uwer herwonnen vrijheid doen beleven. Wij, uwe dankbare

stadgenooten! wij deelden in stilte in den bangen nood, waaronder gij gebukt gingt, en verheugen ons dubbel, nu wij thans opentlijk met u het feest mogen vieren uwer bevrijding”.

Naauwelijks had hij geëindigd, toen eenige sierlijk in het wit gekleede meisjes binnentraden, die insgelijks met betuigingen van deelneming Visser naderden. Eene harer hechtte hem eene zilveren, rijk met Oranje omstrikte, medalje met het Prinselijk beeld op de borst, terwijl eene andere hem de navolgende kunstelooze maar hartelijke dichtregelen toe sprak:

*“Hadt ge, achtenswaardig man! tot uwer broedren heil
Op gindsche wallen zelfs uw eigen leven veil?
Hebt gij daar, onversaagd, uw bloed voor ons vergoten; Woudt ge
ons ontrukken aan de wreede dwinglandij,
Die ons gekluisterd hield aan Frankrijks heerschappij?
Ontvang daarvoor den dank van uwe Stadgenooten!*

*Schoon zich 't balsturig lot vijandig heeft getoond,
En niet uw stout ontwerp werd naar uw wensch bekroond,
Die grievende uitkomst zal nooit op uw' naam beklijven:
De zucht voor 't Vaderland spoorde u tot handlen aan;
Zij deed het schittrendst feit voor Bergen u bestaan,
En eeuwig zal uw naam ons onvergeetlijk blijven.*

*Verwinne vrij de Gal - dat Englands heirmagt vlied',
't Ontsiert de waarde van uw onderneming niet,
Die u met eere kroont in 't hart van alle braven.
Zij juichen in den moed, volharding, en 't beleid,
Bij 't nijpendst lijfsgevaar door u ten toon gespreid,
Als waardig naneef van de vroegere Bataven.*

*Wanneer voor onzen geest de droeve beeldnis zweeft
Van 't grievend lot, dat u zoo lang getroffen heeft.
Jaagt reeds dat flauwe beeld een huid'ring door de leden;
Maar thans, -- die tijd van rouw en kommer is voorbij:
Uw boeijen vallen neër -- God dank! gij ademt vrij!
Wees welkom onder ons! -- thans is uw strijd volstreden,*

*Wees welkom onder ons, lofwaardig Stadgenoot!
Voor wien ons dankbaar hart zich ongeveinsd ontsloot;
O gun, dat wij vol vreugd ten uwent u geleiden.*

*Ontzeg 't genoeg niet aan Bergens burgerij.
Dat zij ten deelgenoot van 't zalig weërzien zij,
Waar gade en kroost verrukt u aan hun hart verbeiden."*

“Neen, mijne vrienden!” antwoordde Visser aangedaan, “dat genoeg wil ik u niet ontzeggen. Ontvang mijnen hartelijken dank voor de vriendschapsbewijzen, die ik in dezen oogenblik van u genieten mag, en die reeds eenigermaten de smart verminderen, welke ik zoo langen tijd ondervinden moest. Dat ware vaderlandsliefde en burgertrouw mij aanspoorden tot hetgeen ik ondernam, dat zal bij u wel geene verzekering behoeven, en het is eene smartelijke gewaarwording, die mij gedurende mijn geheele leven zal vergezellen, dat, hoe gaarne ik er ook mijn eigen leven toe zou hebben ten offer gebracht, mijne pogingen nochtans het gewenschte doel niet bereiken mogten. Dat ik mij echter door u, mijne waarde stadgenooten! niet miskend zie, dat lenigt nu reeds die smartelijke herinneringen, en waarborgt mij tegelijkertijd uwe vriendschap, die ik reeds te voren zulk eenen geruimen tijd on der u genieten mogt”.

De stilte, waarmede deze woorden waren aangehoord, werd afgebroken door het daverend ‘bravo’, dat door de zaal weergalmdde, waarna men het gastvrije dak verliet en zich naar buiten begaf, terwijl de meisjes allerlei groen en bloemen voor Vissers voeten strooiden, en andermaal hem onder den vrijen hemel verwelkomden. Met een algemeen volksgejuich werd hij aldaar door de verzamelde en meer en meer aangegroeide menigte begroet, terwijl de muzikanten andermaal het geliefde ‘Wilhelmus’ aanhieven. Vier vaandragers verbeidden hem en verzochten hem in hun midden plaats te nemen, waarna de muzikanten zich aan het hoofd stelden, en de geheele menigte den optogt voltooide, waarmede men den bevrijden Stadgenoot door de onderscheidene wijken der stad rondleidde en naar zijne woning bragt.

In zegevierenden optogt ademde hij nu voor het eerst de vrije lucht weder in, onder het feestgejuich der erkentelijke burgerij, het vrolijk feestgedruisch langs de straten lokte, waar de trein ook langs ging, de naauwlijks ontwaakte ingezetenen uit hunne woningen en Visser zag zich begroet door talrijke vrienden en bekenden, die hem reeds dood hadden gewaand, en nu door hartelijke handdrukken hem hunne deelneming en vreugde kwamen betuigen, hetgeen allengs zoo zeer toenam, dat daardoor de optogt in zijnen voortgang werd gestuit, en men genoodzaakt werd allen van hem af te weeren, ten einde den feestelijken tog door alle straten en wijken voort te zetten.

Langzaam en statig bewoog zich deze voorwaarts onder het gejuich der menigte en het eenstemmig zingen der Nationale liederen, die toen algemeen in zwang waren en door de muziek werden vergezeld: vooral werd het bekende:

Herneemt uw moed, Bataven!

Wij zijn geen Franschen meer;

Verbreekt het juk der slaven

En smijt de ketens neer!

niet zelden met de geestdrift van het eerste gevoel der bevrijding eenstemmig aangeheven.

Daar men wel had kunnen bevroeden, dat Visser in de eerste vrije oogenblikken huiswaarts zou gaan, had dit alles in den vroegen morgen plaats, alvorens nog de Franschen Bergen geheel hadden ontruimd. Op den weg ontmoette men er dan ook van tijd tot tijd, doch liet hen ongehinderd hunnen weg vervolgen: doch in eene niet zeer breede straat nadert ook de gewezen Kommandant der vesting, die zoo vele pogingen had aangewend, om den gids der Engelschen in zijne magt te krijgen, en niets onbeproefd had gelaten, om hem aan zijne wraak te kunnen opofferen. Naauwelijks bespeurt hem de menigte, of de trein houdt eensklaps stil, en men verspert de straat

zoodanig, dat hij niet zijdelings kan uitwijken, en genoodzaakt is te blijven stilstaan.

Thans slaat hij zijne bliken nieuwsgierig rond, om de rede van dien vrolijken optogt uit te vorschen, en zij rusten op den man, die zoo onder vreugdgejuich wordt rondgevoerd, en op zijn bevel nog den vorigen dag den kogel zou hebben gekregen, indien hij hem toen zoo had mogen voor zich zien. Zijn gezag binnen Bergens wallen is voorbij; eene geheel tegenstrijdige denkwijze zegeviert over zijne vroegere beginselen, en de man, dien hij als verrader rusteloos had vervolgd en wiens doodvonnis reeds vóór zijne ontdekking was uitgesproken, stond nu voor hem, te midden der jubelende volksmenigte, die dezen thans opentlijk de verdiende hulde toebragt, en een onophoudelijk herhaald eenstemmig *hourah! Oranje boven! Hoezee! Visser leve!* hem in de ooren deed klinken.

In verwarring en welligt, bij de onzekerheid, waartoe de volksbeweging brengen mogt, eigen lijfsgevaar vreezende, sloeg hij de oogen neder, en welligt ware het hier tot betreurenswaardige gevolgen gekomen, indien niet de Franschman tegenwoordigheid van geest genoeg bezeten had, om, door met eene schijnbaar welwillende houding uit eigen beweging met zijnen hoed te zwaaijen en in den juichkreet der menigte in te stemmen, hun verlangen tegemoet te komen. Nu was men ten volle tevreden, en liet hem ongestoord zijnen weg vervolgen, terwijl men zelve voortging, onder de vaderlandsche toonen der muziek en de elkander gedurig afwisselende vreugdeschoten, waartoe men het kruid niet behoefde te ontzien, daar men dit slechts uit de hutten der nu onbewaakte bastions te halen had.

Zoo ging de steeds aangroeiende volkstrein, onder vreugdeschoten, jubelkreten en nationale muziek, gestadig al verder, en trok in dier voege ook het Marktplein over, waar nog omtrent een duizendtal der Franschen bijeen stonden, om hunne voorafgegene spitsbroeders, bij

den uittogt uit de vesting, te volgen. Met verschillende gewaarwordingen werden zij nu aangestaard: voor de laatste maal ontwaarde men hier de huurlingen der dwingelandij, de livrei des tirans, die bij zoo vele andere landen, ook het dierbare Vaderland zoo lang in ijzeren banden had gekneld gehouden; doch het was er verre af, dat de volksvreugd het sein zou geven tot lage wraakzucht, of gelijk elders in hoon en beschimping des overwonnenen zich uitlaten.

Onder gedurig - herhaalde vreugdekreten vervolgde men slechts zijnen weg, en kwam eindelijk aan de woning van Visser, waar de meisjes andermaal bloemen voor hem uitstrooiden, zijne gade in zijne armen snelde en zijne kinderen elkander verdrongen, om den geliefden vader weder om welkom in zijne woning te heeten.

O, met welke gewaarwordingen ging hij thans die woning binnen, bij het herdenken aan de verschillende omstandigheden, waaronder hij dezelve voor de laatste maal had aanschouwd. Weër zweefde hem nu de avond voor den geest, toen hij vrouw en kinderen het laatst vaarwel zeide, om een ontwerp te gaan ten uitvoer brengen, dat zoo onzeker in de gevolgen welligt hem voor altijd van al wat hem dierbaar was scheiden zou; en die latere avond, toen hij tersluiks voor eenige oogenblikken op den drempel verwijlde, om elders eene wijkplaats tegen zijne vervolgers te zoeken. Thans kwam hij opentlijk, omstuwd door eene talrijke schaar zijner stadgenooten, onder jubelend feestgedruisch en weêrgalmende juichtoon, die hem ter eere werden aangeheven. Met een overkropt gevoel klemde hij zijne beminde vrouw en dierbare telgen aan het hart, en snikkende dankte hij de Voorzienigheid, welke hem door alle bedreigende gevaren henen die uitkomst had beschikt.

De troepen der verbondene Mogendheden bezetteden nu de vesting, en de geheele dag werd overigens aan algemeene volksvreugde toegewijd. De ingezetenen, met de Oranjeleus op hoed en borst

versierd, juichten de binnentrekkende Nassauers het *vivat!* toe, en zich allerwege verstrooiende, vormden zij overal talrijke groepen, die met blij gejuich lucht gaven aan het vrolijk gevoel des harten over weer verworven vrijheid en onafhankelijkheid onder een echt Nederlandsch Bestuur, met een en Vorst uit het Oranjehuis aan deszelfs hoofd. Vergeefs echter verbeidde men aanvankelijk het zien wapperen der Oud-Hollandsche vlag; en het achterblijven hiervan, daar men deze al aanstonds had gemeend op den stadstoren te zullen zien, begon reeds eenige zaden van ontevredenheid onder de opgewondene menigte te strooijen, waarom Visser, den verderen voortgang hiervan willende stuiten, aan het aanzoek van enkelen zijner medeburgers gehoor gaf, en zich naar het Raadhuis begaf, waar hij in bescheiden termen naar de oorzaak van dit verwijl vroeg, en zijn bezwaar omtrent de ligt mogelijk gevolgen van een langer uitstel te kennen gaf, door de ontevredenheid mede te deelen, die dit nu reeds onder de op de straten vrolijke volksmenigte verspreidde.

Met weinig beduidende tegenwerpingen werd zijn aanzoek beantwoord, waarom hij zich op weg begaf, om op zijne eigene verantwoordelijkheid de vlag van den toren uit te steken: doch nog hiertoe onder weg, kreeg hij van wegen de Regering zelve eene uitnoodiging, om met zijn voornemen voort te gaan, hetgeen hij dan ook gewillig op zich nam, doch alleen onder voorwaarde, dat de vlag tegelijkertijd op den toren aan het Spui prijken zou. Al spoedig greep dit dan ook plaats, en was nu de vorige ontevredenheid vergeten door de verhoogde vreugde, welke bij de aanschouwing der vaderlandsche leus in allerharten was opgewekt.

Aan eenige bezigheid werd niet gedacht; op de markt stond weldra een vrijheidsboom opgericht, om welken door ouden en jongen werd gedanst; onophoudelijk knalden over het marktplein, langs de haven en door de woelige straten, herhaalde vreugdeschoten, hetgeen tot laat in den avond voortduurde: - of liever die dag der bevrijding had

binnen Bergen op Zooms wallen geen avond, want nauwelijks begon het daglicht te wijken, toen talrijke vreugdevuren en eene algemeene verlichting de schemering van den avond vervingen, en de luidruchtige vreugdebedrijven ongestoord deden voortduren, tot dat de late nacht dien voor alle ingezetenen - maar inzonderheid voor hem, wiens leven zoo lang was bedreigd geweest - zoo gedenkwaardigen dag besloot.

Bijzonderheden nopens Visser na zijne bevrijding

De taak, die ik mij, bij den aanvang van dit geschrift voorstelde, zou hier kunnen gerekend worden te zijn afgeloopen; doch ik mag vertrouwen, dat de lezer dezelve niet volledig afgeweven oordeelt, indien hij onkundig bleef van de gevolgen, die het voorgevallene had op het verdere levenslot van hem, die hierin als hoofdpersoon is opgetreden.

Nederland schiep weder adem na den doorgestanen druk, en elk zijner burgeren zag vrolijk eene gelukkige toekomst tegemoet, welke allengs zou worden verwezenlijkt, en den vroegeren staat van vernedering eindelijk doen vergeten. Ook Visser deelde met zijne landgenooten in het genot der herboren vrijheid en onafhankelijkheid des lands, en genoot daarbij de streelendste zelfvoldoening, door de ongeveerveinsde blijken van achting dergenen, die hem kenden, voor de stoute onderneming, die hij in zulk een hagchelijk oogenblik had op zich genomen, en van belangstelling in de moeilijke omstandigheden, waaraan hem de ongelukkige uitslag had blootgesteld. - Ook ontving hij de kennelijke bewijzen, dat zijne daad ook buiten de stad zijner inwoning, althans aanvankelijk, niet in vergetelheid was geraakt, maar in vereerend aandenken gebleven.

Streelend was het reeds voor zijn hart geweest, eenige weken na de overgave der vesting, bij monde van den Majoor Van Gorkum, uit naam van des zelfs Souverein, Hoogstdeszelfs tevredenheid, en goedkeuring over zijn gehouden gedrag te mogen vernemen; maar nog meer werd hij aangenaam verrast, toen hij, weinige dagen daarna, het getuigschrift ontving, waarvan zich hierna het facsimile bevindt, zijnde van dezen inhoud,

I The undesignated vessel that comit paper master Simonsen
 and Thøgers at Bergen was employed in the
 attack of the 10th March 1814 on that town to conduct
 the column destined to enter by the harbours across
 the water & to point out the land; and that he
 performed this duty well & with zeal & spirit - Show
 in consequence given him this certificate to be of use to
 him upon any future occasion -

J. Cominchael - Capt
 Lieut. Colonel Royal Engineers
 Commanding

Antwerp - 6th June
 1814

The following
 names are proposed for
 the medal
 De Maat van de
 10de M^{ar}sch 1814
 Commissaris

Ik ondergeteekende verklaar, dat Gerrit Visser, Meester Zeilmaker en ingezeten te Bergen op Zoom, in de onderneming van den 8 Maart 1814 is gebezigd geweest, tot geleide der kolonne, bestemd om aan de waterzijde bij het havenhoofd binnen te dringen, ten einder dezelve op het geschiktste punt daar toe te brengen, en dat hij met ijver en beleid zich loffelijk van dien pligt gekweten heeft. Dien ten gevolge wordt hem door mij dit certificaat afgegeven, om hem bij voorkomende gelegenheid in het vervolg te kunnen van nut zijn.

Antwerpen, den 6 Junij 1814.

J. Carmichael Smytt, Luit.-Kolonel,

kommanderende de Koninklijke Ingenieurs.

Op de linker onder hoek staat bijgeschreven in het Nederlands:

Ter bekrachtiging

Gezien en afgegeven aan den

welverdienden

De Major vande G. .... Staf

van Z.K.H. den

Souverain van ....

Van Gorkum

Dit getuigschrift ging vergezeld van eene gratificatie namens den Koning van Groot-Brittanje, welke Visser aanvankelijk weigerde te ontvangen, daar hij betuigde zulk eene belooning strijdig te achten met zijne beginselen, alzoo hij nimmer bij hetgeen hij ondernam, eenig persoonlijk voordeel had beoogd, maar alleen door te pogen aan Bergen op Zooms ingezetenen de vrijheid te verschaffen, het zijne had willen toebrengen, om aan de overheersching, waaronder zijne woonplaats bleef gebukt gaan, een einde te maken, en tevens de

slutels dier vesting in handen te leveren van Nederlands wettigen Souverein: dat dit het eenige doel van zijn bedrijf was geweest, waarvoor hij ook had getoond zijn leven veil te hebben, doch dat hij zich nimmer die gevaarvolle onderneming met geld kon doen betalen. Doch toen de Majoor hierop aanmerkte, dat men zijne vaderlands-liefde op den regten prijs stelde, en zijne pogingen uit dat oogpunt beschouwde, dat zij niet met goud konden worden betaald, maar dat de bijvoeging dier gratificatie alleen ten bewijze strekte eener vereerende onderscheiding, welker miskennis door zijne weigering ligt aan laakbare trotschheid zou worden toegeschreven, of aanleiding geven tot andere bittere aanmerkingen, liet hij zich den ontvangst, die geene vernedering voor hem inhield, welgevallen.

Met het zaligste vreugdgevoel had Visser den dag zijner redding zien aanlichten, en koesterde nu geene andere hoop, dan om, aan zijne burgerlijke en maatschappelijke betrekkingen terug gegeven, voortaan zijn leven weder gelijk te voren als vergeten burger te mogen slijten, en als Nederlander in zijn maatschappelijk bestaan te mogen deelen in de algemeene zegeningen, die het hernieuwd onafhankelijk volksbestaan des Vaderlands deed tegemoet zien, om als echtgenoot en vader rust en genoegen in den kring van zijn gezin te vinden, dat na het doorgestane lijden en eene zoo grievende scheiding voor zijn hart nog dierbaarder dan te voren geworden was. Hoezeer had hij verdiend hierin de belooning te smaken voor zijne stoutmoedige zelfopoffering, en de vergoeding voor den doorgeworstelden bangen tijd, toen zijn leven in het dreigendste gevaar verkeerde. Doch in geen van beide opzichten mogt hij aan zijne billijke verwachting voldaan zien.

Welk eene geestkracht en volhardenden moed ook zijne echtgenoot, gedurende zulk eenen geruimen tijd, had aan den dag gelegd, hoezeer zij zich in de dringendste gevaren boven de zwakheid haren kunne had

verheven, waren toch de schokken, die zij had moeten doorstaan, te geweldig geweest, dan dat derzelve schromelijke gevolgen zich niet bij herboren rust moesten ontwikkelen. In eene vergevorderde zwangerschap tot zoo buitengewone inspanningen gedwongen, welke de krachten eener vrouw verre te boven gaan, - dag en nacht door onzekerheid geslingerd en zoo vaak door namelooze zielsangst gefolterd, bij de benaauwende omstandigheden, die hare krachtdadige medewerking vorderden tot beveiliging van haren echtgenoot; - het denkbeeld van het onophoudelijk gevaar waarin hij verkeerde, in weerwil van alle genomene voorzorgen; - moest dit alles eenen diepen indruk maken op het zwakke vrouwelijke gestel, dat nog daarenboven dagelijks geschokt werd door de woeste en beleedigende handelwijze der bij haar huisvestende vreemden, die zich nu tot baldadigheden van allerlei aard jegens het weerlooze gezin gerechtigd achtten. En toen eindelijk de dag der redding was aangebroken, alle gevaren geweken waren, en haar echtgenoot haar in vrijheid werd wedergegeven, toen was de overgang te groot, dan dat zij denzelfden kon doorstaan. Maar weinige dagen daarna bragt zij een dood kind ter wereld, en zat Visser aan de veege sponde zijner kranke gade, die op den rand des grafs verkeerde. Geen oogenblik week hij van de legerstede van haar, die alleen uit vurige liefde tot hem was in staat geweest, zulk eenen zwaren last te torschen, zonder er onder te bezwijken; en hij bragt eenige dagen en nachten in den folterendsten angst door, eer de hevige crisis geweken was en zich eenige hoop van herstel vertoonde. Langzamerhand keerden nu wel hare krachten weder terug, doch nimmer mogt zij zich evenwel weder in het volle genot harer vroegere gezondheid verheugen: eene kwijning bleef haar bij, die aan den hartader van haar leven knaagde, en allengs hare krachten verzwakkende, nog in den bloei des levens haar aan hare dierbare betrekkingen ontrukte.

Ook op Vissers gestel hadden de doorgestane schokken eenen nadeeligen invloed uitgeoefend, die nog verhoogd werd door den angst, die zoo snel na zijne bevrijding de toestand der geliefde gade hem aanjoeg, wier waarde hij in dien bangen tijd zijns levens eerst regt had leeren kennen, en hoogst waarschijnlijk is het, dat een en ander ook zijne innigste krachten en de kiem van zijn leven heeft aangetast, waardoor het hem niet werd vergund al zijne kinderen tot eenen gevestigden stand in de Maatschappij zelve te mogen brengen, maar nog eenigen hunner, toen zij later in hem hunnen natuurlijken verzorger te vroeg moesten missen, de voltooiing hunner opvoeding in een gesticht voor weezen binnen eene onzer voornaamste steden later gevonden hebben.

Deed op die wijze huiselijke ramp al spoedig na zijne herwonnen vrijheid de vreugde en rust uit zijne woning wijken, de veranderde staat van zaken in het Vaderland, waarnaar hij zoo vurig had verlangd, was daarbij tevens den braven man in zijn maatschappelijk bestaan geenzins gunstig en beantwoordde te zijnen aanzien niet aan de streelende verwachtingen, die hij er van had opgevat. Wel herleefden allengs handel en nijverheid, nu zij van de drukkende banden, die hen zoo lang hadden bekneld, waren ontheven geworden, en ook Visser had zich weer met vernieuwden ijver aan zijne vroegere beroepsbezigheden overgegeven, die hij mogt hopen, dat nog meer dan voormaals hem een ruim bestaan zouden opleveren, te meer daar geene mededinging in zijn vak hem hierin belemmerde.

Doch de toevoeging van België aan Oud-Nederland bracht eene geheele verandering te weeg in de betrekkingen van Bergen op Zoom naar buiten, en verminderde van lieverlede aanmerkelijk deszelfs handel en scheepvaart, van welke beide het burgerlijk beroep van Visser geheel afhankelijk was. Met derzelver kwijning en verval ging ook de vermindering gepaard zijner bezigheden en inkomsten, en hoezeer dan ook de welvaart des lands eene gunstigere wending genomen had,

mogt hij zich echter niet verheugen, daarin als individueel burger in zijne betrekkingen te mogen deelen.

Als Vaderlander juichte hij van ganscher harte den nieuwen staat van zaken toe, ofschoon die hem, als huisvader, meerdere zorgen en mindere genoegens in zijnen stand baren mogt.

Er gebeurde echter iets, dat, ten gevolge zijner medewerking aan de overrompeling van den 8 Maart, eene geheele verandering in zijnen stand in de Maatschappij bewerkstelligde.

Hij was eigenaar van een boeijer, dien hij veel tot uitspanning en het genoegens der zijnen bezigde, doch ook somwijlen tot andere einden aan anderen verhuurde.

Op zekeren dag vervoegden zich dan ook twee heeren tot hem, die met denzelfden naar Vlissingen wenschten te worden overgebracht. Spoedig was men het hieromtrent eens en stuurde de Schipper het vaartuig naar buiten. Een der beide vreemdelingen was de Minister Repelaar Van Driel, welke zich den tijd, voor de overvaart noodig, door een gezellig gesprek willende verkorten, al spoedig op de beruchte onderneming der Engelschen kwam en eenige nadere bijzonderheden daarvan wenschte te vernemen. Aan zijn verlangen om het punt aangewezen te zien, waar zij dien avond de vesting waren binnen gedrongen, door den Schipper voldaan zijnde, beschouwde de Minister de gelegenheid al daar naauwkeurig, en riep als onwillekeurig uit: “welk eene onverschrokken en stoute onderneming!”

“Dat was het ook inderdaad”, antwoordde de Schipper, “En elk Bergenaar staat er nog over verbaasd, dat zij zoo boven mate kon gelukken”.

“En wie was het toch, die het stout ontwerp durfde volvoeren, hen daar langs binnen te brengen. Ik wenschte dien man wel te kennen”.

“Uwe Excellentie heeft zich voor omtrent een half uur zelf met hem onderhouden”.

“Hoe! wien bedoelt gij?”

“Het was niemand anders dan de eigenaar van dit vaartuig, waarmee Uwe Excellentie daar straks gesproken hebt”.

“In waarheid! Hoezeer zijn voorkomen ook iets terugstootends heeft, lag er evenwel iets in den blik zijner oogen, dat mij wel aanstond en voor hem innam. Doch nu ook terug, Schipper! de haven weder in, want ik verlang dien man nader te leeren kennen”.

De Schipper voldeed hieraan, doch onderrigtte den Minister tevens, dat zijn verlangen spoedig zou worden bevredigd, daar Visser altijd gewoon was, wanneer zijn vaartuig werd gebruikt, zonder dat hij zelf er zich op bevond, hetzelve te land tot aan de Waterschans te vergezellen, hetgeen dan ook nu werkelijk het geval was.

De Minister stapte dan hier weder aan land en maakte Visser met de rede bekend, die hem weder terug voerde, terwijl hij nu ook uit zijnen mond alles nader verlangde te weten, en door hem geleid, op het terrein zelve, den geheelen toedragt der zaak leeren kennen. Gaarne werd hieraan door Visser voldaan, en de Minister liet zich nu ook de minste bijzonderheid mededeelen en sloeg alles met de grootste oplettendheid gade; zoo zelfs, dat hij op het bastion No. 8³⁸), waar Carlton sneuvelde, de musketkogels telde in den boomstam, waar achter Visser, nadat hij gekwetst was geworden, zich in veiligheid stelde, zich deszelfs onderscheidene schuilplaatsen deed aanwijzen, en de opengespleten lijst der deur, waaraan Visser het leven zijner gade, bij den onbeschoften aanval van den beschonken Marinier te danken had, zijne aandacht niet ontging.

Na op die wijze omtrent alles te zijn ingelicht, betuigde de Minister zijne bevreesing, dat zich Visser niet, uit aanmerking van dit alles, aan zijnen Vorst had gewend, ter bekoming eener ambtsbediening, waarop hij toch alle aanspraak had, en bezigde alle drangredenen om

---

³⁸ Bastion William.

diens weigering van zoodanig eenen stap te wederleggen; waarom ook Visser, in het belang van zijn gezin, dit niet langer van de hand mogt wijzen, en beloofde daartoe het noodige aanzoek te zullen doen. Hij deed zulks dan ook, en eenen geruimen tijd later volgde daar op eene aanstelling als Commies naar Dordrecht, waarvoor hij evenwel in bescheidene termen bedankte.

Kort hierop kwam het berigt der onverwachte terugkomst van Napoleon ³⁹), en Visser bood zich dadelijk aan, om als vrijwilliger in de gelederen van den Staat mede tot deszelfs verdediging te dienen, doch ontving nu eene aanstelling tot Ontvanger te Edam, hetgeen door hem met dankbetuiging werd aangenomen, en hem weldra uit zijn burgerlijk bedrijf in eenen geheel anderen stand verplaatste en zijn tot nu toe gedreven handwerk met administratieve werkzaamheden verwisselen deed. In eene geheel andere betrekking geplaatst, dan waarin hij zijn vorig leven tot nu toe gesleten had, aanvaardde hij echter dezelve onbeschroomd en vertrouwend op den goeden uitslag, dien hij onmisbaar van onbezweken ijver en getrouwheid in zijnen nieuwen stand verwachten mogt. Hij werd dan ook hierin niet teleurgesteld, maar mogt zich aldra verheugen in de achting en genegenheid, welke zijne nieuwe stadgenooten hem weldra toedroegen.

Naauwgezet behartigde hij de belangen des Rijks bij de naleving der voorschriften, die tot zijnen post betrekking hadden, maar was tevens even zeer genegen om zijne medeburgeren te believen en hen de vervulling hunner verpligtingen gemakkelijk te maken. De moeilijkheden eener nog zoo nieuw daargestelde Administratie, waarbij nog zoo veel onduidelijks en dat voor verschillende

---

³⁹ Napoleon ontsnapte op 26 februari 1815 van Elba, en trok met een groeiende legermacht naar Parijs. DE periode tot de slag bij Waterloo staat bekend als de [Honderd Dagen](#)

uitleggingen vatbaar was, door nadere besluiten en wijzigingen moest worden bepaald, kwam hij door zijnen ijver en gezond oordeel gemakkelijk te boven, en bekleedde met te meer genoeg zijnen post, die aanvankelijk van weinig beduidenis was, toen, nadat de beslissende slag van Waterloo elk opnieuw gerezen gevaar voor Holland had doen wijken, ook Edams welvaart herleefde, door de opbeuring van den Handel en de verlevendiging der Scheepvaart, dat algemeen een meerder vertier veroorzaakte, en ook zijne werkzaamheden vermeerderde.

Als eerlijk Ambtenaar, nuttig Burger van den Staat en zorgend man en huisvader, sleet hij hier genoegelijke dagen, maar het lot was hem niet weggelegd zulks langdurig te mogen doen, noch om in die betrekking eenen hoogen ouderdom te bereiken. Moeijelijkheden, aan zijnen post verbonden en met den besten wil niet altijd te vermijden, onaangename bejegeningen, wier breede ontvouwing niet hier ter plaatse behoort, krenkten hem gevoelig, en miskening, waar zijn hart zuiver was en op de gestrengte nakoming zijner beroepspligten geen smet kleefde, kon zijn Hollandsch hart niet verdragen, zoodat het gevolg van een en ander was, dat hij, na omtrent vier jaren in zijnen nieuwen stand te hebben doorgebracht, andermaal dien voor zijn voormalig burgerlijk beroep verwisselde, en hetzelfde binnen Rotterdam weder opvatte, welks toenemende bloei, door Handel en Zeevaart, hem geene ijdele verwachtingen op het welslagen daarin mogt doen opvatten.

Zijne levenstaak was echter spoedig afgeweven, en veel levensgenot mogt den braven man niet meer ten deele vallen. Zijn oudste zoon had nog nauwelijks den leeftijd bereikt, om den vader tot een belangrijke steun bij zijne beroepsbezigheden te verstrekken, en dezelve na hem te kunnen voortzetten, terwijl de opvoeding zijner jongste kinderen nog in verre na niet was voltooid, toen hij, ruim drie jaren na zijne

vestiging in zijne laatste woonplaats, de grievende smart gevoelde zijne teeder beminde gade te verliezen, en hij-zelf, wiens krachten sinds lang waren ondermijnd, haar in het graf, slechts weinige dagen na haren dood, achtervolgde.

Slechts kortelijk heb ik mij opgehouden bij deze laatste bijzonderheden van Vissers leven; daar derzelver uitvoerige vermelding niet tot het plan behoorde van dit geschrift, en dezelve slechts behoeften te worden aangestipt. Mijn doel zal met hetzelfde ten volle bereikt zijn, indien mijne Landgenooten deze Bijdrage tot de Geschiedenis onzes Lands in die gedenkwaardige dagen niet van alle verdiensten ontbloot achten, om de meerdere ontwikkeling der aanleidende oorzaken, voortgang, en uitslag eener in de eerste oogenblikken destijds zoo veel geruchts makende gebeurtenis, doch die later bijna geheel vergeten werd: het zij, om haar minder gewigt op de schaal der groote gebeurtenissen, die in ons geheele werelddeel toenmaals plaats grepen; het zij om den ongelukkigen uitslag, die in eene geheel mislukte onderneming altijd minder belang doet stellen, en minder opwekt tot de moeite, om dezelve zorgvuldig na te sporen en in het helderste daglicht te plaatsen. Heeft dit veel bijgedragen, om de wezentlijke waarheid van het destijds te Bergen op Zoom voorgevallene te verdonkeren, en alleen ongunstige en met de waarheid geheel strijdige geruchten nopens het gedrag der aanvallers en de oorzaken hunner nederlaag te doen veld winnen; den lezer-zelfen zij over beiden het oordeel overgelaten, doch grootelijks zou ik mij bedriegen, indien dit onopgesmukt en in alle de aangestipte bijzonderheden naar waarheid geschetste tafereel hem niet allen lof zou doen geven aan den moed, onverschrokkenheid en volharding, der Engelschen, bij hunne gevaarvolle onderneming en langdurig volgehouden strijd om dezelve naar wensch te doen gelukken, en hem de oorzaak van derzelver mislukking niet doen stellen in de

eergierigheid der Britsche Krijgsbevelhebbers, die alleen, elk voor zich, de lauweren der overwinning wenschten te plukken, en daardoor bij herhaling den onvergefelijken misslag begingen, van de Antwerpsche poort ⁴⁰), toen zij in derzelve bezit waren, gesloten te laten: terwijl bovenal het verlies van zoo vele, en daaronder der voornaamste bevelvoerende Officieren, de noodlottigste gevolgen hebben moest. Hoe ongelukkig ook die gewaagde en stoute onderneming moge zijn uitgevallen, de onpartijdige beoordeelaar zal gewis allen lof toezwaaijen aan hen, die dezelve ten uitvoer bragten, en de bewondering hun niet ontzeggen, die zij bij de uitvoering daarvan alleszins hebben verdiend.

Doch mag het den Schrijver gelukt zijn, den naam eens mans aan de vergetelheid te hebben ontrukkt, die ten volle verdient eene blijvende plaats te erlangen in de Geschiedrollen onzes Vaderlands; - eens mans, die, waar duizenden zijner Landgenooten slechts in werkelooze rust de uitkomst verbeidden, tot de grootmoedigste zelfsoffering besloot, om door dezelve zijne woonstad aan de overheersching te ontrukken en, ten prijs daarvan, na in al de gevaren der onderneming zelf te hebben gedeeld, aan het dreigendste levensgevaar bleef blootgesteld, dat alleen Gods Voorzienigheid hem deed ontkomen, die alle gemaakte aanslagen verijdelde en hem aan zijn ge zin op den dag der bevrijding wedergaf; - dan zal hij dat loon voor zijnen arbeid hebben verworven, waarmede hij bij den aanvang der opgenomene taak zich durfde vleijen. - Neen voorzeker, geen Hollandsch hart zal den rustigen ingezeten van Bergen op Zoom de hulde en eere weigeren, door hem regtmatig verworven; en ook de Nakomelingschap schrijve den naam van Gerrit Visser bij die van hen allen, welke zich in eenig opzigt verdienstelijk maakten bij het Vaderland.

---

⁴⁰ Boschpoort; deze liep over het bastion Antwerpen (thans Coehoornstraat).

EINDE

Bijlage

De rapporten bevattende van den generaal Graham

Tot meerdere volledigheid van het verhaal der in vorenstaande bladen vervatte krijgsonderneming, acht ik niet ondienstig tot Bijlage aan dezelve toe te voegen, de hieronder volgende stukken, door den Generaal Graham, destijds aan het Departement van Oorlog te Londen ingezonden, waarvan het eerste in geene uitgebreide details van het gebeurde treden kon, daar de Generaal geene andere bijzonderheden er van kende, dan die hem van wegen den Generaal Cooke door den Luitenant-Kolonel Joneswaren medegedeeld geworden, welke zelf, op den eersten dag, na het voorgevallene, nog niet van alles kon bewust zijn.

Ligtelijk bevroedt men, waarom de Generaal, indien hij er toen reeds kennis van droeg, heeft gemeend te moeten verzwijgen, dat de Antwerpsche poort tweemaal werkelijk in de magt der Engelschen is geweest, daar hij alsdan ook had moeten gewagen van den beganen misslag, dat dezelve niet dadelijk werd geopend; iets, dat te meer eenen blaam zou hebben gelegd op het gedrag der verdienstelijke er bij omgekomeene Hoofd-Officieren, omdat zulks bij het plan van den aanval bepaaldelijk was vastgesteld.

Dépêches van den Generaal Graham, Kommandant en Chef Der Engelsche Krijgsmagt voor Bergen op Zoom

I.

In het Hoofdkwartier te Kalmhout, den 10 Maart 1814

Mylord!

Ik heb het verdriet u te berigten, dat een aanval op Bergen op Zoom, die eerst den besten uitslag scheen te beloven, is mislukt, en een groot verlies aan de eerste divisie en de Brigade van den Generaal Gore veroorzaakt heeft.

Het is onnoodig de redenen te ontvouwen, die mij tot het besluit hadden gebragt zulk eene vesting te bestormen, ten einde bij overrompeling mij van dezelve meester te maken; nadien de voorspoed der beide Kolonnes, die zich op de binnenwallen met een gering verlies hadden gevestigd, het regtvaardigen, dat zulk eene gevaarlijke onderneming werd in het werk gesteld, om zulk een gewichtig doel, als het innemen dier vesting te bereiken.

De troepen, die tot deze onderneming werden gebruikt, waren verdeeld in vier kolonnes, als volgt:

De eerste kolonne, eene brigade Gardes, bestond uit 1000 man, en werd aangevoerd door den Kolonel, Lord Proby.

De tweede uit 250 man van het 35 regiment, 350 man van het 69 en 600 man van het 33, te zamen 1200 man, onder bevel van den Luitenant-Kolonel Morrice.

De derde kolonne was zamengesteld uit 300 man van het 91 regiment, 100 van het 21, 150 van het 87; met elkander 650 man onder den Luitenant-Kolonel Henry. De vierde kolonne bestond uit 300 man van het 44 regiment, 200 man, zamengebragt uit ligte kompagnien van het 21 en 37, en nog 600 man van de Koninklijke troepen, in het geheel

1100 man, onder den Brigade-Generaal Goore. De geheele magt bestond dus uit:

Eerste Kolonne	1000 man
Tweede	1200 man
Derde	650 man
Vierde	1100 man
te zamen	3950 man

De linkerkolonne No. 1 deed den aanval tusschen de Antwerpsche en Waterpoort; No 2 viel ter rechterzijde aan op de nieuwe Bredaschepoort; No. 3 moest de aandacht des vijands afleiden door eenen loozen aanval op de Steenbergshoofdpoort, en vervolgens naar omstandigheden worden gebruikt, terwijl de kolonne van den rechterleugel No. 4 den ingang der haven, die bij laag water kon doorwaad worden, had aangetast. Om het voordeel van den lagen stand des waters te hebben, was daarom ook het oogenblik van den aanval bepaald op des avonds ten half elf uren.

De Generaal-Majoor Cooke was bij de linker kolonne, de Generaal-Majoor Skerret en de Brigade-Generaal Gore waren beide bij de kolonne van den rechterleugel, welke de eerste was, die de vesting binnen drong. De twee kolonnes hadden den last ontvangen, om langs de wallen te trekken, ten einde zoo spoedig doenlijk eene vereeniging daar te stellen, vervolgens den hoofdwal schoon te maken, en de kolonne van het centrum te ondersteunen, of de Antwerpsche poort te overweldigen.

Eene onverwachte moeilijkheid, bij den overtocht over het ijs der gracht, dwong den Generaal-Majoor Cooke het punt van aanval te veranderen, hetgeen eene aanmerkelijke vertraging ten gevolge had, waar door deze kolonne eerst ten elf ure den hoofdwal bereikte.

In dien tusschentijd was de rechter kolonne, door den noodlottigen dood van den Generaal Gore en den Luitenant-Kolonel Carlton, en de gevaarlijke wond van den Generaal Skerret, van hare aanvoerders

berooft, waardoor zij in wanorde geraakte, en een groot verlies aan gesneuvelden, gekwetsten en gevangenen, onderging.

De kolonne van het centrum, genoodzaakt om met groot verlies, door het vuur der vesting, waaraan zij was blootgesteld, veroorzaakt, terug te trekken, nadat de Luitenant-Kolonel Morrice, derzelver aanvoerder, en de Luitenant-Kolonel Elphinstone, Kommandant van het 33 regiment, beiden waren gekwetst geworden, herstelde zich van dien schok we der onder de orders van den Majoor Muttelbourg, en eene andere rigting nemende, sloot zij zich aan de troepen van den Generaal Cooke, latende alleen den linkervleugel van het 55 regiment achter, om de gekwetsten van het glacis te vervoeren.

De Gardes hadden intusschen ook, gedurende den nacht, aanmerkelijk geleden, door het moorddadig vuur, uit de huizen op hunne positie gemaakt, en door het verlies van een detachement van het eerste regiment, hetgeen afgezonden was om te beproeven, den Luitenant-Kolonel Carlton te ondersteunen, en zich van de Antwerpsche poort meester te maken, doch na een en roemrijken strijd, die aan een aantal dappere Officieren het leven kostte, krijgsgevangen genomen werd.

Toen de dag was aangebroken, werd door den vijand, die het kanon der vesting had omgewend, een levendig vuur gemaakt op de troepen, die zonder eenige bedekking daaraan op den wal stonden bloot gesteld, en de reserve der vierde kolonne, uit de Koninklijke Schotten bestaande, en gevolgd door het 33 regiment, trok van de Waterpoort terug. Het eerste, zich midden tusschen het kruisvuur der vesting, en dat van de reduit aan de Waterschans bevindende, wierp, kort daarop, de wapenen neder en gaf zich over.

De Generaal Cooke, toen aan den goeden uitslag geheel wanhopende, bestuurde den aftogt der Gardes, die in eene geregelde orde plaats greep, en gedekt werd door het overige gedeelte van het 69 regiment, en door den regtervleugel van het 55, hetgeen onder het onmiddellijk

bevel van dien Generaal stond, en nog menigmaal met de bajonet den vijand terug dreef. De Generaal vond het evenwel ondoenlijk, om met zijne zwakke magt af te trekken en deze in veiligheid te brengen, waarom hij, na als een regtschapen krijgsman al het mogelijke te hebben gedaan, zich overgaf, ten einde het leven te sparen dier dapperen, welke hem nog waren overgebleven.

Ik zou bij deze gelegenheid gaarne regt doen aan het heldhaftig gedrag en de volharding van al die Officieren, welke zich bij deze onderneming bijzon der hebben onderscheiden, maar ik heb deswegen nog geene volledige rapporten kunnen inwinnen.

De Generaal Cooke berigt mij, dat hij over het gedrag van al de Officieren en Soldaten, onder zijne bevelen hoogst voldaan was, en maakt daarbij bijzondere vermelding van den Kolonel, Lord Proby, de Luitenant-Kolonels Cooke, kommanderende de Gardes, en Goldstream Merces van het 3 regiment, en van de Majoors Muttlebourg en Ilog, als welke den grootsten lof zich hebben waardig gemaakt. Met het geheele korps bejammert hij het zwaar verlies, hetgeen de dienst lijdt door den dood van twee zeer uitmuntende Officieren, den Luitenant-Kolonel Clifton, Kommandant van het 1 regiment der Gardes, en den Luitenant-Kolonel James Macdonald van het zelfde regiment.

Deze beide Officieren werden met vele andere manschappen, bij de Antwerpsche poort nedergeveld, nadat zij zich aldaar met de grootste onversaagdheid hadden gedragen: de Luitenant-Kolonel Jones vond zich genoodzaakt zich niet het overschot van het detachement over te geven.

U zult gemakkelijk kunnen nagaan, dat, hoezeer ik in geenen deele ongevoelig zijn kan over den ongunstigen uitslag dezer krijgsonderneming, ik even wel thans aan niets anders denken kan dan aan de diepe smart, die het verlies van zulk een aantal mijner dappere spitsbroeders mij veroorzaakt. Ik heb de eer te zijn enz.

II.

In het Hoofdkwartier te Kalmhout, den 11 Maart.

Mylord!

Ik heb de eer u te berigten, dat de Generaal Bizannet, Gouverneur van Bergen op Zoom, den Luitenant-Kolonel Jones vergund heeft herwaarts te komen met brieven van den Generaal Cooke, ten gevolge waarvan ik mijnen Aide de Camp, den Majoor Stanhope, gezonden heb, met volmagt tot het maken der noodige schikkingen omtrent de uitwisseling der Krijgsgevangenen. Ik voeg hiernevens een afschrift der geslotene overeenkomst, volgens welke alle onze troepen, met uitzondering der gekwetsten, Bergen op Zoom hebben verlaten, om naar Engeland te worden ingescheept, zoodra de rivier daartoe genoegzaam bevaarbaar zijn zal. Ik durf mij vleijen, dat mijn gedrag, door het geven van mijn woord van eer voor de juiste nakoming der gemaakte bepalingen, zal worden goedgekeurd, en dat dien ten gevolge, met den meesten spoed, even zoo vele Fransche Krijgsgevangenen, naar hunnen bijzonderen onderscheiden rang, zullen worden in vrijheid gesteld.

Ik voel mij gedrongen regt te doen aan de handelwijze van den Generaal Bizannet, die zich allezins als een braaf en regtschapen man heeft betoond in de menschlievende en lofwaardige behandeling omtrent de gevangenen. Hij heeft mij den naam medegedeeld van een in Engeland krijgsgevangen Officier, die voormaals als Aide de Camp onder hem heeft gediend, en het zou mij bijzonder aangenaam zijn, indien deze Officier, uit beleefdheid jegens den Generaal, zonder uitwisseling, onmiddelijk mogt worden vrij gegeven.

Ik heb de eer te zijn, enz.

Afschrift der geslotene overeenkomst

Op heden, den 10 Maart, de Luitenant-Kolonel Jones, de Luitenant-Kolonel Stanhope, Aide de Camp van den Generaal en Chef der Engelsche Krijgsmagt voor Bergen op Zoom, en de Heeren Hugot de Neufville, Majoor, en Leclerc, Luitenant-Kolonel der Genie, tot de Bezetting van Bergen op Zoom behoorende, - wederzijds door hunne respective Generaals benoemd en te zamen gekomen zijnde, om de voorwaarden van uitwisseling van Krijgsgevangenen vast te stellen, en dezelve aan de Generaals en Chefs der beide partijen ter goedkeuring over te geven; Zoo is door de Engelsche Officieren voorgesteld:

ART. 1. Er zal, gedurende drie dagen, eene schorsing van alle vijandelijkheden plaats hebben, aanvang nemen de heden op den middag, ten einde tijd te hebben, om zulke schikkingen te maken, als tot de uitwisseling der Krijgsgevangenen dienstig zullen worden geoordeeld.

Antwoord. Toegestaan.

ART. 2. Alle Krijgsgevangenen, gekwetsten en anderen, tot de Krijgsmagt behoorende van Zijne Groot-Brit tannische Majesteit, zullen worden terug gegeven, op hun woord van eer, van de wapenen niet meer te zullen voeren tegen Frankrijk, of deszelfs Bond genooten in Europa, tot tijd en wijle, dat zij be hoorlijk zullen zijn uitgewisseld.

Antwoord. Toegestaan.

ART. 3. Alle Fransche Krijgsgevangenen, gekwetsten en anderen, zullen terug worden gegeven en gerekend worden tegen de Krijgsgevangenen, die aan Zijne Groot-Brittannische Majesteit, volgens het bepaalde bij het voorgaande Artikel, worden weder gegeven.

Antwoord. Toegestaan.

ART. 4. Vele Officieren en Soldaten Zijner Groot-Brittannische Majesteit, gevaarlijk gewond zijnde, zullen in de vesting Bergen op Zoom achterblijven; alsmede twee Officieren van Gezondheid, met de noodige zieken-oppassers, ter hunner verpleging.

Antwoord. Toegestaan.

ART. 5. Er zal een gebouw worden ingerigt tot een hospitaal voor de gekwetste Engelschen, terwijl het den Officieren geoorloofd zal zijn, om zich voor eigene rekening bij de burgers te inkwartieren.

Antwoord. Toegestaan.

ART. 6. Zoodra de Officieren en verdere gekwetste Engelschen hersteld zijn, zullen zij paspoorten van den Gouverneur van Bergen op Zoom ontvangen, om naar de Engelsche Krijgsmagt terug te keeren. Het zal insgelijks aan de Officieren van Gezondheid en de zieken-oppassers geoorloofd zijn om te vertrekken, zoodra hunne diensten niet meer noodig zullen worden geoordeeld.

Antwoord. Toegestaan.

ART. 7. Het zal den Generaal en Chef der Engelsche troepen vrijstaan, eenen Kommissaris te benoemen, om in de vesting Bergen op Zoom die voorwerpen, welke de zieken en gekwetsten behoeven, te bezorgen, welke Kommissaris vrij zal mogen komen en ver trekken.

Antwoord. Deze voorwerpen zullen eenmaal in de week op eenen daartoe bepaalden dag, tusschen des morgens tien en 's namiddags twee uren kunnen worden aangevoerd: zij zullen op den afstand van een kanonschot van de vesting worden nedergelegd, en van daar in de stad gebracht.

ART. 8. De troepen der twee Mogendheden zullen, gedurende den wapenstilstand, in dezelfde stellingen blijven, welke zij op dit oogenblik bezetten.

Antwoord. Toegestaan.

ART. 9. Een Engelsch Officier zal gevolmagtigd worden, om in de vesting Bergen op Zoom te blijven, zoo lang de schorsing der vijandelikheden duurt, ten einde over de nakoming der bepaalde voorwaarden toezigt te hebben.

Antwoord. Toegestaan.

ART. 10. De Engelsche Officieren zullen hunne degens behouden.

Antwoord. Toegestaan.

ART. 11. Het zal worden vergund, om karren tot vervoer van zieken en gekwetsten naar binnen te zenden.

Antwoord. Toegestaan.

Van de zijde der Franschen werd hierbij nog voorgesteld:

ART. 12. Een Fransch Officier zal met dépêches van den Gouverneur van Bergen op Zoom worden gezonden, om den Gouverneur te Antwerpen rapport te doen van den uitslag dezer onderhandeling.

Antwoord. Hij zal vergezeld worden van eenen Engelschen Officier, uit het Hoofdkwartier, tot aan de voorposten der Franschen voor Antwerpen.

ART. 13. Er zal eene lijst worden gemaakt van de Officieren en Soldaten Zijner Groot-Brittannische Majesteit, die tegenwoordig in krijgsgevangenschap te Bergen op Zoom zijn, om gevoegd te worden bij het thans vastgestelde tractaat van uitwisseling.

Antwoord. Toegestaan.

ART. 14. Op gelijke wijze zal er eene lijst worden gemaakt van de Officieren en Soldaten der Fransche krijgs magt, welke, gedurende den nacht van den 8 op den 9 zijn krijgsgevangen gemaakt, en deze zullen dadelijk worden terug gegeven.

Antwoord. Toegestaan.

ART. 15. Deze lijsten zullen wederzijds bevatten de na men en onderscheidene rangen der krijgsgevangenen, en zullen van dezelve dubbele afschriften worden gemaakt.

Antwoord. Toegestaan.

Deze bepalingen worden vastgesteld en besloten, onder beding, dat dezelve zullen worden goedge keurd door den Generaal Bizannet, Gouverneur, Kommandant en Chef te Bergen op Zoom, ter eenre zijde, en ter andere zijde door den Generaal-Majoor Cooke, Opper-Officier der krijgsgevangen binnen de vesting, daartoe met de noodige volmagten van den Generaal Graham voorzien.

Ondertekend:

Hugot de Neufville, Jones, Leclerc, Stanhope.

Naschrift

Ik heb de mij voorgestelde taak volbragt met die onpartijdigheid en gestrenge waarheidsliefde, welke ik vertrouw, dat bij een geschiedverhaal van waarachtig gebeurde daadzaken, niet moeten worden uit het oog verloren, ten einde al het geschrevene den toets kunnen doorstaan des onbevooroordeelden onderzoeks.

Ik ontveins echter niet, dat onder de bewerking van dit geschiedverhaal mij de aanwerking te voren kwam, dat ook anderen zich de verdiensten toekenden, of indertijd hebben toegekend, van de eerste ontwerpers van den hier in het breede vermelden aanval te zijn geweest en daarbij tot gidsen der Engelschen te hebben gediend, doch zeker is het, dat alle onderzoek dien aangaande tot geen ander einde leiden zat, dan tot de overtuiging, dat, wie zich hieromtrent ook eenige verdienste, na de ontruiming der vesten in het bewust zijn van eigene veiligheid, mogt hebben aangematigd, deze eenig en alleen heeft bestaan in het geleide der Engelsche troepen, welke op andere punten, dan daar, waar de eindelijke overrompeling der vest plaats greep, dezelve van buiten zouden aantasten, ten einde het garnizoen van het ware punt af te leiden en te verdeelen, terwijl geen dier gidsen de stad zelve als toen is binnengekomen, of eenigzins in verdere gevaren bij den uitslag der onderneming heeft gedeeld.

Onbetwistbaar blijft het, dat, zonder de ontvlugting van Gerrit Visser uit Bergen op Zoom en zijne daarop gevolgde onderhandeling in het Engelsche Hoofdkwartier, welligt nimmer eene onderneming zou hebben plaats gegrepen, die, ware zij niet door den onderlingen naijver der aanvoerders en krijgskundige misslagen geheel verijdeld geworden, met onsterfelijke eere den naam des mans in Neerlands geschiedrollen zou hebben doen prijken, die daarvan de eenige ontwerper was en met onverschrok hen moed het gewaagde plan ten uitvoer bragt, dat alleen liefde voor het Vaderland en gehechtheid aan

het toen eerst terug gekeerde Koninklijke Stamhuis hem had doen vormen, terwijl een uitslag, die geheel van hem onafhankelijk was, zijnen naam aan de vergetelheid overgaf, ten loon voor de dreigende gevaren, waaraan hij tot aan de ontruiming der Vest door de vervolging en wraakzucht der Franschen ten doel stond.

Hem dus eere wien die eenig en onverdeeld behoort! -en bereikt zij al hem-zelfen niet, die met zijne getrouwe gade reeds lang van het woelige tooneel der wereld is afgetreden, zij ruste op zijne na gedachtenis in het hart van elken echten Nederlander, die vaderlandsliefde en burgertrouw hoogschat, onverschillig of zij in den hoogadellijken stand met luister praat, dan wel onder het huisdak des nederigen burgergezins allen praal en luister ontbeert.

Markiezenhof [Genealogie](#)